

**T.C.
BURSA TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

YAŞAR KEMAL'İN ROMANLARINDA TOPLUMSAL YAPI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Başak YALIN

Sosyoloji Anabilim Dalı

Sosyoloji Tezli Yüksek Lisans Programı

EYLÜL 2024

**T.C.
BURSA TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

YAŞAR KEMAL'İN ROMANLARINDA TOPLUMSAL YAPI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Başak YALIN
(20394051042)
ORCID: 0009-0001-4696-5997**

**Sosyoloji Anabilim Dalı
Sosyoloji Tezli Yüksek Lisans Programı**

**Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Ekber Şah AHMEDİ
ORCID: 0000-0003-0144-2153**

EYLÜL 2024

BTÜ, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü'nün 20394051042 numaralı Yüksek Lisans Öğrencisi Başak YALIN, ilgili yönetmeliklerin belirlediği gerekli tüm şartları yerine getirdikten sonra hazırladığı “YAŞAR KEMAL’İN ROMANLARINDA TOPLUMSAL YAPI” başlıklı tezini aşağıda imzaları olan jüri önünde başarı ile sunmuştur.

Tez Danışmanı : **Dr. Öğr. Üyesi Ekber Şah AHMEDİ**
Bursa Teknik Üniversitesi

Jüri Üyeleri : **Doç. Dr. Rıdvan ŞİMŞEK**
Bursa Teknik Üniversitesi

Doç. Dr. Ümmet ERKAN
Muş Alparslan Üniversitesi

Teslim Tarihi :
Savunma Tarihi : 23 Eylül 2024

20.04.2016 tarihli Resmi Gazete’de yayımlanan Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliğinin 9/2 ve 22/2 maddeleri gereğince; Bu Lisansüstü teze, Bursa Teknik Üniversitesi’nin aboneliği olduğu intihal yazılım programı kullanılarak Lisansüstü Eğitim Enstitüsü’nün belirlemiş olduğu ölçütlere uygun rapor alınmıştır.

İNTİHAL BEYANI

Bu tezde görsel, işitsel ve yazılı biçimde sunulan tüm bilgi ve sonuçların akademik ve etik kurallara uyularak tarafımdan elde edildiğini, tez içinde yer alan ancak bu çalışmaya özgü olmayan tüm sonuç ve bilgileri tezde kaynak göstererek belgelediğimi, aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul ettiğimi beyan ederim.

Öğrencinin Adı Soyadı: Başak YALIN

İmzası:

ÖNSÖZ

Yaşar Kemal, Türk edebiyatının önemli simalarından biridir. Kemal, Türk toplumuna karşı beslediği sevgi ve saygı ile insanların beğenisini kazanmıştır. Eserlerinin toplum tarafından yoğun ilgi görmesinin nedenlerinden biri, Kemal'in halktan bir insan olmasıdır. Yaşamı boyunca ait olduğu toplumun barış içinde yaşaması için çabalamış ve eserlerinde insanlara kardeşliğin önemini aktarmıştır. Dünya genelinde tanınan Kemal, çok sayıda ödüle layık görülmüştür. Birçok dile çevrilen kitaplarında, Türk toplumunu gerçekçi bir biçimde yansıtmıştır. Kemal'in eserleri, sosyal bilimler alanında yararlanılabilecek zengin bir kaynak oluşturmuştur. Çalışmada, Yaşar Kemal'in eserlerinden yararlanılarak Türkiye'nin toplumsal yapısına dair çıkarımlar ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

Çalışmamı hazırladığım süre boyunca sabır ve hoşgörü göstererek desteğini esirgemeyen saygıdeğer hocam Dr. Öğr. Üyesi Ekber Şah AHMEDİ'ye, tezimin jüri üyeliğini kabul ederek zamanlarını ayıran Doç. Dr. Rıdvan ŞİMŞEK'e ve Doç. Dr. Ümmet ERKAN'a teşekkürlerimi sunarım.

Eylül 2024

Başak YALIN

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖNSÖZ.....	vi
İÇİNDEKİLER	vii
KISALTMALAR	viii
ÖZET.....	ix
SUMMARY	x
1. GİRİŞ	1
1.1 Araştırmanın Konusu	1
1.2 Araştırmanın Amacı ve Önemi	3
1.3 Araştırmanın Kapsamı.....	4
1.4 Araştırmanın Yöntemi.....	5
2. EDEBİYAT SOSYOLOJİSİ	6
2.1 Edebiyat Sosyolojisine Genel Bir Bakış	6
2.2 Toplum ve Roman İlişkisi	8
2.3 Köy Edebiyatı.....	10
3. YAŞAR KEMAL'İN HAYATI VE EDEBİ KİMLİĞİ.....	14
3.1 Yaşar Kemal'in Eserleri	18
3.2 Yaşar Kemal'in Görüşleri	20
4. 1923-1933 DÖNEMİ TÜRKİYE'DE TOPLUMSAL VE SİYASİ YAPI.....	24
5. ROMANLARIN ANALİZİ	33
5.1 Romanların Olay Örgüsü	33
5.2 Üretim ve Ekonomik İlişkiler.....	39
5.3 Köylülük.....	42
5.4 Aşalık.....	46
5.5 Tabakalaşma.....	51
5.6 Devlete Bakış Açısı ve Siyasi İlişkiler	55
5.7 Din ve Halk İnançları	58
5.8 Eşkıyalık.....	62
5.9 Genel Değerlendirme	67
6. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	73
KAYNAKLAR	76
ÖZGEÇMİŞ.....	80

KISALTMALAR

CHF	: Cumhuriyet Halk Fırkası
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TCK	: Türk Ceza Kanunu
Vb	: Ve bazıları

YAŞAR KEMAL'İN ROMANLARINDA TOPLUMSAL YAPI

ÖZET

Toplum, karmaşık ilişki ağına işaret eden dinamik bir yapıya sahiptir. Toplumsal yapı ise, esnek bir kavram olup zamana ve mekâna göre farklılık gösterebilmektedir. Edebiyat, insan ile ilgilendiği için insanlar arası ilişkiler ve toplumsal yaşam edebiyatın konusu olmuştur. Edebiyat sosyolojisi, edebi eserlerde işlenen toplumsal yapı ile ilgilenmektedir. Edebi eserlerde toplumun yaşayış tarzını, dönemin sosyal ve siyasal yapısını incelemek mümkün olmaktadır. Türk edebiyat tarihinde de toplumsal yapıyı eserlerinde işleyen birçok yazar mevcuttur. Edebiyat kurgudan beslenen bir alan olsa da toplumsal gerçekleri de içinde barındırmaktadır. Yazarlar da toplumun bir parçasıdır ve kaleme aldıkları eserlerde toplumun etkisi görülebilir. Yazarların yaşadıkları toplumdaki etkilenmiş olması ve eserlerine gözlemlerini aktarması doğaldır. Türkiye'nin önemli toplumsal gerçekçi yazarlarından biri olan Yaşar Kemal, eserlerinde toplumu ve toplumsal değerleri titizlikle işlemiştir. Yazarın romanlarında dönemin tarihi, toplum yaşantısı, inanç ve değer sistemleri hakkında bilgiler bulunmaktadır. Özellikle köy romanları ile dikkat çeken yazarın birçok eseri ülke ve dünya genelinde büyük ilgi görmüştür. Çağının en önemli yazarlarından olan Kemal'in eserleri günümüzde de büyük ilgi görmektedir. Yazarlık kimliğinin yanı sıra toplumsal eleştirileri ile gündemde olmuştur. Türkiye'nin var olan toplumsal sorunlarının ve eksiklerinin çözümlenmesi için çalışmış ve fikirleri uğruna mücadele etmekten geri durmamıştır. Kemal, Türk köylüsünü gerçekçi bir biçimde eserlerine yansıtmış ve köylünün sıkıntılarını romanları aracılığıyla anlatmıştır. Çukurova insanını temel alarak ülkenin başka bölgelerinde yaşayan insanların da sorunlarına değinmiştir. Kemal, eserlerinde doğa betimlerine ağırlık vermiş ve Çukurova'yı bütün doğal güzellikleriyle okuyucuya anlatmıştır. Küçüklüğünden itibaren sanat ile iç içe olan yazarın zorlu yaşamı insanlara olan sevgisini köreltmemiştir. Yazar, romanlarında insana dair sevgisini ve umudunu işlemiştir. Romanlarda, karakterlerin düşünceleri ve eylemleri gerçekçi bir biçimde okuyucuya sunulmuştur. Betimlemeler ile zenginleşen eserler, anlatılan döneme ışık tutmuştur.

Bu çalışmada, Erken Cumhuriyet Dönemi toplumsal yaşamı Yaşar Kemal'in eserleri çerçevesinde incelenerek analiz edilmeye çalışılmıştır. Araştırmada, nitel veri toplama tekniklerinden olan doküman incelemesi kullanılmıştır. Romanlardan elde edilen bulgular ışığında dönemin toplumsal yapısı hakkında çıkarımlar yapılmıştır. Verilerin özetlenmesi ve yorumlanmasında nitel araştırma yöntemlerinden betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır.

Anahtar kelimeler: Edebiyat sosyolojisi, Toplumsal yapı, Yaşar Kemal.

SOCIAL STRUCTURE IN YAŞAR KEMAL'S NOVELS

SUMMARY

Society has a dynamic structure that indicates a complex network of relationships. Social structure is a flexible concept and can be vary according to time and locality. Since literature deals with people, relations between people and social life have become the subject of literature. The sociology of literature deals with the social structure in literary works. In literary works, it is possible to examine the life of the society and the social and political structure of the period. In the history of Turkish literature, there are many writers deal with social structure in their works. Although literature is a field fueled by fiction, it also includes social realities. Writers are also a part of the society and effect of society can be seen in the works they write. Naturally, writers are influenced by the society they live in and to transfer their observations in their works. Yaşar Kemal, one of Turkey's important social realist writers, meticulously explained society and social values in his works. The author's novels contain information about the history of the period, social life, belief and value systems. Many works of the author, who attracted especially with his village novels, have attracted great attention throughout the country and the world. The works of Kemal, one of the most important writers of his age, still attract great attention today. In addition to his identity as a writer, he has been on the agenda with his social criticism. He worked to solve Turkey's existing problems and deficiencies and did not refrain from fighting for his ideas. Kemal reflected the Turkish peasant in his works in a realistically and explained the troubles of the peasant through his novels. Based on the people of Çukurova, he also touched upon the social problems of people living in other parts of the country. Kemal emphasized nature descriptions in his works and described Çukurova to the reader with all its natural beauties. The difficult life of the author, who has been in touch with art since his childhood, did not dull his love for people. The author describes his love and hope for humanity in his novels. In novels, the thoughts and actions of the characters are presented to the reader in a realistically. The works, enriched with descriptions, shed light on the period described.

In this study, the social life of the Early Republican Period was tried to be analyzed within the framework by examining the works of Yaşar Kemal. Document analysis, which is one of the qualitative data collection techniques, was used in the research. Considering the findings obtained from the novels, inferences were made about the social structure of the period. Descriptive analysis method, one of the qualitative research methods, was used in the summarization and interpretation of the data.

Keywords: Sociology of literature, Social structure, Yaşar Kemal.

1. GİRİŞ

1.1 Araştırmanın Konusu

Toplum kavramı, bireylerin bir arada olmasıyla ya da belirli bir sayıya erişmiş insan topluluğundaki yapılandırılmış toplumsal ilişkileri ve kurumları açıklamak için kullanılır. İlk anlamı arkadaşlık ya da ortaklık olan toplum (society) kavramının kökeni, 14. yüzyıla kadar uzanır. 18. yüzyılda yüksek sosyete ve üst sınıfları tanımlamak için de kullanılmıştır. Durkheim toplum kavramını, insanın kolektif yaşantısını inceleyen bir disiplin olarak sosyolojinin inşasında merkezi bir kavram olarak görmüştür. Durkheim, toplumu bağımsız olarak nitelendirir. Ona göre toplum, sınırları belirli olan bireylere yönelik bir yapıdır (Giddens ve Sutton, 2018, s. 46). Giddens, kısaca toplumsal yapıyı bireylerin davranışlarını belirleyicisi ve söz konusu davranışların bütünü şeklinde ifade eder (Giddens, 2005, s. 52).

Toplumsal yapı kavramı; çeşitli toplumların yapısını, sosyal olayları ve toplumsal ilişkileri ortaya koymaya çalışan temel kavramlardan biridir. Toplumsal yapı kavramı, ilk kez Herbert Spencer tarafından kullanılmıştır. Bazı tanımlamalara göre toplumsal yapı, toplumdaki sürekli ve örgütlenmiş ilişkilerdir. Durağan yapı anlayışına göre ise, toplumsal yapının kurucu öğeleri nüfus, çevre, yerleşim, ekonomi, toplumsal sınıf, aile, hukuk ve dindir. Merton ise, insanın çevresini toplumsal ve kültürel yapının oluşturduğunu belirtir. Kültürel yapı, belirli bir topluluğun ortak davranışlarını yöneten değerler grubudur. Toplumsal yapı ise, bir toplumun ya da grubun üyeleri arasındaki belirli şekillerde örgütlenmiş toplumsal ilişkilerdir. Bu yaklaşım aynı zamanda yapı kavramının toplumsal ilişkileri anlamaya yönelik bir yanı olduğunu da gösterir (Sungur, 2014, s. 4). Durkheim, toplumsal yapının özelliklerinden biri olan bireyler arasındaki etkileşime odaklanır. Ona göre toplumsal değişim, söz konusu toplumdaki bireylerin yoğunluğuna bağlı olarak azalış ya da artış gösterir. Toplumda insan sayısı arttıkça toplumsal yapıda değişim gerçekleşir (Parsons, 2015, s. 342). Porpora, toplumsal yapı tanımlamalarını dört gruba ayırmıştır. Bunlardan birincisi, zaman içinde insanların eylemlerine göre ortaya çıkan oluşumlardır ve Weber'in

anlamacı sosyolojik yaklaşımını da bu grup içerisinde değerlendirir. İkinci yaklaşımında toplumsal yapı, bireylerin düşüncelerini ve davranış şekillerini oluşturan sistemdir. Üçüncü anlayışı ise, eşitsizlik ve sömürü üzerinden tanımlar. Toplumsal eşitsizlik ve tahakküm ilişkileri neticesinde meydana gelen ilişkiler bütününden oluşur. Son olarak, toplumsal yapıyı *kollektif kurallar* ve *kaynaklar* açısından değerlendiren toplumsal yapı anlayışını ortaya koyar. Bireyler söz konusu kurallara uyum sağladığı gibi kuralları değiştirebilecek potansiyele de sahiptir (Porpora akt. Özatalay, 2024, s. 25). Toplumsal yapı, bir toplumda ya da grupta insanların bir arada ve düzen içerisinde yaşamalarına olanak sağlayan bir kavram olarak tanımlanabilir. İnsan, içine doğduğu toplumun toplumsal kurallarına bağlıdır. Toplumu şekillendiren birçok kurumun insanı kendi kural ve değerlerine bağlı kıldığı ifade edilebilir. İnsanlar da dönemsel değişim ve gereklilikler neticesinde toplumsal ve siyasal yapıyı dönüştürebilir. Toplumsal yapı, etki ettiği toplumunun bağlayıcı değerlerinden oluşsa da keskin sınırlarla belirli bir kalıbın içine girmemektedir. Dönemin şartlarına göre, toplumun yapısı değişim gösterebilir. Toplumsal kurumlar ve değerler eskiyebilir, esnetilebilir veya etkisini yitirebilir. Toplumsal yapı, yıllardır günün gerektirdiği ihtiyaçlara göre şekillenmiş ve evrilmiştir. Toplumsal yaşamın etkisinde gündelik alışkanlıklar, değer yargıları, sosyal kurallar ve toplumsal kurumlar ait olduğu toplumun zamanına ve mekanına göre farklılık gösterebilir.

Edebiyat, kültürün öğelerinden biridir. Edebiyat, toplumun bir yansıması olarak nitelendirilir. Toplumsal gerçeklik, çağlara göre farklılık gösterir. Edebiyatta sürekli olan değişimi ayak uydurur ve toplumsal gerçekliği söz konusu değişime göre yansıtır. Edebiyatın toplumsal değişimlere öncü olma niteliği de bulunur. Edebiyat ve toplum arasındaki ilişki karşılıklı ve çok yönlüdür. Edebiyat, toplumu eserler aracılığıyla tekrar topluma yansıtır. Gerektiğinde toplumda meydana gelen yeniliklerin de öncüsü konumunda yer alır (Şen Altın, 2017, s. 39).

Edebiyat sosyolojisi, toplumun ekonomik, dini, siyasal, aile, kültür ve sınıf yapısını inceler. Toplumsal analizi ise, edebiyat üzerinden toplumu çözümleyerek yapar. Toplumla ilişkisi olan bütün öğelerle ilişkili olan edebiyat sosyolojisinin amacı, toplumu tanımak ve anlamaktır.

Edebiyat eserlerinden toplumun yaşayışına ve alışkanlıklara dair bilgiler veren tarihi bir belge gibi yararlanma imkânı vardır. Özellikle tarihi belgelerin eksik olduğu dönemler hakkında bilgi edinebilmek için edebi eserlerden yararlanılmaktadır.

Edebiyat sosyolojisi çalışmalarında, edebiyat eserleri tarihsel çalışmalarda kaynak olarak kullanılmaktadır. Edebiyat yeni bir kimlik inşa etme gücü vardır. Milletın kimlik oluşumunda edebiyat aktif olarak yer alır. Her bir edebi eser, kendine has bir kaynaktır (Yazıcı, 2021, s. 50).

Ünlü yazar Yaşar Kemal, toplum ve toplumun sorunlarıyla ilgilenmiştir. Eserlerinde köylüyü ve köy sorunlarını gerçekçi bir şekilde aktarmıştır. Dönemin şartlarına ve toplumsal yapısına ışık tutmuş eserleri günümüzde de büyük ilgi görmüştür. Köy edebiyatının önde gelen isimlerinden olan Kemal, Çukurova köylüsünün yaşam biçimini, sorunlarını, alışkanlıklarını ve değer yargılarını akıcı bir dille kaleme almıştır.

Bu çalışmanın konusu, Yaşar Kemal'in İnce Memed serisini toplumsal yapı bağlamında incelemektir. İnce Memed serisi dört kitaptan oluşmakta ve Çukurova köylüsünün yaşantısını anlatmaktadır. Eserler İnce Memed I, İnce Memed II, İnce Memed III ve İnce Memed IV olarak isimlendirilmiştir. Seri, Cumhuriyet döneminin ilk senelerinde geçmektedir. Köylünün zor şartlar altında hayatta kalma mücadelesini ve İnce Memed'in eşkıyalık serüvenini anlatmaktadır.

1.2 Araştırmanın Amacı ve Önemi

Araştırmanın amacı, Yaşar Kemal'in çalışma için belirlenmiş olan eserleri üzerinden dönemin toplumsal yapısı hakkında bulgular edinmek ve elde edilen bulguların incelenmesi ile eserin geçtiği dönemin toplumsal yapısı hakkında bilgilenmek adına romanları Kemal'in topluma ve toplumsal kurumlara dair görüşleri ile destekleyerek analiz etmektir.

Yaşar Kemal üzerine çoğunlukla Türk Dili ve Edebiyatı alanında olmak üzere farklı disiplinlerde çalışmalar yapılmıştır. Edebiyat Sosyolojisi alanında Yaşar Kemal ile ilgili çalışmalara bakıldığında 2006 yılında Aziz Şeker tarafından "Yaşar Kemal'in Romanlarında Sosyal Konular" adlı bir yüksek lisans tezi yayınlanmıştır. Şeker'in çalışması, Kemal'in birçok romanını ele alan geniş düzeyde bir araştırma olmuştur. Ayrıca Şeker'in doktora tezi de Yaşar Kemal'i konu alan, "Kemal Tahir, Orhan Kemal ve Yaşar Kemal'in romanlarında toplumsal cinsiyet açısından kadın-karşılaştırmalı bir inceleme" başlıklı karşılaştırmalı bir edebiyat çalışması olmuştur.

Edebiyat sosyolojisi alanında Yaşar Kemal hakkında çalışmaların az olması tezin konusunu belirlemiştir. “Yaşar Kemal’in Romanlarında Toplumsal Yapı” adlı tez çalışmasında, yazarın İnce Memed serisinden yararlanılarak toplumda dört kitapla sınırlandırılmış bir toplumsal yapı araştırması yapılmıştır.

Yazarın eserlerinin incelenmesiyle elde edilen bulgular, dönemin toplumsal yapısı ve değişimi ile ilgili bilgiler sunmaktadır. Araştırma, Türkiye’nin önemli toplumsal gerçekçi yazarlardan biri olan Kemal’in edebi eserlerini edebiyat sosyolojisi bağlamında toplumsal yapı açısından inceleyip sosyolojik çıkarımlar elde ederek dönemin tarihsel olayları ve Türk toplum yapısının nitelikleri hakkında veriler sunması açısından önemlidir.

1.3 Araştırmanın Kapsamı

Birinci bölümde, araştırmanın konusu, amacı, yöntemi ve kapsamı açıklanacaktır. İkinci bölümde, literatür taraması yapılarak Türkiye’nin toplumsal özelliklerine ve dönemin toplumsal yapısına dair bilgilere yer verilecektir. Erken Cumhuriyet döneminin sınıfsal, ekonomik, siyasi ve kültürel boyutları incelenecektir. Üçüncü bölümde, sosyolojisinin alanlarından biri olan edebiyat sosyolojisi hakkında kısa bir bilgilendirme yapılarak edebiyat ve toplum ilişkisi ele alınacaktır. Romanların toplumla ilişkisi ve karşılıklı etkileşimleri anlatılacaktır. Türk edebiyatının toplumu yansıtmaya biçimi, Türk yazarların sosyal konulara bakış açısı ve Türk edebiyat tarihinde köy edebiyatının ortaya çıkış şekli ele alınacaktır. Köy edebiyatının özellikleri ve tarihi hakkında bilgi verilecek ve Türk edebiyatında köy romanlarının ortaya çıkış sürecinin oluşumuna zemin hazırlayan toplumsal ve tarihsel durumlar incelenecektir. Dördüncü bölümde, Yaşar Kemal’in hayatı, yazarlık serüveni, edebiyata ve topluma dair düşünceleri belirtilecektir. Beşinci bölümde, araştırma için belirlenen romanlardan çıkarılan bulgular analiz edilerek dönemin toplumsal yapısı hakkında çıkarımlar elde edilecektir. Altıncı bölümde ise, çalışmanın sonuç ve öneriler kısmına yer verilecektir.

Romanların toplumsal yapı analizleri; “Üretim/Ekonomik İlişkiler”, “Köylülük”, “Ağalık”, “Tabakalaşma”, “Devlete Bakış Açısı ve Siyasi İlişkiler”, “Din ve Halk İnançları” ve “Eşkıyalık” olmak üzere yedi başlık belirlenerek incelenmesi hedeflenmiştir.

1.4 Araştırmanın Yöntemi

Nitel bir araştırma olan çalışmada, veri tekniği olarak doküman analizi kullanılmıştır. Doküman analizinde, belgeler incelenerek veriler elde edilir. İncelenen konuyla ilgili belgeler ayrıntılı biçimde taranır ve elde edilen verilerden yeni bir bütünlük oluşturulur. Verilerin analiz edilmesinde ise, betimsel analiz tekniği kullanılmıştır. Betimsel analizde elde edilen veriler, araştırmada belirlenmiş olan temalara göre özetlenir ve yorumlanır. Betimlemeler yorumlanarak aralarında neden-sonuç ilişkileri kurulur ve belirli verilere ulaşılır (Baltacı, 2019, s. 376-379).

2. EDEBİYAT SOSYOLOJİSİ

2.1 Edebiyat Sosyolojisine Genel Bir Bakış

Edebiyat, Arapça *ahlaki eğitim, terbiye, utanma, iyi ahlak, toplumsal değerlere ve kurallara uygun davranma* anlamlarına gelen *edeb* kelimesinden türetilmiş bir kavramdır. Bazı kaynaklara göre edebiyat teriminin ilk kez edebi ürünlerde belirli bir disipline dayalı yaklaşımı esas alan Şinasi ve Namık Kemal gibi Tanzimat Dönemi temsilcilerince kullanıldığı ifade edilmişse de Sümbülzade Vehbi gibi edebiyatçıların da edebiyat kelimesini daha öncesinde kullandıkları düşünülmektedir (Mermer ve diğ., 2019, s. 1). Platon ve Aristoteles'in edebiyatın ne olduğuna dair açıklamaları, edebiyatın bir ayna görevi gördüğü ve hayatı yansıttığı yönündedir. Aristoteles, edebiyatın bize gelecekte gerçekleşebilecek olanı anlattığını düşünür. Edebiyatı bir yaratma eylemi olarak gören ilk düşünür ise, İngiliz romantik şairi William Wordsworth olmuştur. Wordsworth'e göre sanatçı, doğadan ve hayattan edindiği çıkarımları kendi düşüncesine göre dönüştüren, kendisinin kurguladığı bütünlük içerisinde sunabilen yani yeni bir bütünlük oluşturan kimsedir (Macherey, 2019, s.14).

Edebiyat çeşitli yönlerden toplumsal yaşamla ilgilenir. Meslekler, adetler, eğitim, toplumsal hareketler, evlilik ve aile kurumu edebi eserlerin konusu olmaktadır. Edebiyat sosyolojisi, yirminci yüzyılda ortaya çıkmıştır. İlk çıktığında edebiyat incelemelerinin bir parçası olmuş ve daha sonra sosyolojik disiplin içerisinde bir uzmanlık haline gelmiştir. Ayrıca edebiyatı, üretim dolaşım şartlarına tabi olan, toplumsal değerlerle ve görüşlerle ilişkili bir toplumsal faaliyet olarak görür. Edebiyat sosyolojisi, metin ile bağlam arasındaki ilişkinin incelenmesini gerektirir. Eserlerin yapısıyla ilgilenen iç analiz ile eserlerin toplumsal işlevini vurgulayan dış analiz arasındaki gerilim edebiyat sosyolojisini ilgilendirir (Sapiro, 2014, s. 19-20).

Edebiyat sosyolojisi, edebiyatla toplum arasında yeni organik bağlar kurmasına yardımcı olmakta, siyasi sistem, kültür kurumu, sosyal tabaka ve dil bilimi problemleri gibi edebi olaylar ile bağlantılı toplumsal yapı ve teknik durumları incelemektedir. Edebiyat, sosyolojik incelemelerin ilgi duyduğu bir alandır. Fransız edebiyat

sosyoloğu Lucien Goldmann, edebi eserlerde soyut düşünceye yer olmadığını ve heterojen bir yapıya sahip olduğunu savunur. Söz konusu düşünceye göre, edebiyat somut kısmı edebiyat sosyolojisinin alanına girer. René Wellek ise, edebiyat sosyolojisinde edebi eserlerin sosyal yaşamın ifadesi olarak incelenmesini şart olarak görür (Aydın, 2022, s. 3-4).

Edebiyatın gerçek karşısında tutumu, yaşamı anlamlı kılan özelliğidir. Yazar, içinde bulunduğu durumu kendi iç dünyasında değiştirir ve onu yeniden yaratıp okuyucuya sunar (Özdemir, 1980, s. 2). Aristoteles'in tanımlamasına göre yazar; hayatı, insanları ve onların tutkularını anlatır fakat söz konusu anlatım gerçek hayatı olduğu gibi aktarmak anlamına gelmemektedir. Gündelik yaşamı olduğu gibi işleyen yazar, yapıtını karmaşık hale getirir. Aristoteles'e göre, bir insanı olduğu gibi anlatmak tarihin işidir, sanatçı farklı bir yol izlemelidir. Yazar, hayatta yer alan evrensel unsurları eserinde yansıtır. Olmuş olanla değil, olabilir olanla ilgilenmelidir. Aristoteles olay örgüsüne önem verir çünkü olay örgüsü nedensellik içerir. Yazar, olaylar üzerinden karakterin kişilik gelişimini işler. Yazar, okuyucuya gerçek hayatı gösterir (Moran, 2002, s. 29-30).

Wittgenstein hem edebiyatın hem de sosyolojinin görev ve önceliğini, "*başka başka çağlarda başka başka oyunlar oynanır*" sözüyle anlamlı bir biçimde gösterir. Her çağın kendine özgü niteliği ve önemi, tarihsel araştırmalarda edebiyatın önemini vurgular. Wittgenstein, edebi eserlerde dönemin kültürünün yansımalarının olduğunu düşünür (Aydın, 2022, s. 21).

Marksist literatürde edebiyat alanında yansıtma kuramı ortaya konulmuştur. Marks ve Engels, sanatın işlevini ekonomik alt yapı ve ideolojik üst yapı arasındaki doğal ilişkinin ışığında açıklar (Kolcu, 2008, s. 57). Maddi gerçeklik alt yapıya indirgenirken üst yapı gözle görülmeyen kısımdır. Alt yapı değişirse üst yapı kendisini ona uyarlayacak bir yapıdadır. Ekonomik düzeyde, insanlar aralarında üretim ilişkileri kurarak doğanın ürünlerini yararlı nesnelere dönüştürür. Politik düzey ise, söz konusu ilişkiler doğrultusunda kurulmuş olan sosyal ilişkileri değiştirmek için girişilen eylemlerden oluşur (Macherey, 2019, s. 13).

Toplumsal gerçekçilere göre edebiyatta alt yapının bir ürünüdür. Alt yapı, üst yapının belirleyicisi konumundadır. Alt yapı toplumun din, sanat, örf, adet, hukuk ve edebiyat gibi birçok alanını belirler. Sanat ait olduğu dünyanın görüşünü yansıtır ve alt yapıyı

elinde bulunduran sınıfın ideolojisini aktarır (Kolcu, 2008, s. 58-59). Gerçekçiliğin özelliklerini göz önüne alırsak gerçekçi bir yazar, çağdaş toplumu kendi gözlemlerine göre yorumlar. Toplumun bütün yanlarını herhangi bir filtreden geçirmeden okuyucuya sunar. Yazar tarafsız bir biçimde toplumsal konuları işler (Moran, 2002, s. 39-40).

Toplumcu gerçekçilere göre, sanat bir yansıtmadır. Sanat gerçekliği yansıtır ve söz konusu gerçekliği toplumsal gerçeklik olarak ifade ederler. Yazar hem mevcut olan gösterir hem de doğabilecek yenilikleri işler. Mevcut gerçekliğin gelecekte nereye doğru evrileceğini eserlerinde gösterir. Toplumcu gerçekçi eser, yazarın yaşantısında tanık olduğu ve eserinde yansıttığı olayların nasıl ilerleyeceğini belirten eserdir (Moran, 2002, s. 53-54).

Toplumcu gerçekçilerin arzuladığı iki husus vardır: birincisi, gerici güçlerle mücadele etmekken ikincisi ise, yeni bir gelecek kurmayı hedefleyecek ve uygulayacak olumlu kahramanlar yaratmaktır. Kurgulanan ideal tip kendi menfaatini ve özel hayatını asla düşünmeyen kahramanlardır (Kolcu, 2008, s. 75-76). Yaşar Kemal'in yaratmış olduğu *İnce Memed* karakteri, söz konusu görüşe göre Türk edebiyatının tanınan örneklerinden biridir. Eserde, karakterin mevcut düzenden rahatsız olduğu ve sisteme karşı direniş gösterdiği işlenir. Memed'in sistemle savaşı her daim özel yaşamından ön planda olmuştur. Kendi hayatını erteleyen karakterin köylüler için yaptığı fedakarlıklar eserin ana temalarındandır. Serinin tamamında Memed'in düşünceleri ve eylemleri kurmak istediği yeni düzen üzerinde toplanmaktadır.

2.2 Toplum ve Roman İlişkisi

Edebiyat ve toplumsal yapı arasında süregelen ilişki toplumbilimcilerin üzerinde durduğu bir konudur. Bir toplumdaki ilişkilerin ve yaşama biçimlerinin o toplumun edebiyatına yansıdığı tartışılmaz bir gerçektir. Toplum kavramını tanımlamak gerekirse toplum, aralarında ortaklıklar ve karşıtlıklar bulunan kümedir. Toplum, süreklilik ve değişkenlik içerisindedir (Özdemir, 1980, s. 36). Topluma ait olan her alanda dönemin toplumsal yapısından izler görmek kaçınılmazdır. İnsanın ürettiği sanat alanında da ülkenin toplumsal yapısı anlatılmaktadır. Edebiyat, toplumu işleyen yaygın araçlardan biri olmuştur.

Edebiyat, toplumu yansıtan bir ayna işlevi görmüştür. Edebiyatın söz konusu misyonu araç olarak kullandığı dil ile ilişkilidir. Dil, topluma aittir ve dili kullanarak sanatını ortaya koyan bir sanatçı da toplumun bir parçasıdır. Yazarın toplum içindeki yeri, çevresi ve ait olduğu sınıf büyük oranda yapıtlarını etkilemektedir. Sanatçının seçtiği konu ve konuyu işleme biçimi kültürel birikimlerinden doğmaktadır. Edebiyat ait olduğu toplumun yapısından etkilenmekte iken, toplumda edebiyattan etkilenmektedir. Edebiyat eserleri, toplumu yansıtmanın yanı sıra toplumu şekillendirmektedir (Özdemir, 1980, s. 39-40).

İnsan, yıllardan beri birçok alanın konusu olmuştur. Edebiyatın da vazgeçilmez anlatım malzemesi olan insan romanlarda işlenmiştir. Sosyoloji, insan görüşünü dönem ve kültür kapsamında ele alır. Romanda, insanı kendi sınır ve kuralları içinde değişik süzgeçlerden geçirerek dil, yöntem ve kelimelerin merkezinde anlama ve anlatma çabasına bürünür. Orta Çağ'da iki anlamda kullanılan roman kelimesinin sıfat olarak karşılığı, Latince'den türemiş diğer diller olarak yer alır. İsim olarak da soylular dışında halkın içerisinde yer aldığı bölge, dil ve halk için kaleme alınmış eserler anlamında kullanılır. İngilizcede romanın anlamı ise, "*yeni çıkmış, tuhaf ve alışılmıştın dışında*" şeklindedir (Aydın, 2022, s. 25).

Batı Avrupa'nın toplumsal tarihinin önemli bir bölümü burjuvazinin egemen sınıf olabilmek için verdiği mücadeleyi kapsamaktadır. Burjuvazinin zaferiyle birlikte edebiyatta büyük bir dönüşüm görülmüştür. Söz konusu dönüşüm özellikle roman alanında etkisini göstermiştir. Roman, toplumsal tarihin ürettiği somut gerçekleri romanın gerçekliğine dönüştürür. Batı Avrupa Edebiyatının en önemli romanlarının ortaya çıkışı burjuva toplum tarihi ile paralellik göstermiştir. Romanlarda insan yaşamının değeri ve anlamı ortaya konulmuştur. Burjuvazinin iyimserlik maskesinin ortadan kalkması ve gerçek yapısının ortaya çıkmasıyla birlikte roman tekrardan bir dönüşüme uğramıştır. Söz konusu değişimden sonra, romancıların yaşam karşısında tavrı belirsizleşmiştir. Camus örneğinde görüldüğü üzere, toplumsal değerlerde oluşan belirsizlik nedeniyle romancıların tavrı anlamsızlığa kaymıştır (Yavuz, 1977, s. 25-27). Avrupa'da roman tarihi, tarihsel olayların ekseninde gelişim göstermiştir. Türk romanının ilerlemesinin de Türk toplumunun dönüşümüne bağlı olarak gerçekleştiği ifade edilebilir.

Osmanlı'nın özellikle son dönemlerinde toplum, ekonomik açıdan geri bir tarım ülkesi olarak kalmıştır. 1838 İngiliz Ticaret Antlaşması, sanayileşme olanaklarını yok etmiş

ve ülkeyi açık pazar haline getirmiştir. Naci, böyle bir toplum yapısında ise, bireyin oluşması mümkün olmadığı ve bireylerin olmadığı bir yerde ise, romanın da gelişim göstermediği iddia etmektedir. Ona göre, söz konusu nedenden dolayı Türkiye’de romanın gelişimi gecikmiştir. Tanpınar’ın modern romanın birey üzerinde kurulduğu yönünde açıklaması da söz konusu düşünceyi desteklemektedir (Naci, 1990, s. 21-22). Parla’nın ifadesine göre, Türk roman geleneğinde yazarların konumu kültürel alanla bağlantılıdır. Romanın çıkışı da kültür ve yazar arasında kurulan bağlantı ile olmuştur. Roman, eğitici işleve sahip olduğu için benimsenmiştir. Türkiye’de roman yazarları kültürel birikimiyle yol gösterici bir figür haline gelen ve aydın olarak nitelendirilen insanlardan oluşmuştur (Parla, 2011, s. 9-10).

2.3 Köy Edebiyatı

Köy, insanların birincil yaşama ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla kurulmuş üretici insanlardan oluşan topluluktur. Köy içten veya dıştan sosyal, ekonomik veya kültürel bir etki ile karşı karşıya kalmadığı sürece durağan bir yaşam tarzı üzerine kuruludur (Karpata, 1962, s. 6). Karpata açısından köylüler, gelişmemiş bir toplulukta monoton bir hayat sahip kimseler olarak tanımlanmaktadır. Bir ülkede yaşayan insanların toplumsal konumu ise, edebiyatın konusudur. Türk edebiyatı da toplumsal problemler ve söz konusu problemlerin yarattığı özel durumlar ile ilgilenmektedir. Karpata, akıl ve çözüme önem veren edebiyatı, yenileşme açısından önemli araçlardan biri olarak nitelendirmiştir. (Karpata, 1962, s. 22).

Karpata’nın yorumuna göre, Türk edebiyatı bir noktada, yoksulluk ve kadercilik anlayışı ile ilgisizliğe sürüklenen Anadolu insanının yaşama isteğini uyandırmak ve çağdaş bireysel kavramlara göre hareket ettirmek amacı gütmüştür. Söz konusu anlayışa göre yazarlar, Anadolu’da yeni bir dünya kurma isteğini uyandırarak insanlardaki yılgınlığı yok etmeye çalışmaktadırlar. Yazar, sanatıyla insanlığa hizmet etme gereği hisseden kişidir. Bu nedenle Türk yazarlarının çoğu Köy Enstitüsü çıkışlı olanlardan oluşmuştur. Köy Enstitüleri’nde yetişmiş olan yazarlar, Türk köylüsünün modern toplum anlayışına adapte olması adına çalışmışlardır (Karpata, 1962, s. 42-44).

Ülkede devrimlerin gelişmesinde halkın büyük çoğunluğunun kırsal kesimde yarı feodal bir yaşam tarzında yaşaması engel oluşturmuştur. 1936 yılında köylerde okuma yazma oranı yüzde yirminin altında oranlara sahiptir. Dönemin koşulları itibarıyla toplumun gerçeklerine, olanaklarına ve çağdaşlaşma özlemine uygun yeni bir yol

izlenmesi gerekliliği doğmuştur. Ülkede yaşanan geri kalmışlık sorununa çözüm olarak Köy Enstitüleri çare olarak görülmüştür. Köy Enstitüsü kısaca okur yazarlık oranını arttırmak, köylerde okulları yaygınlaştırmak ve yeni bir tip öğretmen yetiştirmek gibi amaçlarla kurulmuştur (Başaran, 1990, s. 13). Enstitüler, bir köy projesi modeliyle kurulmuştur. Öğrencilerin bu kurumlarda elektrik, oyun alanları, spor aktiviteleri, yüzme havuzu, sinema ve tiyatro gibi olanaklardan faydalanarak yetişmesi hedeflenmiştir. Köylerin yanına kurulan enstitüler, komşu oldukları köyle daima dayanışma ve iletişim halinde olmuşlardır. Enstitüler, ileri ve çağdaş yaşama ulaşmaya çalışırken öğrencilerini de hedefleri doğrultusunda yetiştirmeye çalışmışlardır. Enstitü programı çok yönlü olarak tasarlanmıştır. Öğrencilerin edebiyat, müzik, resim ve spor alanlarında başarılı olması için kapsamlı bir eğitim anlayışı gözetilmiştir (Seyrek, 2019, s. 167-168).

Köy Enstitüsü kurulma amacı ve çok yönlü eğitim anlayışı sonucunda, Türkiye'ye katkısı olan birçok insan yetiştirmiştir. Köy modeli ile kurulan enstitüler eğitimin yanında köylülerin sorunları ile ilgilenmiştir. Köylerin gelişmesini amaç edinmiş ve faaliyet yürüttüğü süre zarfında kırsal kesime katkı sunmuştur. Köy Enstitüsü'nün yetiştirdiği düşünürler, yazarlar ve sanatçılar katkılarıyla tarihe isimlerini yazdırmıştır.

Günümüzde de sürmeye devam eden, Köy Enstitüleri hakkında çıkan tartışmalar enstitülerin kapatılmasına neden olmuştur. Tartışmalara bakıldığında genel hatlarıyla özetlemek gerekirse sağ ve sol çatışmasından doğan fikir ayrılıkları ana sebeptir. Sağ çevreler için enstitüler komünist yuvası olarak görülmekte iken, sol çevreler tarafından aydınlanma merkezi olarak değerlendirilmektedir. Öğretmenlerden bazılarının sürülmesi ile başlayan süreç enstitülerin tamamen kapatılmasıyla son bulmuştur (Anık, 2006, s. 300-301).

Köy Enstitüleri, öğretimi ve kişinin çevresine olan bağlılığını geliştirmeyi hedeflemiştir. Bu nedenle, köy problemlerine odaklı aydın tipi ortaya çıkmıştır. Enstitü mezunlarından Mahmut Makal'ın *Bizim Köy* adında köy gerçeklerini açık bir dille anlatan kitabı Türk edebiyatı açısından önemli olaylardan biri olmuştur. Makal ile birlikte köy hayatı edebiyatın sevilen konularından biri olmuş ve Türk edebiyatında Talip Apaydın, Fakir Baykurt ve Mehmet Başaran gibi diğer enstitü mezunları önemli eserlere soluk vermiştir. Enstitülü yazarlardan sonra köy kesiminden ve orta tabakadan gelme yazarlar da köy edebiyatı ile ilgilenmiştir. Yaşar Kemal, Orhan Kemal, Kemal Tahir ve Samim Kocagöz eserlerinde köyü, köylüyü ve köy-şehir yaşantısı arasında

bağlantıları incelemişlerdir. Halkın içinden gelen yazarlar, topluma ve bireye yeni bir anlayış kazandırmışlardır (Karpaz, 1962, s. 39-40).

Kırsal kesim, tarımsal üretimden sanayileşmeye geçişle birlikte köklü bir yapısal dönüşüm geçirmiştir. Kırsal üretimde meydana gelen gelişmeler sonucunda köylü kesim şehirlere göç etmiştir. Köy edebiyatının konusu, toplumsal değişimlerin kırsal kesimde yaşayan insanları ne yönde etkilediği ve geleneksel değerlerin dönüşümünün nasıl geliştiği şeklinde köylünün toplumsal sorunlarını irdeleyen ana temalar olarak görülmüştür (Yavuz, 1977, s. 95).

Milli Edebiyat döneminde yalnızca İstanbul anlatımını esas alan yazarlık anlayışından kopulmuş ve edebi eserlerin haritası genişlemiştir. Her kesimden insanın durumu ve yaşayışı işlenen konular arasında yer almıştır. Hikâye ve romanlarda köy yaşantısı işlenmeye başlanmıştır (Özdemir, 1980, s. 103). İlk köy romanı olarak Nabizade Nazım'ın *Kara Bibik* eseri bilinmektedir. *Kara Bibik*, uzun hikâye olarak da adlandırılmaktadır. Eser, köy yaşantısını ve köylüyü ilk kez ele almıştır. Anadolu köylüsünün bilgi eksikliği, yoksulluğu, mülkiyet sorunları, ağalarla ilişkileri ve davranış biçimleri işlenmiştir (Naci, 1990, s. 264-5).

Türkiye'ye traktörlerin ilk gelişi edebiyatta en çok işlenen konulardan biri olmuştur. Traktörlerin etkileri Kemal Bilbaşar'ın hikayelerinde ve *Pembe Kurt* eserinde, Talip Apaydın'ın *Sarı Traktör* romanında ve Yaşar Kemal'in röportajlarında dile getirilmiştir. Yaşar Kemal, tarımda makineleşmeyi hikayelerinde gerçekçi bir görüşle okuyucuya aktarmıştır. Traktörlerin gelişinden sonra Çukurova'nın durumunu ve Çukurova yöresinin dönüşümünü kaleme almıştır. Çukurova'yı anlatan eserlerde traktör ana konulardan biri olmuştur. Traktör geldikten sonra göçebelerin ve mevsim işçilerinin hayatı zorlaşmıştır. Traktöre karşı nefret duymaya başlamışlar ve traktörleri bozmaya bile kalkışmışlardır. Sonrasında ise, köylüler sorunun traktörlerin gelişi değil de toprak yetersizliği olduğunu fark etmişlerdir. İşletebilecek toprakları olan zengin kesim için traktörün kolaylık sağlayan bir araç olduğunu anlamışlardır (Karpaz, 1962, s. 46-7).

Köy edebiyatında eşkıyalık, adalet arayan ve toprağa kavuşmak için mücadele eden kahraman kişi olarak yansıtılmaktadır. Zenginlerin adaletsizliğine dayanamamış ve dağa çıkıp kendi adaletini uygulayarak köylünün yanında yer alan eşkıya karakteri köy romanlarında işlenen ideal tiplerdendir. Eşkıyalığın temel sebebi olarak devletin

yasalarını ve otoritesini toplumun her bireyine eşit şekilde yayamaması gösterilmektedir. Eşkivalığın idealize edilmiş örneğine Kemal'in *İnce Memed* eserinde rastlanılmaktadır. Devletin desteklediği ağalar karşısında topraklarını korumaya çalışan köylülerin arasındaki ikili çatışmada eşkıya ezilenin yanında yer alan karakter olarak olaya dahil olmaktadır. Eşkiva romanlarda ağayı yener ve toprakları köylülere dağıtır. Söz konusu davranışta Türk edebiyatında yer almış toplumsal reformculuk eğilimi görülmektedir (Karpaz, 1962, s. 48-50).

3. YAŞAR KEMAL'İN HAYATI VE EDEBİ KİMLİĞİ

Asıl adı Sadık Gökçeli olan Yaşar Kemal, 1926 yılında Hemite köyünde dünyaya gelmiştir. Van Gölü'ne yakın Muradiye ilçesine bağlı günümüzde Günseli adını almış olan Ernis köyünden annesi Nigâr Hanım ve babası Sadık Efendi, Birinci Dünya Savaşı'ndaki işgal neticesinde günümüzde Osmaniye'ye bağlı olan Hemite köyüne yerleşmişlerdir (Kemal, 2020, s. 105). Hemite köyü, geçmiş çağlarda Kilikya Ovasına bağlı önemli bir bölgedir. Çukurova'nın içinde bir dağın koyağındaki köyün önünde Ceyhan ırmağı akmaktadır. Koyağın batısında yer alan kayalıkta Anavarza kalesi yer almaktadır. Irmağın ilerisinde ise, Geç Hitit dönemi yerleşmesi Karatepe bulunmaktadır. Köyde 1985 yılında yerleştirilmiş Türkmenler yaşamaktadır. Yaşar Kemal'in ailesi 1915'ye köye yerleşmiştir (Kabacalı, 2004, s. 10).

Kemal'in babası Sadık Efendi, uzun zamanlardan sonra doğan oğlu için her sene kurbanlar kestirmektedir. Kemal'in çocukluk döneminde olduğu bir senede yine kurban kesilirken kaza sonucu bıçak kaymış ve Kemal'in gözüne saplanmıştır. O günden sonra sağ gözünü kaybetmiştir. Olaydan bir sene sonra ise, babası camide namaz kılarak bıçaklanarak öldürülmüştür. Babasını, Van'dan gelirken evlat edindiği oğulluğu Yusuf bıçaklamıştır. Olay akşamı Kemal, kekeme kalmış ve kekemeliği on iki yaşına kadar sürmüştür. Babasından kalan mallar akrabaları arasında bölüştürülmüş ve annesiyle amcası evlenmiştir. Kemal'in çocukluğu doğa ile iç içe geçmiştir. Saz şairlerinin ve defincilerin peşinde gezmekten hoşlanmaktadır. Günlük hayatında şiirler ve türküler seslendirmektedir. Kemal'in annesi ise, oğlunun halk şairleri gibi şiirler söylemesini istememektedir (Kabacalı, 2004, s. 10-1).

Kemal, ilköğrenimini Kadirli İlkokulu'nda bitirmiştir. Ortaokulu Adana'da sürdürmüştür ve aynı zamanda Çırçır fabrikasında çalışmıştır. Ortaokulu son sınıfta terk etmiş ve çeşitli iş serüvenlerine atılmıştır. Adana Halkevi Ramazanoğlu kitaplığında memurluk, pamuk tarlalarında işçilik, sürücülük, çeltik tarlalarında su bekçiliği ve birçok mesleği yapmıştır. 17 yaşında siyasi nedenlerle ilk tutukluğunu yaşamıştır. Askerlikten sonra tekrar Kadirli'ye dönmüş ve çeşitli işlerde çalışmıştır. 1950'de TCK'nin 142.

maddesine aykırı eylemde bulunmak suçuyla tekrar tutuklanmıştır. 1951’de cezaevinden tahliye olduktan sonra İstanbul’a gitmiştir (Kemal, 2020, s. 105).

Kemal, Türk edebiyatına öykü, roman, deneme, şiir ve çeviri alanlarında birçok eser kazandırmıştır. Yazarın eserleri kırk dilde okuyucuya sunulmuştur. Kemal, ülke ve dünya çapında birden fazla ödül kazanmış, eserleri filmlere ve tiyatrolara uyarlanmıştır. Yaşar Kemal, 28 Şubat 2015 tarihinde organ yetmezliğinden dolayı hayatını kaybetmiştir (Demir, 2021, s. 6).

Yaşar Kemal, yazarlık hayatına şiir yazarak ve topladığı folklor ürünlerini yayımlayarak başlamıştır. Hikâye ve roman yazmaya başladığı zamanlarda da folklor ile ilişkisini sürdürmüştür. Kemal, çocukluğunda *Aşık Kemal* olarak anılmıştır. Köyleri dolaşarak destan anlatıcılığı yapmış ve halk anlatıcılığından romancılığa geçiş yapmıştır. Halk kültürü ve edebiyatına her zaman sevgi duymuş ve hayatı boyunca ondan yararlanmış (Kudret, 1990, s. 405). Kemal, çocukluk yıllarından itibaren Çukurova’da halk şairlerini ve destancıları dinleyerek büyümüştür. Altı yaşlarında şiirler söylemeye başlamıştır. İlk zamanlar şiirlerini yalnızca çocuklar dinlemiş fakat sonra ünü bütün Çukurova’ya yayılmıştır. Bir süre halk şairlerinin izinde giden Kemal, dönemin çağdaş şairlerinden de etkilenmiştir (Kabacalı, 2004, s. 6-7).

Kemal’in ilk hikayesinin adı, *Pis Hikâye*’dir ve yirmi üç yaşında yazmıştır. Söz konusu hikayesini en iyi yazılarından biri olarak görmektedir. 1948’de *Bebek* hikayesini ve *Dükkanlı* hikayesini yazmıştır. 1951’de ise, *Hüyükteki Nar Ağacı* adlı kısa romanını bitirmiştir. Bu dönemde Kemal, Orhan Veli’nin vefatından oldukça etkilenmiş ve bunalıma girmiştir. Ayrıca söz konusu dönemde Kemal’in evini sürekli polis basmakta ve kaleme aldığı her yazıya el koymaktadır. Aramalardan birinde en iyi saydığı romanlardan birini de jandarma götürmüştür (Kabacalı, 2004, s. 26-27). Kemal’in eserleri, Türkiye’nin yaşadığı toplumsal değişme açısından önem taşımaktadır. Romanlar, Türk toplum yapısını yansıtmakta ve toplumsal değişimlere ışık tutmaktadır. Kemal, romanlarının kaynaklarını masallara, efsanelere, destanlara, yerleşik veya göçebe toplulukların birikimlerine dayandırmıştır. Türkmenlerin sözlü edebiyat ürünleri, Yaşar Kemal’de yazıya geçmiştir. Kemal, sözlü edebiyat ürünlerinin derlenmesi açısından önemli bir birikime sahiptir (Kabacalı, 1992, s. 31).

Yazar, *İnce Memed* eserini titizlikle düşünmüştür. İstanbul'un soğuk kış aylarında zorlu şartlar altında kitabı bitirmiştir. Eserini bitirdiğinde Cumhuriyet'in yayın yönetmeni Cevat Fehmi Başkut'a götürmüştür. Cevat Fehmi eseri okuduktan sonra Kemal ile uzun tartışmalar yaşamıştır. Kemal, eseri para için yazdığı ve esas iyi romanlarının bundan sonra yazacağı romanlar olduğu gerekçesiyle esere adını vermek istemediğini söylemiştir. Cevat Fehmi ise, esere Kemal'in adını koymasını ve romanın başındaki Çukurova tasvirini çıkarmasını istemektedir. Uzlaşma sağlayamadıkları için anlaşmadan vazgeçmişler fakat sonrasında tekrar anlaşma sağlamışlardır. Cevat Fehmi, Kemal'in isteklerini kabul etmiştir. *İnce Memed*, gazetede tefrika edilirken dönemin ünlü savcısı Hicabi Dinç, Cevat Fehmi'den romanın yayımlanmasının durdurulmasını istemiştir. Cevat Fehmi, eser konusunda gelen baskılara karşı çıkmıştır. Eser sonra kitaplaştırılmış ve Çağlayan Yayınları arasında çıkmıştır. Kemal, *İnce Memed* eseriyle Varlık Roman Armağanı'nı kazanmıştır. Dönemin önemli görülen yarışmalarından Varlık Roman Armağanı'nın seçici kurul üyeleri arasında Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Nurullah Ataç, Reşat Nuri Güntekin, Ahmet Hamdi Tanpınar vb. saygın edebiyatçılar yer almıştır. Üyelerin çoğunluğu *İnce Memed*'e oy vermiştir. Varlık dergisinin okurları arasında düzenlenen ankette de yazar, "*En beğenilen romancı*" seçilmiştir. 1957 yılından sonra eser Bulgarca, Rusça, İngilizce, Almanca, İtalyanca ve Fransızca gibi dillere çevrilmiştir. Sonrasında dört ciltten oluşan *İnce Memed*, yaklaşık kırk yıllık bir süre zarfında tamamlanmıştır (Kabacalı, 2004, s. 31-34).

İnce Memed'in arka planında yazarın eşkıyalık ile iç içe geçirmiş olduğu çocukluğu yatmaktadır. Akrabaları arasında eşkıyalar bulunmaktadır. *İnce Memed*, başkaldıran ve mecbur insanı simgelemektedir. *İnce Memed*'in dört cildi de Çukurova betimlemesi ile başlamaktadır. Roman, başkaldırmaya mecbur insanı işlemektedir. Romanda dünyayı kuran mecbur insan ve insanın içindeki kurttur. *İnce Memed*, Anadolu tarihi boyunca, başkaldıran insanın destanı olmuştur. Yazar eserinde, yeni bir kurgu ve insan anlayışı getirmiştir (Kabacalı, 2004, s. 34-35). Köylü ve ağa ilişkilerini anlattığı eserlerde çelişkilerin yanı sıra karakterlerin iç dünyasını ve karakter yapılarını titizlikle işlemiştir. Yazarın ezilen kesime duyduğu sempati gerçekçiliğinin önüne geçmemiş ve köylülerin hatalarını, zayıflıklarını, çelişkilerini anlatmaktan çekinmemiştir (Kabacalı, 1992, s. 37).

Yazar, eserlerini oluştururken her çeşit kaynaktan ve kültürden yararlanmıştır. Dünya yazarlarından da beslenmiştir. Kemal halk edebiyatının yanında Batı edebiyatının da gerekliliğini vurgulamaktadır: “Benim bir ayağım Anadolu'daysa, bir ayağım da dünyada. Kültürler birbirlerini besler. Dünya kültüründen beslenmek şart ama kendi kaynaklarını da bilmeli. Kendi kaynaklarımızı bilip dünyaya açılmaktan başka çare yok” (Kudret, 1990, s. 406-7). Kemal’e göre, sözlü halk edebiyatı anlatım düzeyi açısından Türk dilini üst seviyelere çıkarmıştır. Roman dili kurarken hem Türk hikâye ve destanlarından da hem de Batı edebiyatından yararlanmanın gerekliliğine inanmaktadır (ster, 1951, s. 11).

Yazarın ilk okumalarına bakıldığında da Batı edebiyatından etkilendiği grlmektedir. Yaşamında ilk okuduğu roman, Alphonse Daudet’in *Le Petit Chose* eseridir. *Kerem ile Ashi* hikayesi de etkilendiği eserlerden biri olmuştur. İlk etkilendiği kitabın *Don Kişot* olduğunu söylemiştir. Cervantes, yazarın bütün insanlığını ve yüreğinde sakladığı gizleri ortaya çıkarmıştır. Dostoyevski, Çehov ve Tolstoy’un eserlerine hakimdir. Cervantes, Shakespeare ve Charlie Chaplin gibi ünlü sanatçılara hayranlık beslemektedir. Gogol, Gorki, Çehov etkilendiği önemli isimlerin başında gelmiştir (Kabacalı, 2004, s. 29-30).

Kemal’in ana özelliklerinden biri, eserlerinde ağırlıkla olarak Çukurova’yı işlemesidir. ukurova yöresini romanının vatani olarak tanımlamaktadır. Ülkede veya dünyada rastladığı bir olayı, romanlarında Çukurova’ya taşımaktadır. Romanlarında yer alan davranışlar, psikolojik durumlar, karakterler üzerinden Çukurova’yı yeniden yaratmıştır. Kyllğ köklü psikolojik ve sosyolojik durumlar olarak belirtmektedir (Kabacalı, 2004, s. 14). Kemal, eserlerinde karakterleri, doğayı, hayvanları, coğrafyayı bütünleştirmektedir. ukurova’da dolaşmak bir bakıma yazarın eserlerinde dolaşma hissiyatı yaratmaktadır. Romanlarında, Çukurova yöresini gerçekçi bir biçimde betimlemiştir (Grsel, 2008, s. 22).

Ağıt, lm karşısında bir tür feryat olarak ortaya çıkmıştır. Ağıtlarda, kaybedilen kişinin istisnai koşullarda ölümü anlatılmaktadır: Savaş, doğal afet, salgın veya cinayet. Kaza ya da hastalık sonucu ölen çocuklar, jandarmalar tarafından öldürülmüş halk yanlısı eşkıyalar veya şehitler ağıtların konusunu oluşturmaktadır. Türk ağıtlarının bir özelliği de dini kuralları iğnemesidir. İslam’da, kaderci anlayışı savunan inanışlara karşıt olarak ağıtlarda lme ve ilahi iradeye başkaldırı bulunmaktadır. Bu isyan, ağıtlarda svgler ya da alaycı ifadelerle açığa çıkmaktadır.

Yaşar Kemal'in ağıtlarında da alaycı ifadelerle rastlanılmaktadır. Kemal, edebiyata adım atışının ilk nedenlerinden biri olarak ağıtları kabul etmektedir. İlk ağıtını babasının koruyucusu olan bir eşkıya için yakmıştır. Şiddetin ve salgının oldukça yaygın olduğu Çukurova, yazar için ağıt yakmak adına fırsat niteliğinde olmuştur (Gürsel, 2008, s. 145-147). Kemal'in ilk kitabı, *Ağıtlar* isminde bir folklor denemesi olmuştur. Ağıtlar, doğaçlama biçimde ölen kişi anısına söylenmektedir. Öldürülen kişinin ve o kişinin katilinin üzerine ağıt yakılmaktadır. Ağıtlarda kimi zaman ölen kişinin hayvanları da anılmaktadır (Gürsel, 2008, s. 113-114).

Kemal, her çağın kendi romanını ve anlatım biçimini getirdiğini düşünmektedir. Anlatımlar ise, içinde bulunduğu topluma bağlıdır. Roman, düşlerin gerçeğini aramanın yollarından biridir. Romanlarında, ayrıntılı bir biçimde yeni bir dünya kurmuştur. Romanlarını ortaya koyarken insan gerçeğine ve psikolojisine uygun olmasına özen göstermiştir. İnsanoğlunun doğa ile ilişkisini romanlarında işlemiştir (Kabacalı, 2004, s. 39-42).

3.1 Yaşar Kemal'in Eserleri

Yaşar Kemal, Türk edebiyatının yapı taşlarından biri olmuştur. Eserleri ağırlıklı olarak romanlardan oluşmaktadır. Yazarlık hayatını besleyen ilk kaynaklar halk şiirleri ve destanları olmuştur. Eserlerinde genellikle Çukurova bölgesini işlemektedir. Yazarın romanlarında Anadolu insanları gerçekçi bir biçimde okuyucuya sunulmaktadır. Akıcı bir dille kaleme aldığı eserlerde yöre insanlarının düşünce ve davranışlarını ayrıntılı olarak işlemiştir.

Romanları

- Teneke (1955)
- İnce Memed I (1955)
- İnce Memed II (1969)
- İnce Memed III (1986)
- İnce Memed IV (1987)
- Ortadirek (1960)
- Yer Demir Gök Bakır (1963)
- Üç Anadolu Efsanesi (1967)
- Ölmez Otu (1969)

- Ağrıdağı Efsanesi (1970)
- Binboğalar Efsanesi (1971)
- Çakırcalı Efe (1972)
- Demirciler Çarşısı Cinayeti (1974)
- Yusufçuk Yusuf (1975)
- Yılanı Öldürseler (1976)
- Al Gözüm Seyreyle Salih (1976)
- Filler Sultanı ile Kırmızı Sakallı Topal Karınca (1977)
- Allahın Askerleri (1978)
- Kuşlar da Gitti (1978)
- Deniz Küstü (1979)
- Hüyükteki Nar Ağacı (1982)
- Yağmurcuk Kuşu / Kimsesiz I (1980)
- Kale Kapısı / Kimsecik II (1985)
- Kanın Sesi / Kimsecik III (1991)
- Fırat Suyu Kan Akıyor Baksana / Bir Ada Hikayesi (1997)
- Karıncanın Su İçtiği / Bir Ada Hikayesi (2002)
- Tanyeri Horozları / Bir Ada Hikayesi (2002)
- Çıplak Deniz Çıplak Ada (2012)

Hikâye

- Sarı Sıcak (1952)
- Bütün Hikayeler (1975)

Deneme-Derleme

- Ağıtlar (1943)
- Taş Çatlasa (1961)
- Baldaki Tuz (1959-74)
- Ağacın Çürüğü: Yazılar-Konuşmalar (1980)
- Yayımlanmamış 10 Ağıt (1985)
- Sarı Defterdekiler: Folklor Derlemeleri (1997)
- Ustadır Arı (1995)
- Zulmün Artsın (1995)

- Binbir Çiçekli Bahçe: Yazılar-Konuşmalar (2009)

3.2 Yaşar Kemal'in Görüşleri

Kemal, fikirlerini belirli kalıpların içinde sınırlamadan özgürce dile getiren bir fikir insanı olmuştur. Yazarın eserlerinde de dönemin olumsuz koşullarını ve baskıcı zihniyetini sert bir dille eleştirdiği ifade edilebilir. Yazarın edebiyat aracılığıyla halkın çıkarlarını gözettiği ve ezilen insanların seslerini kalemiyle duyurmaya çalıştığı ifade edilebilir. Kemal'in görüşleri yalnızca edebiyat ile sınırlı kalmamıştır. Birçok alanda kendisini yetiştirmiş ve fikirlerini topluma anlatmaya çabalamıştır. Yazarın fikirlerinin günümüzde de birçok insanı etkilediği söylenebilir.

Gürsel'in görüşüne göre Kemal, romanlarında esas olarak değişimi temel almıştır. Eserlerinde işlediği konuları birçok açıdan ele alabilmesinin anahtarı olarak köyünde takılı kalmamış olmasını görmektedir. Şehirleri ve insanları tanıması hayal gücünü geliştiren önemli unsurlar olmuştur. Romanlarında ön planda olan ekonomik ve toplumsal değişim olsa da yazar, değişimin doğaya ve çevreye etkilerini de göstermektedir. Türkiye'de üretim araçlarındaki değişim bir anda gerçekleşmiştir. 1950'lere kadar ağaçlık bir alan olan Çukurova, makineleşme ile birlikte tahrip edilmiştir. Kemal'e göre, üretim araçları hem doğayı hem de insan ilişkilerini değiştirmektedir. Çevrenin sömürüldüğünden söz etmektedir (Gürsel, 2008, s. 129-130). Kemal, Çukurova'da gerçekleşen söz konusu ani değişimin etkilerini şu sözlerle ifade etmektedir: “...Benim ülkemde birdenbire ovadaki ormanlar, bataklıklar, kamışlıklar yitiverdi. Birkaç yıl içinde hem de... Bir büyümlü el gelmiş, Çukurova'nın üstünden geçmiş, toprağı değiştirivermişti...” (Kabacalı, 2004, s.18).

Doğanın yok olmasını insanlık için büyük bir tehlike olarak nitelendirmiştir. İnsan doğadan uzaklaştıkça yabancılaşma kaçınılmaz olarak gerçekleşmiştir. Ormanların yok olması, denizlerin ve suların kirlenmesi dünyadaki en büyük tehlikedir. Bunun sonucunda insanların deliliğe ve tüketim çılgınlığına yakalanması yazarın düş dünyasını beslemiştir (Kabacalı, 2004, s. 21). Yazar için doğayla iç içe olmak bir mutluluk kaynağı olmuştur. Pirinç tarlalarında bekçilik yapmış olması Kemal'i doğa konusunda daha bilinçli bir hale getirmiştir. İnsan doğadan uzaklaştıkça kendisinden de uzaklaşmaktadır (Kemal, 2022, s. 122-124).

Türkiye’de çevre konusuna pek fazla önem verilmediği bir dönemde Kemal, çevre üzerine ciltlerce roman yazmıştır. İnsanlarda çevre bilinci uyandırmaya çalışmış ve doğanın değişmesinin insanın değişmesi olduğunu vurgulamıştır. Kapitalizmin doğa üzerinden yarattığı tahribatı romanlarında onlarca sene öncesinde işlemiştir. Günümüzde konuşulan yeni konulardan biri olan çevre konusunu Kemal, yarım asır önceden romanlarında insanları bilinçlendirmek amacıyla anlatmıştır (Livaneli, 2016, s. 64-65)

Tharaud’un ifadesine bakılacak olursa Kemal’in cesaretli ve açık sözlü karakteri, sisteme bir tehdit olarak görülmüştür. Kemal’in kapitalizmin ana esaslarından biri olan tüketim toplumunu hedef alması kapitalizme eleştiri olarak nitelendirilmektedir. Söz konusu eleştirel tutum Türkiye’ye karşı da yapılmış kabul edilirse yazarın Marksist bir yazar olarak algılanması kolay olacaktır (Tharaud, 2017, s. 19).

Yazar romanlarında eleştirel bir dil kullandığını ve işlediği konuların belirli kesimleri rahatsız ettiğini açıkça ifade etmektedir:

Bizim çağımızda romancıların başları beladadır. Çünkü insanları en çok yalana, zulme, bütün kötülöklere karşı roman uyarır. Bugün tüketim toplumu diye bir doyumsuzlar toplumu yaratılıyor. Tüketimciler topluma bütün değerlerini aşındıran bir yapay kültür benimsetmeye çalışıyorlar, insanları birer obur canavar haline getirmek istiyorlar. Roman bu toplumu isteyenler için bir tehdittir. Onun için de romanı, bestseller denilen bir yapaylıkla boğmaya çalışıyorlar. Roman böyle bir toplum isteyenler için bir tehlikedir, çünkü roman insanlara insan olduklarını söyler. Onca acıyı, zulmü, savaşı, doğa kırımını romanda yeniden yaratarak yaşayan insan, insan gibi yaşamayı özler, değerlerine sahip çıkar (Kemal akt. Tharaud, 2017, s. 19).

Kemal, sanatı sınırlamanın kötü bir durum olduğunu düşünmektedir. Fakat her yazar doğup büyüdüğü coğrafyanın etkisiyle bugünlere gelmektedir. Kendisini belirli tanımların içinde hapsedmeyen yazar, Marksizmi bireyin kurtulması ve insanlığın özgürleşmesi olarak tanımlamaktadır. Marksizm, dünyaya bakış açısını oluşturan en önemli unsurlardan biri olmuştur. Sosyalizmi tek bir tanım içinde değerlendirmeye karşı çıkmaktadır. Ona göre, her ülke kendi metodunu yaratmalıdır. Bir ülke kendi metodunu yaratırken coğrafi, tarihi, ekonomik, sosyolojik ve kültürel koşullarına dayanmalıdır. Bir toplumun bir toplumu aşağılamasını ve bir insanın bir başka insanı küçük görmesini tüm insanlığın kaybı olarak nitelendirmiştir (Kemal, 2022, s. 129-130)

Kemal, Kürt sorunu üzerinde düşüncelerini de insanlık adı altında oluşturmuş ve Kürt sorununu sosyalizm çerçevesinde düşünmüştür. Ona göre, Türkiye demokrasi savaşında daima yenilgiye uğramıştır. Türkiye’de ulusalcılığın baskısı altından hiçbir zaman kurtulamamıştır (Kemal, 2022, s. 119).

Kürt sorunu karşısında milleti sorumlu tutmaktan ziyade ülkenin yöneticilerini sorumlu olarak değerlendirmektedir. Ülkenin yara aldığından ve söz konusu sorunun Türkiye’nin demokrasisini, ekonomisini ve dış ilişkilerini yaraladığından yakınmaktadır. Bölünmenin Türk halkına da Kürt halkına da felaket getireceğini düşünmektedir. Bir halkı yok saymanın doğru olmadığını topluma yıllarca aktarmaya çalışmıştır. Yazara göre, Kürt sorunun çözümü İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi’nin yazılı kurallarına uymak, Kürt insanları aşağılamamak ve kimliklerine saygı göstermektedir. Bütünleştirici ve içten tavırları ile Kemal, Türkiye’nin bölünmemesi için çalışan insanların başında yer almıştır. Türkiye’yi barışa, kardeşliğe ve sevgiye çağırmıştır (Livaneli, 2016, s. 199).

Kemal, Türk toplumu adına yaptığı demokrasi, birlik ve kardeşlik çağrısını Mehmet Ali Birand ile yaptığı bir röportajda ifade ettiği kesit:

...Türkiye’de demokrasi olmasını istiyorum, gelir dağılımının bu kadar berbat olmamasını istiyorum... Kürt savaşı diyelim... ben diyorum ki bu savaş bitmeli... Layık değildir Türkiye böyle berbat bir savaşa... Her savaş yöneticileri çürütür... ondan sonra halkları çürütür. Ben halkımın çürütülmesine razı değilim... Bu ülke bölünmemeli. Bölünmekle hiçbir şey kazanmaz bir ülkedeki ne Türk halkı da ne Kürt halkı da... (32. Gün, 2022).

Kemal, insanın yaşam hakkının kutsal olduğuna inanmıştır. Yaşamı boyunca savaşlara karşı çıkmış ve barışçıl bir dil kullanmıştır. Romanlarında da savaşın yıkıcı etkilerini okura aktarmaktan çekinmemiştir. Kemal, savaş hakkındaki görüşlerinden şu satırlarda bahsetmiştir:

Savaş, insan soyunun en korkunç, en pis, en alçak icadıdır. Savaşı bugüne kadar sürdüren insanlık, biraz acayip, biraz deli değil mi? Savaşın korkunçluğu üstüne birçok büyük yazar, romanlar, hikayeler, oyunlar yazmışlar. Ama bir gün insan soyu savaşı icat edip sürdüren atalarından utanacaklar, bulurlarsa mezarlarına tüküreceklerdir. (Kemal akt. Özgentürk, 1951, s. 8).

Savaşların ve kötülüklerin temeline indiğinde neden olarak, insanların çocukluk çağında başlarından geçen yaşanmışlıklar olduğunu düşünmektedir. Yazara göre, barışçıl ve insancıl bir dünyanın inşa edilmesinin ön koşulu yetişkinlerin çocuklara yönelik tavrının değiştirilmesidir. Kemal, çocuklara karşı sevgi beslemiş ve onları

anlamaya çalışmıştır. Çocuklara çocuk gibi davranmaktan ziyade yetişkin bir insan gibi davranmıştır. Çocuğu çocuk olarak değil, arkadaşı olarak görmektedir. Kemal, çocukların yaşanmışlıklarının az olmasına rağmen onları her insan ile eşit görmektedir. Çocukları ayrı bir insan türü olarak tanımlamanın gereksiz olduğunu düşünmektedir (Kabacalı, 2004, s. 9). Kemal'in dost canlısı tavrı her insana karşı eşit olmuştur. Sanatçılar, bilim adamları, balıkçılar, şoförler, seyyar satıcılar gibi her meslek grubundan insan ile diyalog halinde olmuştur. Gazeteciler ile yaptığı söyleşilerde bile karşısındaki insanı bir gazeteci olarak değil, sohbet ettiği bir insan olarak görmektedir (Livaneli, 2016, s.119-120).

4. 1923-1933 DÖNEMİ TÜRKİYE'DE TOPLUMSAL VE SİYASİ YAPI

Edebiyat, toplumu eserler aracılığıyla yansıtan önemli alanlardan biri olmuştur. Türk edebiyatında da tarih boyunca Türk toplumunun yapısına dair önemli tespitleri olan yazarlar olmuştur. Türk edebiyatının önemli toplumsal gerçekçi yazarlarından biri de Yaşar Kemal'dir. Yaşar Kemal, eserlerinde anlattığı dönemin toplumsal ve siyasi yapısı hakkında okuyucuya önemli sosyolojik bilgiler aktarmıştır. Kemal'in İnce Memed serisini incelemeyen önce dönemin toplumsal yapısını kısaca ele alacağız.

Osmanlı'da sosyal tabakalaşma, yönetenler (askeri zümre) ve yönetilenler (reaya) olarak ikiye ayrılmıştır. Askeri zümre kendilerine tımar edilen topraklardan ve vakıflardan gelir sağlayan kimselerdir. Reaya sınıfı ise, üreten ve vergi veren gruptur. Sınıflar, ekonomik dinamiklere göre belirlenmiştir. Osmanlı'da Müslümanlar ve Müslüman olmayan halklar (zimmi) mevcuttur. Müslümanlar ve gayrimüslimler vergilendirme sisteminde farklı uygulamaya tabi tutulmuştur. Gayrimüslimlerin ödedikleri cizye vergisi karşılığında güvenlikleri sağlanmıştır. Osmanlı'da hukuki açıdan köle ve hür ayrımı yapılmıştır. Osmanlı, köleliği devlet siyasetinde ve yönetimde yarar sağlayabileceği bir sisteme dönüştürmüştür. Köleler eğitim yoluyla yetenekleri doğrultusunda devletin belirli kademelerine kazandırılmıştır. Osmanlı'da sınıflar arasında bir uçurum olmamış ve köle grubunda yer alan insanların yükselmesinin önü açılmıştır (Tabakoğlu, 2011, s. 42-45). Osmanlı'da toplumsal yapının değişimi, 1826 senesinde yeniçerilerin ortadan kaldırılması ile radikal bir başlangıç göstermiştir. Vaka-i Hayriye olarak adlandırılan yeniçeriliğin kaldırılması ile zenginlik küçük bir grubun elinde toplanmaya başlamış ve ortaya yeni bir sınıf çıkmıştır (Timur, 1991, s. 17).

Osmanlı devrinde köylülere toprak sahibi olma hakkı verilmemiş ancak mülkiyetleri üzerinde belirli tasarruf hakları verilmiştir. Köylüler söz konusu haklarını nesilden nesile aktarabilmişlerdir. Bunun yanı sıra Osmanlı Devleti, köylülerin mülklerine gerekli durumlarda el koyma hakkını barındıran bir toprak sistemi uygulamıştır. Söz konusu toprak birimine *çift-hane* adı verilmiştir. Sonrasında mevcut sistem yerini *iltizam* sistemine bırakmıştır. Köylüyü vergilendirerek devlet hazinesine katkı sağlama

sistemi olan iltizam sisteminde köylülerden vergi toplayan mültezimler zenginleşerek devlet için bir tehdit oluşturmuş ve köylü isyanlarına neden olmuştur. Köylüleri yoksullaştıran ve köylünün devlet ile bağımlı zayıflatıcı söz konusu sistem Tanzimat Fermanı ile çözülmeye çalışılmıştır (Orhan ve Pelek, 2024, s. 206-207). Osmanlı'nın son zamanlarında Tanzimat Fermanı ile büyük bir değişim başlamıştır. Ferman ile bütün dirlikler kaldırılmıştır. Ayrıca memur maaşlarının devlet hazinesinden verilmesine ve vergilerinden bizzat devlet tarafından toplanmasına karar kılınmıştır. 1839 yılında Abdülmecid tarafından ilan edilen fermanın sonradan toprak mülkiyeti Batı hukuku çerçevesi içinde değerlendirilmeye başlanmıştır. Yasa ve vergide eşitlik ilkesi benimsenmesine rağmen köylerde topraklardan elde edilen gelirden kesilecek vergilerin halk tarafından sayılan din adamları tarafından toplanmasına karar verilmiştir (Sencer, 1982, s. 331-332). Toprak mülkiyeti kanunlaştırılmış olmasına rağmen yasalar tam anlamıyla bir değişim getirememiş yalnızca birkaç düzenleme sağlamıştır. Yasalar uygulanırken oluşan boşluğun nedeni ise, yasaları hazırlayanlarına asıl amacının toprak mülkiyetinde düzenden ziyade devlet hazinesi gelir sağlamak istemesi olarak nitelendirilmiştir (Oyan, 2016, s. 293-294). Tanzimatla birlikte özel mülkiyet sistemine geçilmek istenmiş fakat geleneksel toprak ilişkileri bir süre devam etmiştir. Osmanlı devrinin son zamanlarında değişikliklere uğratılan miri toprak sistemi Cumhuriyet'in ilanı ile son bulmuştur. Böylece Osmanlı'nın kamusal mülkiyet ilişkileri çözülerek özel mülkiyet ilişkilerine evrilmiştir. Mülkiyet ilişkilerinde yaşanan söz konusu değişim aynı zamanda yapısal bir değişim olmuştur (Sencer, 1982, s. 341-345).

19. yüzyıl, Osmanlı Devleti açısından ekonomik açıdan kurumsal değişimler ve küreselleşmenin yaşandığı bir dönem olmuştur. Sanayi Devrimi'nin etkisiyle Avrupa, askeri ve iktisadi alanlarda büyük atılımlar gerçekleştirmekte iken, Osmanlı Devleti ise Batı Avrupa ve Balkanlarda yükselen bağımsızlık hareketine karşı İmparatorluğu bir arada tutmaya çalışmıştır. Sanayi Devrimi, Batı Avrupa ülkelerini dünya ekonomisinde güçlü konumlara getirmiştir. Bu süreçte Avrupa, ucuza ürettiği tekstil ürünlerini satmak için yeni pazarlar arayışına girmiştir. Osmanlı Devleti, Avrupa'nın desteğini alabilmek için ikili ticari anlaşmalar imzalamıştır. Böylece dış ticaret ve yabancı yatırımların etkisiyle tarımda uzmanlaşma gerçekleşmiştir. Osmanlı Devleti'nin limanları Batı Avrupa limanlarına bağlanmış ve yerel ekonomide bağlar zayıflamıştır. Osmanlı İmparatorluğu, 1912 yılından sonra on sene süren birçok

savaşın içine girmiştir. Bu savaşlar hem demografik açıdan değişimlere yol açmış hem de iktisadi milliyetçiliğin güçlenmesine neden olmuştur (Pamuk, 2022, s. 64-65).

Osmanlı Devleti'nin ekonomik, askeri ve siyasi alanlarda da bir dizi yeniliğe imza attığı ve bu değişim çabalarının Türkiye Cumhuriyeti döneminde somutlaşarak özellikle tarım alanında olmak üzere birçok alanda etkili olduğu gözlemlenmiştir.

Savaş yıllarından sonra gelen Cumhuriyet döneminde tarımsal üretim hızla büyümüştür. Türkiye, ihracatının büyük bir oranını tarımdan sağlamıştır. Erkek nüfusunun savaşın bitmesiyle toprağına dönmüş olması tarımsal üretimin artmasını etkileyen önemli bir sebep olmuştur. Cumhuriyet dönemi tarımsal politikalar temel olarak toprak mülkiyeti, makineleşme ve ticari ürünlerin teşviğine ilişkin olmuştur (Atılğan, 2017, s. 331-332).

Cumhuriyetin ilk yıllarında milli iktisat politikası, 1923'ten itibaren 1935'e kadar uygulanmıştır. Ayrıca uygulanan politikayla, devlet desteğıyle güçlenecek milli bir sermaye sınıfı hedeflenmiştir. 1923-1929 arası dönem, devletin ağırlıklı olarak altyapı faaliyetlerine önem verdiği ve ekonomik kalkınmaya hazırlık yaptığı bir dönem olmuştur. Dönemin en önemli özelliklerinden biri, demiryollarına verilen önem ve yapılan yatırımlar olmuştur. 1920 yılından itibaren çoğunluğu yabancıların elinde olan demiryollarını millileştirme çalışmaları yapılmıştır (Tuna, 1995, s. 36).

İzmir'de Türkiye İktisat Kongresi toplanmış ve milli hakimiyetin güçlenmesi için iktisadi gelişmelerle desteklenmesi gereğı kabul edilmiştir. Tarım, hayvancılık, madencilik alanlarına önem verilmesi ve ticari faaliyetlerin geliştirilmesi gözetilmiştir. Bunun yanı sıra üretim gücüne kadın-erkek katılımının olması ve üretim adına yeniliklere başvurulması üzerinde durulan konulardan olmuştur. Yerli malı kullanımının teşvik edilmesi, sanayi mallarının ucuz yollarla nakledilmesi, sanayi bankalarının kurulması ve illerde sanayi odalarının açılması da hedefler arasında yer almıştır (Gökçen, 2011, s. 332). Esat Bozkurt kongrenin amacını yeni bir ekonomi programının oluşturulmasında yardımcı olmak ve farklı meslek kesimlerini birbirleriyle tanıştırmak olduğu şeklinde belirtmiştir. Kongrede yapılan konuşmalarda, milli egemenliğin ekonomik egemenlik ile desteklenmesi, ekonomik bağımsızlığın sağlanması, yetersiz el emeğinin teknik araçlarla güçlendirilmesi, altyapı hizmetlerinin tamamlanması, sektörlerde dengeli bir kalkınmanın gerçekleşmesi ve ticaretin yerelleşmesi amaçları üzerinde durulmuştur (Tuna, 1995, s. 10-14). İzmir İktisat Kongresi, devletçilik, karma

sistem ve liberalizm gibi ekonomi biçimlerini içerisinde barındıran demokratik bir anlayışı temel edinmiştir. Katı ekonomik anlayışlar yerine iç ve dış konjoktüre uyabilen ekonomik alternatiflerin tercih edilebileceği bir akıllı sistem uygulanmasına karar verilmiştir. Kongre sonrası ekonomi anlayışında 1923-1938 seneleri arasında Atatürk'ün Ekonomi Devrimi uygulanmış, Osmanlı borçları büyük ölçüde azalmış, yerli üretim ve sanayileşme ile modern tarım anlayışı ilerleme kaydetmiş, demiryolları ağı gelişmiş, ekonomide haksız kazanç elde edilen sınıflar oluşmamış ve enflasyon söz konusu dönemde sıfıra inmiştir (Aksoy, 2009, s. 17-18).

1923-1929 yılları arasında tarım politikaları da İzmir İktisat Kongresi'nde belirlenen ilkeler ışığında şekillenmiştir. 1920 yıllarında topraksız köylü nüfusu %50'ye yaklaşmıştır. Söz konusu dönem, küçük çiftçinin kendi geçimlerini sağlayabilecek bir ekonomik güce sahip olmadıkları bir dönem olmuştur. Köylüler, geçimlerini kendi topraklarından sağlayamadıkları için ortakçılık ilişkileri içerisinde yer almışlardır. Köylülerin topraktan elde ettikleri kârın yarısını büyük toprak sahipleri almış ve böylece gelir elde etme yolu oluşturmuşlardır. Bu çarpık ilişkinin diğer boyutu ise, büyük toprak sahiplerinin elde ettikleri gelirleri tekrar küçük üreticilere faizli kredilerle vermeleri olmuştur. Bunun sonucunda iki kesim arasındaki gelir eşitsizliğinin yarattığı uçurum giderek büyümüştür. 1920'lerde toprak mülkiyetine bakıldığında topraksız köylülerin büyük bir sayıyı oluşturduğu, büyük toprak sahiplerinin ekilebilir toprakların çoğunluğunu kendi bünyesinde toplamış olduğu ve Türkiye'de tarım işletmelerinin parçalanmış şekilde dağılım gösterdiği gözlemlenmiştir (Yakut, 2019, s. 45-46).

Tarım sektöründe üretimin arttırılabilmesi için vergi, toprak mülkiyeti ve kredi gibi konularla çeşitli kararlar alınmıştır. 1925 yılında köylülerin ödemekte zorluk çektiği aşar vergisi kaldırılmıştır (Tuna, 1995, s. 37). Aşar vergisinin kaldırılmasıyla çiftçilerin zararları en aza indirilmiş, mültezimlerin baskıları ortadan kalkmış ve köylüye ürettiği ürünlerde tasarruf edebilme hakkı tanınmıştır. Köylünün vergi yükünün azaltılmasıyla kırsal kesimde yaşayan insanların refah seviyesinin yükseltilmesi hedeflenmiştir. Ayrıca verginin kaldırılmasıyla küçük çiftçiler ve büyük toprak sahipleri tarımda üretimi arttırmaya yönelik teşvik edilmişlerdir. Aşar vergisinin kaldırılmasıyla mültezimlerin köylü üzerinden elde ettikleri haksız kazançlar sona ermiş, böylece çiftçiye ve tarımsal kalkınmaya yönelik önemli bir kaynak daha oluşturulmuştur (Kayıran ve Silier akt. Yakut, 2019, s. 47). Aşar

vergisinin kaldırılmasından sonra özel mülkiyetin korunmasına yönelik kanunlar çıkarılmış, tarım ve hayvancılık ile uğraşan kesimin askerden muaf olması sağlanmış ve vergi indirimleri ile üretici desteklenmiştir (Pelek ve Orhan, 2024, s. 209).

Cumhuriyetin ilk yıllarında makinalı tarım genellikle Akdeniz ve Ege’de yaygın iken, tarım makinelerinin oranı toplam tarım aletleri içerisinde %1 olmuştur. 1923-1929 yılları arasında tarım faaliyetlerinde makineli tarımın özendirilmesi amaçlanmış ve bazı ayrıcalıklar verilmiştir. Söz konusu muafiyetler; büyük üreticiler ve yardımcılarının askerlikten muaf tutulması, akaryakıtta gümlük muafiyeti sağlanması ve hükümetin elinde bulunan traktörlerin üreticilerin içinde bulunduğu koşullara göre kiralanması şeklinde olmuştur. Ek olarak, Ziraat Bankası aracılığıyla alınan traktörlerin bir kısmı çiftçilere dağıtılmıştır. Türkiye’de makineli tarımın özendirilmesinde yabancı şirketler de katkı sağlamıştır (Yakut, 2019, s. 49).

1923-1929 seneleri arasında ekonomi, milli iktisat temeli modelini esas almıştır. Devletin milli sermayesini geliştirmeye yönelik ilk adımlar Osmanlı’nın son döneminde atılmaya başlanmışsa da Türkiye Cumhuriyeti’nin kurulduğu ilk dönemde uygulanmaya koyulan politikalar haline gelmiştir. Bu dönemde, bütün sektörlerde dengeli bir kalkınma politikası izlenmiştir. Ayrıca yeni dönem inşa edilirken sınıf çelişkilerine neden olmayan bir gelir dağılımı uygulanması hedeflenmiştir. Mustafa Kemal’in hedefi, Türkiye Cumhuriyetinin çağdaş olarak nitelendirilen toplumların sahip olduğu ekonomik yapıya ulaşabilmesi olmuştur. Ekonomik kalkınma, bağımsızlık ilkesinden ayrılmadan uygulanmaya çalışılmıştır. Özetle, 1920’li yıllarda ekonomi politikaları, Mustafa Kemal’in liderliğinde geçmişten gelen ekonomik olumsuzlukların giderilmesine ve geleceğin ekonomik gelişimine yönelik adımlar atmaya çalışan bir süreci kapsamıştır (Tuna, 1995, s. 44-45).

1920’li seneler sona erer iken, Türkiye ekonomisi iyileşme sürecine girmiştir. Savaş sonrası yıkım onarılmış, devlet kurumları düzenli bir konuma gelmiş ve ülkede asayiş sorunları azalmıştır. Ulaşım ve eğitim alanlarında altyapıda ilerleme sağlanmıştır. Cumhuriyetin ilk yıllarında ekonomik tablo olumlu sonuçlar gösterse de ülkede yoksulluk yaygın şekilde gözlemlenmiştir. Hem yerel ekonomide ortaya çıkmış olan eksiklikler hem de Osmanlı’nın borç taksitlerinin vadesinin gelmiş olması ülkenin ekonomisini olumsuz etkilemiştir. Bunlara ek olarak, Batı ülkelerinde meydana gelen ekonomik kriz de Türkiye ekonomisini olumsuz etkilemiştir (Yenal, 2010, s. 71-72).

Amerikan borsalarında başlayan ekonomik kriz, uluslararası hammadde pazarlarını da etkisi altına almıştır. Krizin büyümesiyle uluslararası ticarete fiyatlarda düşüş yaşanmıştır. Söz konusu krizden Türkiye’de olumsuz etkilenmiştir. Kriz sonrasında tarım kesiminin kazancı, 1920’li senelerin sonunda elde ettiği gelirden neredeyse üçte bir oranında azalmıştır. Köylünün ürettiği ürünlerde büyük bir değer düşüşü yaşanmıştır. Başta tarım sektörü olmak üzere tüm sektörler krizden etkilenmiş ve iktisadi alanda sarsılma yaşanmıştır. İthalatın azalması, gümrük vergisi oranlarındaki artış, Türk parasının değer kaybı ve fırsatçılık nedeniyle bazı tüketim mallarının pahalılaşması kentli halkın da zor duruma düşmesine neden olmuştur (Yenal, 2010, s. 78-79). Krizin önemli sonuçların biri de servetin bir grup insanda toplanması olmuştur. Büyük toprak sahipleri, başta Türkiye’den ayrılmak zorunda kalmış olan azınlıkların topraklarına el koymuş ve küçük toprak sahiplerinin topraklarını, mülklerini ele geçirerek zenginleşmişlerdir (Özatalay, 2024, s. 91)

Ekonomik bunalımdan en fazla darbe alan tarım sektöründe ise, buğday diğer tarım ürünlerinden daha çok düşüş yaşamıştır. Buğday, 1929’da 12,6 kuruştan 1931’de 4 kuruşa gerilemiştir. Kırsal kesimde küçük üretici aileler, temel ihtiyaçlarını ağırlıklı olarak buğday satarak karşıladıkları için bu düşüşten oldukça olumsuz etkilenmişlerdir. Devlet, köylünün yaşadığı yoksulluğa Ziraat Bankası aracılığıyla el atmış ve kırsal kesimde yaşayan insanların sorunlarını çözüm bulmaya çalışmıştır. Ayrıca bu dönemde tarımı geliştirmek ve nitelikli ürün elde etmek için devlet tarafından çiftlikler kurulması da gündeme gelmiştir. Türkiye’nin birçok yerinde fidanlıklar oluşturulmuştur (Yakut, 2019, s. 77-79). Kriz döneminde toplumun alt sınıfı geçim sıkıntıları yaşamış ve devlette mevcut sıkıntıları gidermeye yönelik politikalar izlemiştir.

İşçiler ve işveren arasında bir düzenleme bulunmamasının sebep olduğu anlaşmazlıklar sonucunda, 1936’da İş Kanunu mecliste kabul edilmiştir. Kanun, günlük çalışma süresini sekiz saat olarak belirlemiştir. İşçiler hastalık durumunda ücretlerinin bir kısmını alabilecek ve kadınlara doğum izni verilecektir. Sanayiye yapılan yatırımla birlikte köylerden kentlere göçler olmuştur. 1930’larda toprak reformu tartışmaları başlamış ve hükümet büyük toprak sahiplerini etkilemeden hazine arazilerinden köylülere toprak vermeyi planlamıştır. Tartışma yıllarca sürmüştü de mecliste büyük toprak sahiplerinin muhalefet gücü etkisi olmuş ve reform planları sonuç vermemiştir. Kırsal alandaki kötü koşullar nedeniyle belirli dönemlerde

köylüler ayaklanmış fakat jandarma gücüyle karşı karşıya kalmıştır. Düzensiz ve örgütsüz ayaklanmalar bir sonuç vermemiştir (Atılın, 2017, s. 334-335).

Pazara açılma ve ticarileşme oranlarının yükseltilmesi için buna uygun hukuki zemin ve kurumsal koşulların oluşturulması gibi gelişmeler 1930'larda ivme kazanmıştır. Üstyapıda feodal izler temizlenmeye çalışılmış ve ekonomik altyapıda önemli atılımlar yapılmıştır (Oyan, 2016, s. 375). 1930'ların devletçilik politikası, Türk ekonomisinde atılan önemli başarılı adımlardan biri olmuştur. Sınırlı bir planlama anlayışı ilk kez sanayi kesimi için uygulanmış ve başarılı sonuçlar elde edilmiştir. Ülkedeki ekonomik gelişmelerle birlikte devletçilik politikası, sosyal devlet anlayışına yakın bir örnek olmuştur. Söz konusu anlayışa önemli bir örnek olarak toprak reformu yapılmıştır. Ekonomik atılımların baş aktörü CHP olmuştur. Hükümet ve bakanlıklar politikaların belirleyici kesimi olarak ön plana çıkmıştır. Dönemin politik kararlarında en yetkili isim Mustafa Kemal olmuştur. İzmir İktisat Kongresi'nin gerçekleşmesi, CHP'nin kuruluşu, sanayi planlarının hazırlanması gibi önemli yenilikler onun önderliğinde gerçekleşmiştir. Ülkenin gerçeklerini göz önüne alarak tutarlı politikalar oluşturmuş ve toplumsal dengelere önem vermiştir. Ekonomide bağımsızlık faktörü, Cumhuriyetin ilk senelerinde daima ön planda tutulmuştur (Tuna, 1995, sf. 97-99).

Cumhuriyetin ilk yıllarında ekonomik alanda atılan adımlara bakıldığında hem savaş sonrası iyileşme sürecini hızlandırmaya çalışan hem de değişimi amaçlayan hedefler belirlenmiştir. Erken Cumhuriyet döneminde ekonomi alanında izlenen sürecin anlaşılabilmesi için siyasi yapısını gözden geçirelim.

Cumhuriyet ilan edilmeden önce geçici çözümler uygulanmıştır. 1921 Anayasası da söz konusu uygulamalar adına yürürlüğe konulan bir yasa olmuştur. 1921 Anayasası, savaş döneminde belirli zorluklarla mücadele edebilmek amacıyla geçici çözüm üretebileceği umulan bir yasa olarak düşünülmüştür. Saltanat kaldırıldığı ve cumhuriyet ilan edildiği için daha kapsayıcı bir anayasa gerekliliği doğmuştur. Anayasaya göre meclis, hükümeti ya da bakanı her zaman düşürebilme yetkisine sahiptir. Meclisin 4 yıllık süre dolmadan dağıtılması kararı yalnızca meclise aittir. Temel hak ve özgürlükler tanımlanmışsa da ayrıntılarının daha sonra düzenleneceği belirtilmiştir. Yasaların Anayasa'ya uygunluğunu yalnızca TBMM denetleyebilmektedir (Akşin, 2016, s. 193).

Osmanlı döneminin son bulup Türkiye Cumhuriyeti'nin yeni kurulduğu dönemde siyasal yapıda değişimler ön planda olmuştur. Toplumun birçok kesimi yönetimdeki hızlı değişimi kabullenmekte zorluk yaşanmıştır. Cumhuriyetin ilanından sonra hilafetin sonunu getireceğine dair endişeler ortaya çıkmıştır. Söz konusu değişim gerçekleştiğinde hilafet kaldırılmış ve Osmanlı hanedanı mensuplarının ülkeden gitmesine karar verilmiştir (Zürcher, 2020, s. 200-201). Hilafetin kaldırılmasının ardından önemli bir adım daha atılmış ve 20 Nisan 1924'te, 1924 Anayasasının kabulü ile kuvvetler ayrılığı ilkesinin Türk siyasi hayatında yer bulması olmuştur. Demokratik bir yönetim benimsenmesi sürecinde önemli bir yenilik olmuştur (Efe ve Bibar, 2022, s. 66).

Cumhuriyet Halk Fırkası, 1923'te kurulmuştur. Partinin kuruluş felsefesini de açıklayan tüzüğün hazırlanması uzun sürmüştür. Partinin kuruluş amacı, ulusal egemenliği gözetmek ve Türkiye'yi uygar medeniyetler seviyesine çıkarmak olarak belirlenmiştir. Programda Halkçılık, Cumhuriyetçilik, Milliyetçilik, Ulusal Egemenlik ve Hukukun Üstünlüğü gibi kavramlar yer almıştır. Başlangıçta Cumhuriyet Halk Fırkası olarak adlandırılırken, 1935'te Cumhuriyet Halk Partisi olarak ismi değiştirilmiştir (Efe ve Bibar, 2022, s. 62-63).

Mustafa Kemal ve hükümeti Türkiye Cumhuriyeti'ne birçok yeniliği getirmiştir. 1925 yılında tekke ve zaviyeler kapatılmış ve Osmanlı döneminde erkeklerin kullandığı fes yasaklanarak yerine Batı tarzında olan şapka getirilmiştir. İsviçre Medeni Yasası ve Avrupa takvimi ülkeye getirilmiştir. Resmi unvanlar kaldırılmış ve bankacılık sistemi yenilenmiştir. Bu aşamada aile hukukunda da belirli düzenlemelere gidilmiş ve evlilik kurumunda çok eşliliğin önüne geçilmiştir (Zürcher, 2020, s. 205-206).

CHP'nin Türkiye Cumhuriyeti adına temel taşlardan biri olarak nitelendirdiği laiklik aşamasında, ülkenin kurulduğu dönemde saltanatın ve hilafetin kaldırılması gibi çeşitli adımlar atılmıştır. Ayrıca çağdaş hukuk sistemine geçmeye yönelik olarak şeriat mahkemeleri kaldırılmıştır. Kılık kıyafete değişikliğini kapsayan uygulamalar da laiklik adı altında gerçekleştirilmiştir. Çağdaşlık adına yapılan yeniliklerin önemli bir kısmı, 1926-1930 seneleri arasında kapsamıştır. 17 Şubat 1926 senesinde Medeni Yasa kabul edilmiştir. 5 Nisan 1928'de, Halk Partisi "Türkiye Devleti'nin dini İslamdır" ibaresinin çıkarılmasına karar vermiş ve Mecliste bu kanun kabul edilmiştir (Lewis akt. Tayhani, 2009, s. 525-526). Atatürk'e göre, din bağına dayanan bir anlayış yerine

ulusal değerlerin temele alındığı bir dönem ülkenin çağdaşlaşabilmesi için çok önemlidir. Devletin yönetim şekli ve hukuk kuralları, Türkiye Cumhuriyeti'nin uluslararası düzeyde var olabilmesi için çağdaş bir zeminde olmalıdır (Berkes, 2018, s. 530).

Cumhuriyetin ilk senelerinde din konusunda eğitimde de düzenlemelere gidilmiştir.1924-1927 yılları arasında dinsel ağırlıkla eğitim ve bunun yanı sıra Arapça öğretimi son bulmuştur. Yabancı okullarda dinsel öğretiler yasaklanmış ve Türkçe eğitimi verilmeye başlanmıştır. Bu dönemde 479 medrese kapatılmış ve kapatılan medreselerin yerine din insanları yetiştiren mektepler açılmıştır. Fakat öğrenci yokluğu nedeniyle bu mektepler de kapanmıştır. 1927 yılında Türkiye Cumhuriyeti'nde sadece Müslümanların yaşamadığı, başka dinlere mensup insanların da yer aldığı dikkate alınarak ilk, orta ve liselerden din dersi kaldırılmıştır. Bu reformlar, 1928 yılında gerçekleşecek olan Harf Devrimi'ne zemin hazırlamıştır (Sakaoğlu, 2003, s. 172). 1928 yılında, Latin alfabesi kabul edilmiştir. Hızla gerçekleştirilen Harf İnkılabı, Türkiye Cumhuriyeti'ni Batı'ya yöneltmek adına atılan adımlardan biri olmuştur (Zürcher, 2020, s. 222-223).

Sonuç olarak, Osmanlı Devleti'nin son döneminde yapılmaya çalışılan birçok yenilik, Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarında gerçekleştirilen değişimlere zemin hazırlamıştır. Savaş sonrası yıkımın izlerini silmeye çalışan ülkede birçok alanda ilerleme sağlanmış ve Türkiye Cumhuriyeti'nin çağdaşlaşmasına yönelik adımlar atılmıştır.

5. ROMANLARIN ANALİZİ

5.1 Romanların Olay Örgüsü

İnce Memed I

Yaşar Kemal'in İnce Memed serisinin ilk kitabı, Değirmenoluk köyünde yaşayan Memed'in sıradan köylü bir çocuktan eşkıyalığa uzanan hikayesini ele alır. Memed, henüz on iki yaşında bir çocuktur. Babası hayatını kaybetmiş, annesiyle birlikte yaşamaktadır. Köyün toprakları köyün ağası olan Abdi Ağa'ya aittir. Köylüler elde ettiği ürünlerin üçte ikisini ağaya vermek zorundadır. Kendilerine kalan ürün ile zar zor geçinmekte ve yoksulluk çekmektedir. Roman Abdi Ağa'nın zulümlerine dayanamayan Memed'in bir gün köyden kaçmasıyla ilerler. Tek düşündüğü köyden uzaklaşmak olan Memed nereye gittiğini bilmeden köyden ayrılır. Komşu köylerden birinde yaşayan Süleyman, Memed'e acıyıp evine alır. Bir süre sonra Memed'in yokluğundan iyice tedirgin olmaya başlayan annesi Döne en sonunda Abdi Ağa'ya durumu bildirmek için ağanın evine gider. Memed'in yokluğuna öfkelenen ağa adamlarını aramaya gönderir. Bir süre izini rastlanılmayan Memed, Süleyman'ın koyunlarına çobanlık ederken köyünden birine denk gelmesiyle ortaya çıkar. Köylü haberi köye verince Abdi Ağa durumu öğrenir ve Memed'i sığındığı evden alır. Memed'i geri köye götüren Abdi Ağa, ceza olarak Memed'in elde ettiği üründen daha fazlasını ister. Abdi ağanın zalimlikleri devam ederken Memed'in sevdiği kız olan Hatice'ye ağanın yeğeni talip olur. Sonrasında Memed ve Hatice kaçarlardı fakat peşlerine Abdi Ağa, ağanın yeğeni ve adamları takılır. Bir süre devam eden kovalamacadan sonra yakalanırlar ve Abdi Ağa'nın yeğenini Memed vurur. Ağa'nın yeğeninin ölümünden sonra Memed köye gelemez ve Ağa, cinayet suçunu köylüyü bastırıp yalancı şahitler tutarak Hatice'ye yıkar. Hatice hapishaneye düşer. Memed ise, kendini dağlara vurur. Memed'in dağa çıkışı kendisini feda etmeye hazır olduğu aşkı uğruna olsa da daha sonra karşılaştığı eşkıya çetelerine katılmasıyla farklı yönlere devrilir. Günlerini dağlarda eşkıyalık ile geçiren Memed'in en büyük gayesi, kendisine bunları yaşatan Abdi Ağa'dan intikam almaktır. Kişisel hesaplarının yanında köylünün

çıkarları için de ağadan öç almanın peşine düşer. Köylünün umudu da Memed'in Abdi Ağa'yı öldürmesi yönündedir. Memed hem kendi intikamı için hem de köylünün hakkı için Abdi Ağa'nın peşine düşer. Ölüm korkusu yaşayan Abdi Ağa, bir süre köyden uzaklaşır. Bir gün ağanın bir köyde saklandığını öğrenen Memed, Ağa'yı öldürmek için köyü basar ve tüm evleri yakar. Evin içinde Abdi Ağa'nın da öldüğünü düşünür. Ağa'nın ölüm haberi köye yayılır ve bir şenlik başlar. Köylüler Memed'i kahraman ilan eder. Memed, Ağa'nın malı olan toprakları köylülere dağıtacağını söyler ve köylüler bu duruma çok sevinir. Sonrasında yangından bir köylünün yardımıyla kurtulduğu ortaya çıkan Abdi Ağa, Memed'in topraklarını köylülere pay ettiğini öğrenir ve yetkililerden yardım ister. İnce Memed'in başında olduğu çete ile jandarmalar arasında zaman zaman çatışmalar gerçekleşmektedir fakat Memed bir türlü yakalanmamaktadır. Günler böyle geçerken bir gün Hatice'nin ve yanındaki Iraz adındaki mahkûmun hapisaneden başka bir hapisaneye götürüleceğini öğrenen Memed yolda pusu kurar ve ikisini kaçıır. Bir süre Memed, Hatice ve Iraz dağda bir mağarada yaşarlar. Mağarada zorlu şartlarda yaşam devam ederken Hatice hamile kalır. Kimselere görünmeden mağarada günlerini geçirmeye çalışırlar ama bir gün saklandıkları mağara fark edilir. Sonrasında jandarma mağaranın etrafını sarar ve çatışma başlar. Çatışma sırasında Hatice doğum yapar ve sonrasında vurulup ölür. Memed uzun süre teslim olmayınca jandarma geri çekilir. Hatice köylüler tarafından alınıp gömülür, Iraz ise, bebeği kendisi alıp büyütme kararı verir. Af ilan edildiği için cezası da düşen Iraz, Memed ve Hatice'nin bebeğini kendi çocuğu yerine koyar. Olanlardan sonra kahrolan Memed, Abdi Ağa'nın saklandığı evi öğrenir ve basmaya gider. Ağa'yı yakalayıp vurur, haber köylüye ulaşınca Memed yine kahraman olur ve köylünün umudu haline gelir. Ağa'yı vurduktan sonra Memed, dağlara gider ve kimse bir daha haber alamaz.

İnce Memed II

Serinin ikinci kitabında genel bir durgunluk ve umutsuzluk havası hakimdir. Eserin başında uzun süre ortadan kaybolmuş olan kahramanımız İnce Memed ortaya çıkar. İnce Memed, Vayvay köyünde yaşayan Koca Osman ve Kamer Ana'nın evine gelir. İlk başta Memed'i tanıyamasalar da daha sonra onun evlerine gelmesine çok mutlu olurlar. Memed'i evlerinde en iyi şekilde misafir ederler ve köylülerin onu görmemesi için dolabın içinde gizli bir yatak yaparlar. Memed'in ortaya çıkmış olmasının verdiği sevinçle Koca Osman neşe içinde köyün içinde dolaşır ama köylü meraklansa da neden

sevinçli olduğunu köylülerden gizler. Koca Osman köyün vaziyetinden Memed'e bahseder. Ali Safa Bey'in köyün topraklarının sahibi olmak için köylüye çektiği eziyetleri anlatır. Ali Safa Bey, köyden Yobazoğlu Hasan'ın on yedi dönümlük tarlasını almak ister ve bir süre onu ikna etmeye çalışır. Ali Safa Bey'in hiçbir teklifini kabul etmeyen Yobazoğlu Hasan ancak Ali Safa Bey'in kendisine hediye edilmiş olan yağız Arap atını ister. Ali Safa Bey oldukça değerli olan atını vermeyi istemese de en sonunda kabul eder fakat bu durumu çok içerler. Hasan atı aldıktan sonra köy köy dolaşarak Ali Safa Bey hakkında ileri geri konuşur. Ali Safa Bey, Hasan'ı uyarması için birkaç kere adamlarını gönderse de Hasan konuşmaya devam eder. Atının alınmasına ve üstüne Yobazoğlu Hasan'ın kendisi hakkında aşağılayıcı konuşmalarına da öfkelenen Ali Safa Bey adamlarına Hasan'ın evini yakıtır. At yangından sağ kurtulur ve kaçır. Atın ölmemesine sinirlenen Ali Safa Bey, atı ne olursa olsun öldürmeleri için adamlarını atın peşine gönderir. Olan olaylardan sonra atın ölmesini şeref meselesi haline getirir. Yobazoğlu Hasan kendi evini yaktığı iddiasıyla jandarma tarafından öldüresiye dövülür. Sonrasında Ali Safa Bey'in yapabileceklerinden korkup köyü terk etmek zorunda kalır. Atın peşine düşen adamlar atı bir türlü yakalayamazlar ve atla ilgili efsanevi hikayeler türetilir. Köylüler ise, köylünün üzerinde baskısı gün geçtikçe artan Ali Safa Bey'in yaptıklarının sorumlusu olarak Yobazoğlu Hasan'ı görür. Ali Safa Bey'in adamları köylüyü yıldırım için her gece köyü kurşunlar. Bir gün yine köy atlılar tarafından basılınca Koca Osman bir evin avlusunu kendisine siper edip tabancasıyla bir adamı dizinden vurur. Ertesi gün Koca Osman köyden birkaç kişiyle köyde olan olayları şikayet için gittiklerinde vurulmanın çavuş olduğunu öğrenirler. Koca Osman ve Ferhat Hoca köylüye korkup saklanmanın bir yararı olmadığını, köylerini korumak için mücadele etmeleri gerektiğini anlatmaya çalışırlar. Başta Yobazoğlu Hasan olmak üzere korkudan köyden göç edenleri dönmeleri için ikna etmeye çalışırlar ama kimse ikna olmaz. Koca Osman dayanamayıp Ferhat Hoca'ya İnce Memed'in kendi evinde olduğunu söyler. Eve döndüklerinde ise, Memed'i bulamazlar. Memed giderken tekrar geleceğini söyler fakat Memed'in gitmesinden Koca Osman kendisini sorumlu tutar. İnce Memed, köyünde olan bitenleri öğrenmek için Hürü Ana'nın evine gider. Abdi Ağa öldükten sonra yerine Abdi Ağa'nın kardeşi Kel Hamza'nın geçtiğini öğrenir. Abdi Ağa'yı öldürüp köylünün başına Kel Hamza'yı bela ettiği için kendisine kızar. Memed, Topal Ali ile görüşmek ister fakat Topal Ali buluşma yerine beraberinde jandarma ordusuyla gelir. Memed çarpışmadan sıyrılıp Süleyman'ın evine sığınır. Jandarmalar ise, Topal Ali'yi ve Yel

Musa'yı iz sürmeleri için görevlendirir. Topal Ali engellemeye çalışsa da Yel Musa izi bulur ve eve ulaşır. Süleyman Emmi, Topal Ali'yi vurmaya kalkışır ama Memed engel olur. Memed burada da gizlenemeyeceğini anlar ve Kulaksız İsmail'in değirmenine sığınır. İnce Memed, buradan da sağ kurtulur. Memed tekrar Vayvay köyüne döner ama bitik bir vaziyettedir. Köylüler tüm umutlarını ona bağlamışken onun bu hali hayal kırıklığı yaratır. Kamer Ana, Memed'i köyün dışında saklar. Kamer Ana ile birlikte Memed'in yanına gidip gelmeye başlayan Seyran, Memed'e aşık olur ve Memed ile ilişkileri başlar. Ali Safa Bey, Memed'den güç alıp kendisine karşı gelen köylüleri yıldırma için köyün suyunu keser. Bu durum köylü üzerinde büyük bir yılgınlık yaratır ve kendilerini kurtarmasını bekledikleri İnce Memed, bu düzenle savaşmanın mantıklı olup olmadığı konusunda sürekli ikilem içerisinde. Bir Çerkes köyünün beyi olan İdris Bey, Memed'i öldürdüğü takdirde, köyünü elinden almak için kendisine zulmeden Arif Saim Bey'e karşı direnirken, diğer beylerin de ona destek vereceğini öğrenir. Fakat Memed'i öldüremez ve onunla dost olur. Kısa süre sonra İdris Bey'in öldürülme haberi gelir. Köylülerin perişan durumuna oldukça üzülen Memed, Ali Safa Bey'in kaldığı eve gider ve onu vurur. Sonrasında ise, Hamza'yı öldürür ve yine kayıplara karışır.

İnce Memed III

İnce Memed'in Ali Safa Bey ve Hamza'yı öldürüp kayıplara karışmasından sonra Murtaza Ağa'yı can korkusu sarar. Ağa can havliyle Ankara'ya telgraflar çeker ve İnce Memed'i en iyi tanıyanlardan biri olan Topal Ali'yi yanına almaya çalışır. Topal Ali'ye pahalı kıyafetler diktirir, silah verir ve adamı olarak yanına alır. Ali Safa Bey'in cesedi gömüldükten sonra jandarmalar İnce Memed'i aramaya başlarlar. Memed'in arandığı süre içerisinde birçok eşkıya öldürülür. Eşkıya ölümlerini köylüler inceler ve ölümlerden birini İnce Memed olarak teşhis ederler. Memed'in öldüğü varsayıp ağıtlar yakılmaya başlanır ve İnce Memed'in öldüğü haberi her yere yayılır. Memed'in ölüm haberine oldukça sevinen Murtaza Ağa, Topal Ali'ye ihtiyacı kalmadığı için ona verdiği kıyafetleri ve silahı Ali'den geri aldıktan sonra onu yarı çıplak şekilde evden atar. Kısa sürede İnce Memed diye teşhis edilen ölünün Kara Osman olduğu ortaya çıkar. Bunun üzerine Murtaza Ağa Topal Ali'yi kovduğuna pişman olur ve geri dönmesi için ona yalvarır. Murtaza Ağa'nın yaptıklarına gücenen Topal Ali dönmeyi kabul etmez. Bir gün İnce Memed'in büyüdüğü atı Hürü Ana'nın evine gelir ve Hürü Ana atın Memed'den haber getirdiğini düşünür. Hürü Ana ve Kısacık Mahmut ile birlikte

Memed'i bulmak için yollara düşer. Hürü Ana, İnce Memed'e ulaştığında onun yaralı olduğunu görür. Ne kadar uğraşsa da Memed'i iyileştiremeyen Hürü Ana, Kırkgöz Ocağından Anacık Sultan'a gider. Her derde şifa bulan Anacık Sultan'dan Memed'i iyileştirmesi için yardım ister. Anacık Sultan kısa zamanda Memed'i iyileştirir. Anacık Sultan, İnce Memed'e Kırkgöz Ocağının mührünü taşıyan bir yüzük verir. İyileştikten sonra İnce Memed, eşkıyalığı bıraktığını Hürü Ana'ya söyler. Bir gün köylülerden birinin oğlu öldürülür ve öldüren kişinin İnce Memed olduğu söylenir. İnce Memed ise, gerçek katili bulur ve bu olaydan aklanır. İnce Memed, Seyran'ın yaşadığı köye gider. Seyranla İnce Memed evlenirler ve düğünleri olur. Köyden biri İnce Memed'in geldiğini ihbar etmeye gider. İnce Memed ise, köyden ayrılır. İnce Memed, Yobazoğlu'nu ve Ferhat Hoca'yı hapisten kaçıır. Çiçeklidere Köyü ağası Mahmut Ağa, İnce Memed ve çetesinin peşine düşer. Köylüler İnce Memed'i Ağa'nın elinden kurtarır. Mahmut Ağa ise, bu olay üzerine köylülere kin besler. İnce Memed, kasabaya geri döner ve Mahmut Ağa'yı öldürür. Ağa öldükten sonra Çiçeklidere köylüleri kutlamalar yaparlar. İnce Memed ise, Ağa'yı öldürdükten sonra arkasında hiçbir iz bırakmadan gider...

İnce Memed IV

Mahmut Ağa'yı vurduktan sonra kayıplara karışan Memed, Müslüm adında biriyle buluşur ve köyde olup biten haberleri ondan alır. İnce Memed, Mahmut Ağa'nın ölümüne şahitlik eden Murtaza Ağa'nın canını Topal Ali'nin hatırına bağışlar. Müslüm ve Memed, jandarma kuşatmasından uzaklaşmak için yılanlarla dolu bir bölgede ilerlemeye çalışırlar. Bu sırada Müslüm'ü yılan yaralar. Memed ve Müslüm yakın bir köye sığınır. Köyün erkekleri, Memed'i bulmak amacıyla köyden ayrıldıkları için köy yarı yarıya boştur. Misafir olarak gittikleri evin sahibi olan kadın Memed'i ve Müslüm'ü de İnce Memed'in peşinde olduklarını düşünür ve onlara sinirlenir. Sonrasında ise, İnce Memed'in evine gelen misafir olduğunu öğrenir ve sevincini köyün tümüyle paylaşır. Can telaşı içine düşen beyler, İnce Memed'in atının yakalanması için para ödülü koyarlar. Atı meydanda kurşuna dizmeyi planlarlar. Köylüler ödül uğruna buldukları sahipsiz atları, Memed'in yağız atı diye getirip parayı almaya çalışırlar. Murtaza Ağa, İnce Memed'in kendisini öldürmesi için Topal Ali'ye havale ettiğini fark edince Topal Ali ile arasını iyi tutmaya çalışır. İnce Memed ve Müslüm, Ferhat Hoca'nın dostu olan Abdülislam Hoca'nın yanına sığınır. Abdülislam Hoca, çevresine İnce Memed'i yeğeni olarak tanıtır. İnce Memed,

Abdülselem Hoca'nın yaşadığı kasabada eşkıyalığı bıraktıktan sonra Seyran ile yaşamak için bir ev satın alır. Memed, kasabada Muallim Zeki Nejad ile tanışır ve onu çok sever. Ferhat Hoca, dağlarda çetesiyle zengin beyleri soyarlar. Topal Ali, Murtaza Ağa'nın yanına geri döner. Murtaza Ağa, Topal Ali'ye Memed'in kendisini öldürüp öldürmeyeceğine ısrarla sorar. Onun bu haline acıyan Topal Ali, Kur'an'a el basar ve İnce Memed'in eşkıyalığı bıraktığını söyler. Bu haber üzerine rahatlayan Murtaza Ağa, Topal Ali'ye olan ihtiyaç ortadan kaldığında onu tekrar evinden kovar. İnce Memed'in gittiği kasabada yaşayan Şakir Bey, çalıştırdığı ırgatlara ücretlerini ödemez ve ektirdiği çeltik tarlaları ile çevredeki köylere zarar verir. Zeki Nejad bu duruma isyan eder ve Ankara'ya konuyla ilgili telgraf çeker. Şakir Bey nüfuzlu biri olduğu için bu olaydan zarar görmez ve Muallim Zeki Nejad'ı öldürtür. Zeki Nejad'ın ölümü üzerine, eşkıyalığı bırakmayı düşünen İnce Memed karar değiştirir ve Şakir Bey'i öldürür. Ağalar kendi aralarında bir plan kurar ve İnce Memed'in eski arkadaşı olan Cabbar'ı, İnce Memed'in adıyla Arif Saim Bey'in çiftliğine soyması için gönderirler. Arif Saim Bey, soygun işini ağaların yaptırdığından kuşkulansa da sonunda İnce Memed'in yaptığına ikna olur ve onu bulmaya yemin eder. İnce Memed'i öldürmesi için Bayramoğlu'nu ikna etmeye çalışır. Bayramoğlu bu teklifi kabul etmez. Arif Saim Bey, Bayramoğlu'nu ikna etmek için İnce Memed'i öldürme emrinin Mustafa Kemal'in emri olduğunu söyler ve Bayramoğlu kabul eder. Bayramoğlu ve askerler İnce Memed'in peşine düşerler. İz sürme için de Topal Ali ve Yel Musa'yı yanlarına alırlar. Bayramoğlu, İnce Memed'i kuşatır fakat öldürmek istemez. İnce Memed'i teslim alma bahanesi ile İnce Memed'in tarafına geçer. İnce Memed'le birlikte askerlerle çatışır ve orda askerler tarafından vurularak öldürülür. İnce Memed'i yakalayamadığı için öfkelenen Arif Saim Bey, İnce Memed'e Selahattin Eyyubi'nin kurşunlardan koruyan tılsımlı gömleğini veren Anacık Sultan'ı getirtir. Memed'i koruyan Anacık Sultan'ı yakalar ise, Memed'i de yakalayabileceğini düşünür. Saim Bey, Anacık Sultan'a küfürler eder ve Anacık Sultan'ı Kertiş Ali'ye teslim eder. Kertiş Ali'nin işkencelerine dayanamayan Anacık Sultan ölür. Kırkgöz Ocağından Bünyamin, Kertiş Ali ve Yüzbaşı Faruk'u öldürür ve Anacık Sultan'ın kanını yerde koymaz. Arif Saim Bey askerleri ve Anacık Sultan'ı, İnce Memed'in öldürdüğü haberini her yerde yayar. İnce Memed'in Anacık Sultan'ı öldürdüğüne kimse ikna olmaz. Arif Saim Bey, İnce Memed'i yakalamak için köylülere zulmeder. Köylüler ise, İnce Memed hakkında hiçbir şey söylemezler. Arif Saim Bey, İnce Memed'i bulma uğruna bölgedeki bütün köylülere sürgün eder. Arif Saim Bey'in köylülere

yaptığı zalimlikler üzerine İnce Memed, Arif Saim Bey’i öldürmeye karar verir. Topal Ali, İnce Memed’i Arif Saim Bey’in kaldığı odaya götürür. İnce Memed, Arif Saim Bey’i yatağında vurur. İnce Memed, atını dağlara sürer ve bir daha haber alınamaz. O günden sonra, Toros köylüleri çakırdikenleri ateşe verirler ve şenlikler düzenlerler.

5.2 Üretim ve Ekonomik İlişkiler

Erken Cumhuriyet Dönemini anlatan yazarlarımızın işlediği önemli konulardan biri dönemin ekonomik yapısı ve köylülerin yaşadıkları ekonomik sıkıntılar olmuştur. Kemal’in İnce Memed serisinde yoksulluk ön planda olan bir temadır. Köylülerin ağılık düzeni altında ezildiği bir dönem seride anlatılmıştır.

Köylüler üretimde aktif olarak yer almakla birlikte mülk sahibi değildir. Tarım ve hayvancılık ile hayatlarını sürdüren köylü ekonomik açıdan Abdi Ağa’ya bağlıdır. Köylerinden başka bir geçim kaynağı olmayan köylüler, ağaya ait olan topraklarda üretim yaparak geçinmeye çalışmaktadır (Kemal, 2022, s. 10). Tarlalarda çocuklar da ağır şartlarda çalıştırılmakta ve şiddete maruz kalmaktadır. Memed’in Süleyman’a söylediği “*Dursun bana dedi ki... Bizim köyde, dedi, çocukları dövmezler. Çocukları çifte salmazlar.*” ifadesinde bu durum görülmektedir. Memed köyünde yaşadığı ağır şartlardan dolayı başka bir yere kaçma düşüncesindedir (Kemal, 2022, s. 19).

İnce Memed’in anlatımına göre, Abdi Ağa’nın babası köylülerden toprakları bir şekilde almıştır. Topraklar herkese aittir ve eskisi gibi köylüler kendilerine ait olan toprakları istedikleri gibi kullanacak ve hayvanlarından elde ettikleri kazanç kendilerine ait olacaktır (Kemal, 2022, s. 322-3). İnce Memed’ göre, topraklar adaletsiz bir şekilde ağanın elinde toplanmış ve köylüler haksızlığa uğramıştır. Köylülerin hakları olan topraklara tekrar sahip olmaları gerektiğine inanmaktadır.

Serinin ikinci romanında, ekonomik güç elde etmek için toprak sahibi olmanın önemi Ali Safa Bey’in iç hesaplaşmasında görülmektedir: “*...Niçin Anavarza ovasının tümüne sahip olmasın? Ya da daha çok daha çok topraklarını niçin büyütmesin? Ali Safa Bey hayat savaştır diyordu... Hayat savaş değilse hiçbir şey değildir. Toprak savaşıysa, savaşların en kutsalıdır...*” (Kemal, 2021, s. 14).

Çukurova’da ve Anavarza’da yer alan bütün toprağa sahip olmak isteyen Ali Safa Bey’in arzusu toprakları kendi tekelinde toplayıp tek güç olmaktır fakat başkalarının da mülkiyet için mücadele etmeye hazır olduğunun farkındadır:

Ama toprak savaşı da gittikçe güçleşiyordu. Bu toprağa, Çukurovaya, Anavarzaya, sıcağa, sineğe, saz evlere, yerleşmeye düşman, toprağa zorla çakılmış iskan Türkmenleri gittikçe topraktan başka çareleri olmadığı anlıyorlardı. Elli dönümlük bir toprak parçasını beş kilo tuza, bir keçiye, on liraya, bir taya, bir ineğe aldığı günler çok uzaklarda kalmıştı. Bundan on beş, yirmi yıl önceleri üç bin liraya bir köy, yeriyle yurduyla satın alınır, köylüler de başka bir yere iskan edilebilirdi. Şimdiyse durum epeyce değişmişti. Şu saz evlerde oturanlar toprak için kan bile dökebilirlerdi... Hırsıyla, toprağa verdiği değerle, köylülerin gözlerini açan kendisiydi. Gözleri açılmış köylülerle savaşmak çok daha zordu, ama tatlıydı... (Kemal, 2021, s. 14).

Vayvay köyündeki bütün toprağa sahip olmak isteyen Ali Safa Bey bunun köye yakın bir toprağı satın almaktan geçtiğini düşünmektedir. Sahip olacağı bu toprak sayesinde diğer toprakları da satın alıp toprakların tamamını kendi elinde toplamayı amaçlamaktadır: *“Vayvay köyünde, Vayvayın yakınlarında küçük de olsa bir toprak parçası gerekti ona. Bir toprak parçası ki, Vayvay topraklarının kilidi olmalıydı”.* (Kemal, 2021, s. 46).

Köylülerin arasında geçen sohbette Ali Safa Bey’in gücünü kullanıp hükümet ve eşkiya desteğiyle topraklara sahip olabileceği konuşulmaktadır. Ali Safa Bey ile mücadele etmek yerine Çukurova’da başka yerlere yerleşip yeni topraklara sahip olmanın en mantıklı yol olduğunu düşünen köylüler vardır (Kemal, 2021, s. 73).

Ali Safa Bey’in köyün topraklarına hâkim olma planı köylülerin tamamı göç etmediği için gecikmiştir. Ali Safa Bey köyün topraklarına sahip olamadığı için köylülere sinirlenmektedir: *“...Daha ne kadar sürecektir bu savaş! Topraklar bomboş duruyor. Şu işe yaramaz köylüler ne toprağa kendileri bir şey yapıyorlar, ne de bizi bırakıyorlar”* (Kemal, 2021, s. 108).

Köylülerin bir bölümü beylerle toprak hakları için mücadele etmeyi tercih etmekte iken beylerin baskısı karşısında boyun eğen köylüler de mevcuttur. Köylülerin hayatta kalabilmek için köylerinden göç ettiği durumlar bulunmaktadır. Köylüler, ağalık kurumunun altında ezilen sınıf olarak konumlanmaktadır.

Mustafa Kemal’in yakın arkadaşı ve mebus olan Arif Saim Bey, Cumhuriyet’in kuruluşundan sonra ilk iş olarak Çukurova’ya gelmiştir. Çukurova’nın verimli topraklarına oldukça önem vermektedir. Yanına bir ziraat uzmanı da alarak Çukurova topraklarını kalite açısından analiz ettirip sonra bu toprakları satın alarak Türkiye’nin en modern çiftliğini kurmayı hayal etmektedir (Kemal, 2021: 160). Arif Saim Bey Akmezar köylülerinden topraklarını hediyeler vererek ya da korkutarak almıştır. Fakat

İdris Bey ve bazı köylüler topraklarını Arif Saim Bey'e vermemişlerdir. Arif Saim Bey, İdris Bey'e topraklar karşılığında Paşa ile konuşup onu mebus yaptırmayı bile teklif etmiştir. Birçok teklif ve tehdide rağmen İdris Bey, Arif Saim Bey'e topraklarını vermemiştir (Kemal, 2021, s. 169). Romanda belirli mevkilere gelmiş insanların baskı yoluyla köylülerden topraklarını aldıkları görülmektedir. Hükümetin desteğini alan insanların kırsal kesimde otorite sahibi kimseler olduğu anlaşılmaktadır.

Arif Saim Bey, Akmezar köylülerine birçok işkence yaparak ellerinden tapularını almaktadır. Birçok tarlanın tapusunu alan Arif Saim Bey'in tarlaları, İdris Bey ve onun gibi diretenlerin tarlalarının etrafını sarmıştır:

Akmezar köylülerinden diretenleri teker teker çağırıyor, bir yana biraz para koyuyor, bir yana da bir yığın kızılçık sopası: "Seç bakalım, İdris Beyin kulu. Ya parayı, ya sopayı seç."

Kimi parayı, kimi sopayı seçiyordu. Sopayı seçenler korkunç dayak, küfür yiyordu. Ölümüne. Dayağı yiyenler yarı canlı, bir çıplak beygirin üstüne atılıyorlar, Akmezar köyünün ortasına bırakılıyorlardı.

Çiftlik konağının önünde büyük bir karaçalılık vardı. Arif Saim Bey sonunda dil bilmez Çerkesleri soyup, arkalarında eli kırbaçlı beş kişiyle bu karaçalılığa salıvermeye başladı. Bir yandan Çerkeslerin sırtlarında kırbaçlar şaklıyor, bir yandan da dikenler köylülerin çıplak bedenlerini yiyordu. Bedenler kıpkırmızı kana kesinceye, "tapu da senin olsun, toprak da Bey," deyinceye kadar işkence sürüyordu (Kemal, 2021, s. 185).

Romanın kırkıncı bölümünde İnce Memed'in gelişinden güç alan köylüler, Ali Safa Bey'e karşı mücadele etmektedir. Ali Safa Bey ise, köylülere bu gücü Arif Saim Bey'in verdiğini düşünmektedir. Köylülerin arkalarında sağlam bir güç hissetmeden isyana kalkışamayacağına inanmaktadır. Hükümetin yeni bir siyaset peşinde olduğunu ve Çukurova topraklarını köylülere dağıtmak için köylüleri kışkırttığını ileri sürmektedir. Ona göre, İnce Memed bile Cumhuriyet inkılapçıların bir eseridir (Kemal, 2021, s. 335). Mülkiyet konusunda, ağalar ve devlet yetkilileri arasında da anlaşmazlıklar görülmektedir.

Kırsal kesimde, insanların birincil geçim kaynağı tarım ve hayvancılıktır. Kemal'in köyü anlatan romanlarında da geçim kaynağı topraktan elde edilmektedir. Serinin üçüncü eserinde de görüldüğü üzere Çukurova bölgesinde yaşayan insanların geçim kaynağı bölgenin yerel ürünleri olmaktadır:

...Bu mahallenin bütün halkı da, toptan, kadın erkek, çoluk çocuk tarlalarda ırgatlık yaparlardı. En çok da pamuk tarlalarında çalışırlardı. Yakında bütün mahalle pamuk toplamaya aşağıdaki ovaya ineceklerdi. Çocuklar pamuk toplamayı çok seviyorlardı. Çünkü

her pamuk tarlasında, pamukların arasında karpuz tevekleri, domates fidanları olurdu. Her tevekte beş on ballı karpuz, her domates fidanında da yüzlerce kırmızı domates... (Kemal, 2021, s. 209).

Eserin yirmi üçüncü bölümünde Ağır Ceza Başkanı ile Halil Bey arasında geçen konuşmadan dönemin ekonomik koşulları anlaşılmaktadır. Üretimin kötüye gitmesinden, insanların alım gücünün bitmesinden, olumsuz hayat şartlarından ve eşkıyaların zararından yakınmaktadır:

...Şu çiftliği biraz yenileyelim, şu yıllardır boş kalmış toprakları biraz işleyelim, bir traktör, birkaç makina alalım dedik, mahsul hiç para etmiyor. Pamuklar da ambarlarda yığıldı kaldı, kimse satın almıyor. Adanadaki fabrikalar daha yeni yeni açılıyor. Ziraat Bankasının kasaları tamtakır, bir kuruşluk kredi vermiyor. O boş topraklara baktıkça yüreğim sızlıyor. Bir hasta, sakat işsizler ordusu ki ovada sürünüyorlar aç susuz. Tekmil ovada sıtmalanmamış bir tek kişiye rastlayamazsınız. Millet açlıktan yıllardır ot yiyor. Sapır sapır dökülüyor insanlarımız. Bir de başımızda bu eşkıyalar... Kasabayı bile keyifleri için bastıyorlar, kurşunluyorlar... (Kemal, 2021, s. 513).

İnce Memed IV romanında, beyler belirli bir ücret karşılığında köylünün emeğini satın almaktadır. Köylüler zor şartlar altında karın tokluğuna çalışmaktadır. Şakir Bey, bölgenin en büyük çeltik üreticisidir. Çeltik tarlaları yüzünden bataklığa dönen ovalarda köylüler hastalanmakta veya ölmektedir. Muallim Zeki Nejad, Şakir Bey'i köylere yakın alanları çeltik tarlasına çevirmekle suçlamaktadır. Şakir Bey ise, köylülerin kanını parasıyla satın aldığı şeklinde karşılık vermiştir. Ücret karşılığında yaz mevsimi boyunca köylerini satın aldığını söylemiştir (Kemal, 2021, s. 258).

5.3 Köylülük

Köy halkı ağanın iktidarının altında gizli bir dayanışma içindedir. Ağanın karşısında itaatkâr olsalar da arka planda gerektiğinde ağaya karşı birbirlerini desteklemektedirler. Abdi Ağa, Memed köyden kaçtığı için Memed'e ve annesi Döne'ye zalimce davrandığında onların düştüğü bu durumu içermişlerdir (Kemal, 2022, s. 37).

Romanda, köylünün ikili oynayıp güçlünün yanında yer alan tavrına birçok kısımda dikkat çekilmektedir. Bu durum İnce Memed ve Abdi Ağa arasında yaşanan toprak kavgasında bariz bir biçimde görülmektedir. Memed'in Abdi Ağa'yı öldürdüğünü düşünüp sevinen köylü, toprakların kendilerine geri dağıtılacağını duyunca Memed'i

çoşku ile karşılaşmıştır: “*Bizim İnce Memedimiz... Onun böyle bir adam olacağı çocukluğundan belliydi zaten.*” (Kemal, 2022, s. 325). Bu söylentiden kısa bir süre sonra ise, Abdi Ağa'nın yaşadığı ortaya çıktığında köylünün Memed'e olan düşünce ve tavrı birden değişmektedir: “*Sümsük, tüfeği bile götüremiyor, eşkıya olmuş da... eşkıya olmuş da köy yakıyor, eşkıya olmuş da babasının malı gibi... babasının malı gibi bizim ağamızın tarlasını, öküzlerini dağıttiriyor, adam olmuş da... ağamızın kapısında yallanırdı it gibi*” (Kemal, 2022, s. 331).

İnce Memed II'de, Ali Safa Bey, köyde on yedi dönüm toprağı olan Yobazoğlu ile anlaşmış ve atı karşılığında toprağın tapusunu Yobazoğlu'ndan almıştır. Ancak sonrasında Yobazoğlu, köylülerin yanında Ali Safa Bey'in hakkında küçük düşürücü sözler kullanmaya başlamıştır: “*“bu at,” diyordu, "Yobazoğlunun atıdır. On yedi dönümlük bir kıraç tarla verdim, ot bitmez, bu atı aldım. Ahmak herif..."*” (Kemal, 2021, s. 49). Ali Safa Bey, Yobazoğlu'nun söylemlerinden sonra hem onu cezalandırmak hem de köylüyü korkutup otoritesini göstermeyi amaçlamaktadır. Ali Safa Bey adamlarına Yobazoğlu'nun evini yaktırmıştır. Böylece atı öldürüp intikamını almak istemekte ve köylülere de göz dağı vermektedir. Yobazoğlu'nun evinin yanmasından sonra köylülere *yılgınlık* havası çökmüştür (Kemal, 2021, s. 53).

Köylüler, Ali Safa Bey'in zalimliklerinden dolayı, Bey ile zıtlaştığı için Yobazoğlu'nu suçlamaktadır. Ayrıca Yobazoğlu'nun köyü terk etmesinden dolayı Ali Safa Bey'in baskılarını arttıracaklarını düşünmektedirler. Kendilerini bu duruma düşürdüğü için Yobazoğlu'na lanet okumaktadırlar (Kemal, 2021, s. 72). Romanda köylülerin yaşadıkları durumları belirli kişilere veya olaylara bağladıkları görülmektedir. Ali Safa Bey'in asıl amacı, köylüyü yıldırıp toprakların bütününe sahip olmaktır. Fakat köylüler, köyde meydana gelen bir olay nedeniyle Ali Safa Bey'in kendilerini zulmedeceğini düşünmektedir. Romanın tamamında da köylülerin olaylara yüzeysel bir bakış açısıyla yaklaştığı durumlar oldukça fazladır.

Koca Osman ve Ferhat Hoca, köyü terk eden Yobazoğlu'nu dönmesi için ikna etmeye çalışmaktadır. Köy birlik olursa daha güçlü olacaklarını düşündükleri için Yobazoğlu'nun köye dönmesinin iyi olacağını düşünmektedirler: “*...Ne demeye geldin buraya? Köylü sana ne yaptı? Burada acından da ölürsün. İnsan ölürse de kalırsa da emmisinin dayısının içinde ölüp kalmalı. Seni götürmeye geldik...*” (Kemal, 2021, s. 95).

Köyden kaçan diğer köylüleri de ikna etmeye çalışan Koca Osman, köylülerin üzerindeki umutsuzluk havasını yok edememiştir. Köylüler ağalık düzeninin biteceğine inanmamaktadır: “*O köyde oturulacak hal mi kaldı ki köyümüze bizi alıp götüreceksin Koca Osman? Ali Safa mı öldü, yoksa bize kardaş mı dedi? Hükümet bizden yana mı geçti, İnce Memed mi çıktı ortaya yeniden? Ne değişti de köye götüreceksin bizi...*” (Kemal, 2021, s. 99).

Romanda, köylünün Kel Hamza'nın zulmünden dolayı İnce Memed'i suçladığı görülmektedir. Kel Hamza köylü tarafından Abdi Ağa'dan daha zalim bir insan olarak nitelendirilmektedir. İnce Memed, *merhametli* Abdi Ağa'yı öldürdüğü için başlarına bütün mallarını ellerinden alan Kel Hamza gelmiştir (Kemal, 2021, s. 236). İnce Memed'e köylüler tarafından “*sefil İbrahim'in oğlu*”, “*eli kanlı katil*”, “*kanlı*”, “*eciş de bücüş*” gibi yakıştırmalar yapılmaktadır. Abdi Ağa'nın arkasından ise, “*Adı güzel Muhammed'in ak soyuna benzerdi*”, “*ağaların ağası, yiğitlerin yiğidi*” denilerek övgü ile bahsedilmektedir (Kemal, 2021, s. 272-273). Köylüler sefalet içinde olmalarının nedeni olarak İnce Memed'i görmektedir ve Abdi Ağa'nın öldürülmesinden dolayı üzüntü duymaktadır.

Eserde Hamza Ağa'nın baskısının yoğun olduğu dönemlerde Dikenlidüzü köylüleri gittikçe yoksullaştırmıştır. Hamza Ağa ne derse onu yapmakta ve büyük bir yılgınlık içinde yaşamlarını sürdürmektedirler: “*...Küskün karanlıklarına da gittikçe gömülüyorlar, vurdumduymaz, hiçbir şeyle ilgilenmeden, gülmeden ağlamadan, öfkelenmeden, sevinmeden bir tuhaf havanın içinde yuvarlanıp gidiyorlardı. Umut ettikleri hiçbir şey yoktu. Umut edememenin boşluğundaydılar*” (Kemal, 2021, s. 273). Bir gece köyde, İnce Memed'in geleceği haberi yayıldığında köylüler ilk başta umursamamış fakat sonrasında sevinmiştir. Daha sonra ise, öfkeye kapılıp İnce Memed'i desteklediği bilinen Hürü Ana'nın evine, Memed'in boş evine ve sonrasında birbirlerine bile saldırmışlardır. Köylünün öfke patlaması karşısında, Hamza Ağa ve Jandarmalar yaklaşmaya cesaret edememiştir (Kemal, 2021, s. 274). Köylüler için İnce Memed, hem umutlarını büyüten bir kurtarıcı hem de sefalet içinde olmalarına neden olan kişi olarak görülmektedir.

İnce Memed serisinin üçüncü kitabında Murtaza Ağa, İnce Memed'in ağaları neden öldürdüğünü düşünürken İnce Memed'in ağalara olan düşmanlığını köylülerle bağdaştırmakta ve köylüleri *ikiyüzlü* insanlar olarak nitelendirmektedir:

...O yalınayak köylüler hepimizin kanına susamıştır. Bu İnce Memed eğer o dağlarda bir yıl daha kalırsa olmaz, olamaz. Alıştırır köylüleri. Bize düşman olmaya da alıştırlarsa köylüler, işte sen o zaman seyreyle gümbürtüyü. Yıkmadık ev, söndürmedik ocak koymazlar Çukurovada. O köylüler, o dünyanın en ikiyüzlü insanları ellerine bir fırsat geçmesin, derimizi havada yüzerler... (Kemal, 2021, s. 33).

Murtaza Ağa, İnce Memed'e karşı önlem alınmaz ise, gelecekte başka İnce Memedlerin de türeyeceğini düşünmektedir. Ona göre, bu durum vatanın altını oymakta ve her köylünün İnce Memed'e dönüşebilme ihtimaline sebebiyet vermektedir. Murtaza Ağa, köylülere karşı tiksinti, korku ve öfke duymaktadır. Köylülerin elinde bir fırsat olursa onlarla başa çıkılamayacağına inanmaktadır (Kemal, 2021, s. 34).

Hürü Ana, İnce Memed'in öldüğü haberi yayıldığında köylülerin içine kapanmasına ve sessizleşmesine oldukça sinirlenmiştir. *Ahmak*, *nankör* olarak nitelendirdiği köylülerin Abdi Ağa'yı öldüremedi İnce Memed'e karşı cephe almalarını ve Memed'i kovduklarını unutamamaktadır (Kemal, 2021, s. 244). Köylülerin eser boyunca pasif konumda yer aldığı ve arkalarında bir güç olmadığı sürece haksızlığa karşı mücadele etmedikleri anlatılmaktadır. Köy halkı daima bir kurtarıcı beklemektedir.

Kemal'in romanları, genellikle kırsal kesimi konu aldığı için köy yaşamı ve köylülük ile ilgili değerlendirmeler yapma olanağı sağlar. İnce Memed serisi, anlatılan dönemin köylüsü hakkında kaynak niteliğindedir. *İnce Memed IV* eserinde, İnce Memed'in düşüncelerinde köylüler hakkında değerlendirmeleri:

...Candarmalar neysem ne ya, ille de köylüler zalim olurlar. Şu dünyada şu köylü milleti kadar zalim bir millet var mı, hele de zulmü kendi kendine. Dünyada hiçbir şeyden, yilandan ejderhadan, beyden paşadan, aslandan kaplandan, tek boynuzlu gergedandan korkmayacaksın, ille de bu köylü milletinden korkacaksın. Ne dostluğuna güveneceksin, ne de düşmanlığına. Bir bakmışsın dostken düşman, düşmanken dost olmuşlar. Ferhat Hoca hep ne der, bu köylü milletine güven olmaz... (Kemal, 2021, s. 24).

İnce Memed'in iç hesaplaşmasında, bir yandan köylülere güven duymazken bir yandan da köylülerin iyi yönlerini sorgulamaktadır. Kendisine yardım eden Hürü Ana, Topal Ali ve Ferhat Hoca da köylüdür. Kendisi, Köroğlu, Dadaloğlu, Karacaoğlan gibi ağalarla savaşan insanlar da köylüdür. Sonunda iyi insanların köylü değil, başka insanlar olduğuna karar kılar. Köylüler ise, başkadır. Köylülerin fırsat bulduklarında zalimleşeceğine inanmaktadır: "Köylüler, dünya kurulduğundan bu yana zulüm altındalar, zulme dayanmışlar, yoksulluğa, alçalmaya, aşağılanmaya, öldürülmeye,

tutsaklığa, on yıl askerliğe, Yemene dayanmışlar, bunlar dayanamamışlar. En çok zulüm görenden korkacaksın. Fırsatını bulursa bin misli zulmeder...” (Kemal, 2021, s. 25).

Romanda Taşkın Halil Bey, İnce Memed dışında köylüleri de düşman olarak değerlendirmektedir. Torosların bütün köylülerini İnce Memed’in bir tasviri olarak görmektedir. Köylülerin düşmanlığıyla vatanın dibi oyulmaktadır (Kemal, 2021, s. 88). Ağaların bakış açısına göre, köylüler İnce Memed’in işbirlikçisi konumundadır. Halil Bey, köylüleri düşman olarak görmekte ve İnce Memed’le birlikte köylülere karşı da mücadele etmenin gerekliliğini vurgulamaktadır.

İnce Memed, kendisinin sıradan bir köylü olduğunu düşünmekte ve köylülerin kendisine yüklediği anlamı sorgulamaktadır. İnce Memed’in köylülük hakkında düşünceleri şu şekilde aktarılmıştır:

...Ben böyle yaratılmış, yumuşacık, içinde kimseye karşı, Hatçeyi öldüren Yüzbaşıya karşı kin bile gütmeyen birisiyim. Ben yalnız böyle değilim ki, bütün köylüler, dağlılar, Çukurovalılar böyle, biz hepimiz yumuşak, boyun eğen, yüzünün üstüne bas, ez, kul köle eyle, on yıl askerlik yaptır, öldür, zulüm et, derisini yüz, ırzına geç, ses çıkarmayan bir tuhaf insanlar, yaratıklarız (Kemal, 2021, s. 99).

İnce Memed’in ağaları öldürmesinden korkan ağaların arasında geçen konuşmada, Arif Saim Bey’in köylüleri tanımlaması da İnce Memed’in düşünceleriyle örtüşmektedir. Arif Saim Bey, binlerce yıldır ezilen ve yoksulluk çeken köylülerin başkaldırmalarına imkân olmadığını düşünmektedir. Köylüleri korkak ve insan olma gücü elinden alınmış bir halk olarak tanımlamaktadır (Kemal, 2021, s. 407).

5.4 Ağalık

Cumhuriyetin ilk senelerini anlatan İnce Memed serisinde işlenen ağalık sistemi, Osmanlı döneminden süregelen ve Erken Cumhuriyet Dönemi eserlerine kadar uzanan bir konu olmuştur. Serinin bütün romanlarında ağaların isimleri değişmişse de ağalık sistemi korunarak devam etmiştir. İnce Memed karakterinin ağalarla sürdürdüğü çatışmada ağalık kurumu, okuyucuya birçok yönüyle aktarılmıştır.

Toprak ağalığı, mirî arazi sistemin bozulmaya başlamasıyla oluşmuştur. Tanzimat döneminde mirî toprak düzeninden özel mülkiyete geçilmiştir. Söz konusu dönemde nüfuzlu kişiler birtakım yollarla toprakların tapusunu üstlerine geçirmişler ve böylece toprak ağalığı yayılmıştır. Osmanlı döneminde, dirlik esasına dayanan toprak

sisteminin çözülmesiyle toprakları hizmet veya kira karşılığında elinde tutan kişiler toprakları ele geçirmiştir (Perinçek, 2010, s. 23).

Cumhuriyet döneminin başlangıcını anlatan ve İnce Memed serisi, Anadolu’da gelişen feodalite ağalık sistemine karşı hareketin bir sembolü olması ve Mustafa Kemal Atatürk’ün başlattığı Türkiye Cumhuriyeti’ni çağdaştırma sürecinde eksik kalmış olan toprak reformunun yapılamamış olması nedeniyle kırsalda ortaya çıkan sefaleti konu alması ile siyasi bir roman niteliği taşımaktadır (Akbayır, 2011, s. 323).

İnce Memed I romanı, Memed’in Abdi Ağa’nın zulmü nedeniyle köyden kaçması ve sonrasında gelişen olaylar ile başlamaktadır. Köyün hakimiyetini elinde bulunduran Abdi Ağa, Memed’in kaçmasına oldukça öfkelenmiş ve otoritesini köylüye hatırlatmak amacıyla Memed bulduktan sonra Memed’e ve Memed’in annesi Döne’ye oldukça sert yaptırımlar uygulamıştır. Memed ve annesinin o sene elde ettiği ürünün dörtte üçünü ağa almış ve kalan ürün ile onları geçinmeye zorlamıştır (Kemal 2022, s. 52).

Romanın ilerleyen kısmında İnce Memed’in aşık olduğu kız Hatice’ye Abdi Ağa’nın yeğeni talip olmuş ve sonrasında Memed, Hatice’yi kaçırma planlarına başlamıştır. Hatice’yi kaçırdıktan sonra Çukurova’ya yerleşmeyi hayal eden Memed, ardında kalan annesine Abdi Ağa’nın zulmetmesinden korkmaktadır: “...sen köyde kalırsan, Abdi Ağa, sana zulmeder. Sen de bizimle gel Çukurovaya. Kasabada yerleşiriz” (Kemal 2022, s. 89). Ağaya karşı yapılan bir yanlış karşısında ailenin diğer üyelerinin de cezalandırılması yaygın bir durumdur. Bu nedenle Memed, annesinin kendi başkaldırısı yüzünden zorluk çekeceğini düşünmektedir.

Hatice’nin hapse düşmesinden ve Memed’in eşkıya olmasından sonra Abdi Ağa, İnce Memed’in kendisini öldüreceği söylentileri sonucunda tedirgin olmuş ve çareyi köyden uzaklaşmakta bulmuştur: “...Abdi Ağa başını aldı, köyden gitti. Kimi diyor ki kasabada oturuyor, kimi diyor ki aşağı Çukurova köylüklerine inmiş. Kimi de Ankaraya, büyük hükümete kaçmış diyor. Yani Abdi Ağa Memedden kendisini saklıyor...” (Kemal 2022, s. 224). İnce Memed, Abdi Ağa’yı öldürmek için eve geldiğinde evde yalnızca Ağa’nın ailesinin kaldığını görmüştür. Köyde otorite sahibi olan Abdi Ağa’nın Memed ile yaşadığı çatışma sonrası can korkusuna düştüğü ve ailesi dahil olmak üzere kendisinin sahip çıktığını iddia ettiği köylüleri ardında bırakarak gittiği görülmüştür. İnce Memed ve Ağa’nın ailesinin karşılaşmasında

aralarında geçen diyalogda Ağa'nın ailesinin de Ağa'yı sevmediği anlaşılmaktadır: “*O gayri eve gelmiyor tırnağına kurban olduğum Memedim. Abdi Ağa olmaz olsun... O gavur dinliyi bul da onu da öldür...*” (Kemal 2022, s. 242).

Abdi Ağa yaşadığı can korkusu sonucunda kendisi gibi nüfuzlu biri olan Ali Safa Bey'den yardım istemiştir: “*Tabanlarını öpeyim Ali Safa Bey kurtar beni. Kurtar bunun elinden. Kurtar Ali Safa Bey. Abdi Emmin sana kurban olsun. Uyku dünek yok bana. Herif Azrailin kılıncı gibi başımın ucunda. Yok bana. Uyku dünek yok*” (Kemal 2022, s. 296). Açalık düzenine karşı söz konusu bir tehlike olduğunda nüfuzlu insanlar iş birliğı yapmakta ve tehlike ile mücadele etmeye çalışmaktadırlar. Anadolu kültüründe köylülerin kendilerine liderlik eden bir ağaya itaat ettikleri gibi nüfuzlu insanlar arasında da kuvvetli olana sığınma ve yardım isteme kültürü eserde yansıtılmaktadır. “Kurban olmak”, “taban öpmek” gibi kuvvetli olanı öven sözler açalık içinde de belirli güç dinamikleri olduğunu yansıtmaktadır.

Abdi Ağa'nın köydeki yokluğu, köylülerin Ağa'ya karşı korkularının azalmasına ve Memed'e karşı umut beslemelerine yol açmıştır. Değirmenoluk Köyünden Hürü Ana, köy halkını Ağa döndüğünde ürettiklerinden Ağa'ya pay vermemeleri konusunda ikna etmiş ve köylüleri o senenin verimsiz geçtiğı yönünde ağız birliğı yapma konusunda örgütlemiştir: “*...O olmasaydı Abdi Ağa tepenizde karakuş gibi dönerdi. Çok şükür köyde yok. Bir tane bile vermeyeceksiniz Abdi Ağaya. Vermeyeceksiniz. Taş attı da kolu mu yoruldu? Yan gelip yattıyor kasabada*” (Kemal 2022, s.408). Ağa'nın köylüler üzerinde etkisinin kalkmasıyla birlikte köylülerin Ağa'ya karşı bir tutum benimsemelerinden aralarındaki ilişkinin korku ve baskı üzerine kurulu olduğu anlaşılmaktadır.

İnce Memed serisinin ikinci eserinde, ağa olarak karşımıza Ali Safa Bey çıkmaktadır. Romanda, Ali Safa Bey'in hükümetten güç aldığı ve köylüle zulmettiğı anlatılmaktadır: “*Hükümetle bir oldu Ali Safa. Üstümüzdeki zulüm arttıkça arttı. Biz de pıstıkça pıstık... Başımıza bin türlü işler açtı. Umudum kırılınca gidelim dedim. Kalaycı ölünce hükümeti dikti karşımıza. Bu zulüm dağıdı...*” (Kemal 2021, s. 74). Açalık kurumunun korunması için ağalar arasında olan iş birliğı ve hükümetten alınan destek romanda şu sözlerle ifade edilmektedir: “*İnsafsız, zalim, insanlığa yaraşmaz işler yapıyor Ali Safa. Hükümet de arkasında. Çukurovada Abdi Ağayı kanadının altına alan Ali Safa Beydi. Bunlar, bu ağalar beyler, birbirlerine ne kadar düşmansalar o kadar dosttular*” (Kemal 2021, s. 102). Serinin birinci romanında

bahsedilen hükümet-ağa ilişkisi ve ağalar arasındaki güç ilişkiler, ikinci romanda da okuyucuya hatırlatılmaktadır. Romanda, Ali Safa Bey'in devlet adamlarıyla ilişki kurmaya ve onlardan faydalanmaya çalıştığı görülmektedir. Ali Safa Bey, Milletvekili Arif Saim Bey'e kendisini sevdirmeye çalışmış ve Kaymakamın yanında yer alarak köylüye de mesaj verme gayesi içine girmiştir (Kemal 2021, s. 220).

Abdi Ağa'nın ailesinin tersine Ali Safa Bey'in karısı kendisine destek olmakta ve köylü karşısında kendisinin tarafını tutmaktadır: *“Bizi kimse çekemiyor Bey... İki dönüm toprağı sana çok görüyorlar, sen koskoca vatan toprağım kanınla kurtarmışken... Aaah, canınla kurtarmışken...”* (Kemal 2021, s. 315). Ali Safa Bey'in karısı, kocasının Kurtuluş Savaşında yer almış olması nedeniyle zenginliğin hakkı olduğunu ve kocasına direnen köylülerin nankör olduğunu düşünmektedir.

Ali Safa Bey, aralarındaki çatışma nedeniyle köylülerle konuşmaya giderken otoritesini göstermek adına köylülere göz dağı verme yolunu seçmiştir. Ali Safa Bey'in adamlarına verdiği talimat: *“Ben köylüyle konuşurken hepiniz arkamda ayakta duracak, gözlerinizi bir noktaya dikecek, sağ elinizi tüfeğinizin namlusunun ağzına koyacak, hiç kıpırdamayacaksınız”* (Kemal 2021, 369). Köylülerin karşısında güç sahibi olanın kendisi olduğunu hatırlatmak için böyle bir fikir bulmuştur.

İnce Memed III eserinde de Abdi Ağa ve Ali Safa Bey gibi zalimlik özelliği ön planda olan bir ağa tasviri bulunmaktadır: *“Ben Mahmut Ağayı bilmez miyim, o yeter ki bir adamın elinde para görmesin, hemen alıverir. O da yetmez, ardından da insanın kemiklerini kırır, un ufak eyler”* (Kemal 2021, s.300). Seride, ağa figürleri daima korkutucu, baskıcı ve zalim özelliklere sahip kimseler olmaktadır.

Eserde Mahmut Ağa, Torosların soylu ailelerinden biri olarak ifade edilmiştir. Mahmut Ağa'nın babası, oğlunu okumaya göndermiş o da tekrar köyüne dönerek ailesinin zenginliğine zenginlik katarak büyümüştür. Ailesinden miras aldığı ekonomik düzeni geliştirmiş ve yeni bir sistem oluşturmuştur. Mesela, köylüye bir ana kısrağ vermekte ve doğan yavruları köylü ile yarı yarıya paylaşmaktadır. Eğer ana kısrağ ölürse köylü, Mahmut Ağa'ya kısrağın parasını ödemek zorundadır. Bir köyde hangi tür hayvan iyi yetişiyorsa o köye iyi besledikleri hayvanları vermiş ve köylünün elde ettiği ürünün satışının kendisi hariç bir başkasına yapılmasını yasaklamıştır (Kemal, 2021, s. 336).

Köylüler arasında geçen bir konuşmada Mahmut Ağa'dan şu şekilde bahsedilmektedir: “*Ben Mahmut Ağadan korkuyorum. Bir, başında çok adamı var. İki, şu dağlarda onun yandaşı olan epeyce de çete çıkar. Üç, candarmaları da alır yanına. Dört, köylülerin de hepsi onun kulu...*” (Kemal 2021, s. 566). Mahmut Ağa'nın jandarmadan ve eşkıya çetelerinden gördüğü desteğin yanı sıra köylüden de yarattığı korku imparatorluğu üzerinden kişisel çıkarları uğruna yararlanmaktadır.

Serinin son romanında Murtaza Ağa'nın ön planda olduğu bir olay örgüsü vardır. İnce Memed'in namı ağalar arasında duyulmuş ve onun kendilerine karşı büyük bir tehlike olabileceğinin farkına varmışlardır. Murtaza Ağa'nın Ali Safa Bey'in ölümünden sonra can korkusuna düştüğü ve İnce Memed'i kendisinden uzak tutabilmek için birçok yola başvurduğu görülmektedir: “*Murtaza Ağa artık İnce Memedle uğraşmıyor, sözümlü ona kimseye belli etmeden onu göklere çıkarıyor, "Onu kimse öldüremez, onu kul olan yakalayamaz" diyordu fırsatını buldukça...*” (Kemal 2021, s. 46-47). Murtaza Ağa, İnce Memed'i övmenin kendisini ondan korumanın bir yolu olduğunu düşünmüş ve köylülerin yanında bu şekilde bir tavra bürünmüştür. Murtaza Ağa'nın söz konusu tavrı, daha önce bahsettiğimiz ağaların duruşuna ters bir tutumdur. Ağalar, dağlarda eşkıyaları maşa olarak kullansa da onları yüceltmemiştir.

Taşkın Halil Bey, Murtaza Ağa'nın İnce Memed ile ilgili düşüncelerini yanlış bulmuş ve eleştirmiştir: “*Bu İnce Memed propagandası senin istikbalin için hiç iyi değil, sanki bütün söylediklerini gizli polis Ankaraya rapor etmiyor mu sanıyorsun? Biliyorsun ki Mustafa Kemal Paşa böyle hurafe işlerini, gericiliği hiç sevmez*” (Kemal 2021, s. 86). Ağalar düzenlerini korumak için gerektiğinde hükümetten yardım almış olmalarına rağmen hükümete karşı her zaman temkinli olmakta ve köyde yaşanan sorunların hükümet tarafından duyulması halinde kendilerinin de sorumlu tutulacaklarından korkmaktadırlar.

Özetle, İnce Memed bir ağayı öldürdükçe yerine bir başka ağa gelmiştir. Cumhuriyetin ilk seneleri, savaştan çıkmış bir ülkenin yeniden doğma süreci olduğu için ülkede henüz oturmamış politikalar ve denetimsizlik neticesinde kırsal alanda ağalık kurumu devam etmiştir. Ağalar, zenginlik içerisinde bir yaşam sürerken yönettikleri köylerde insanların emeğini sömürmüş ve köylüleri yoksulluğa itmiştir. İnce Memed karakteri de seride, başkaldıran insan olarak simgeleşmiş ve ağalara karşı savaşa girmiştir. Romanlarda, ağalardan öte ağalık kurumunun yarattığı olumsuzluklara dikkat çekilmiş ve olay örgüsü de bu yönde ilerlemiştir.

5.5 Tabakalaşma

Köyde ağalık sistemi mevcuttur. Elde edilen ürünlerin üçte ikisini alırken köylüye üçte biri düşmektedir. Ayrıca köyde ağanın kuralları geçerlidir, karşı çıkan olursa şiddete maruz kalmaktadır ya da elde ettiğin üründen daha fazlasını ağa yaptırım olarak elinden almaktadır (Kemal, 2022, s. 52). Romanda ağanın köydeki otoritesini anlatan kesitler yer almaktadır:

Duyduk ki gavur Abdi de ağa olmuş. Duyduk ki köylüleri kul gibi çalıştırır, hepsini aç kormuş. Kış gelince acından ölmüş millet. Diyorlar ki Abdinin izni olmayınca kimse evlenemez, kimse köyden dışarı bile çıkamazmış. Diyorlar ki Abdi köylerde, sopayla döve döve adam öldürürmüş. Beş köyün hükümeti, padişahı Abdi imiş. Astığı astuk, kestiği kestik... Vay bre keçi sakallı Abdi! Abdi ağa olmuş ha! (Kemal, 2022, s. 67).

Köy, kırsal bir kesimde olduğu için köyde meydana gelen her olayda Abdi Ağa söz sahibidir. Bir sorun çıktığında da devlet kurumlarına taşınmamaktadır.

Köylerinden başka bir hayat görmemiş olan köylü yıllarca ağalık sistemini sorgulamamıştır. Memed, kasabaya gidip gördüklerinden sonra bu düzeni sorgulamaya başlamıştır:

Memede olan olmuştu. Gözüne uyku girmiyordu. Düşüncelere kaptırmıştı kendini. Düşünceler kafasına akın ediyordu. Düşünüyordu artık. Dünya kafasında büyümüşü. Dünyanın genişliğini düşünüyordu. Değirmenoluk köyü bir nokta gibi kalmıştı gözünde. O kocaman Abdi Ağa, karınca gibi kalmıştı gözünde. Belki de ilk olarak doğru dürüst düşünüyordu. Aşk ile şevk ile düşünüyordu. Kin duyuyordu artık. Kendi gözünde kendisi büyümüşü. Kendini de insan saymaya başladı. Yatakta bir taraftan bir tarafa dönerken söylendi. Abdi Ağa da insan, biz de... (Kemal, 2022, s. 80).

Romanda köylü, söz konusu sistemden rahatsız olsa da düşüncelerini sadece kendi aralarında geçen konuşmalarda dile getirmekle yetinmektedir. Yaşamlarını sürdürebilmeleri ağaya boyun eğmelerinden geçmektedir.

Köylünün yıllardır süregelen ağalık sisteminden rahatsız olduğu zamanlar olsa da bu durumu kanıksamıştır. Ağalığın üstün bir yapı olduğunu düşünmektedir:

Bu Çukurova köylüklerinde nolacak senin halin, Ağam! Biz neyse, ne, senin halin öldürüyor beni. Koskocaman bir Ağasın.... Her yerde, bütün dağ köylüklerinde senin parmak kadar çocuktan kaçıp Çukurovaya saklandığın söyleniyor. Benim halim neyse ne Ağam. Senin haline ağlıyorum (Kemal, 2022, s. 265).

Romanda, köylülerin topraklarına el koyan ağaların köylüyle çatışma durumuna düşmeleri durumunda gerektiğinde eşkıyalara başvurduğundan bahsedilmektedir:

...Halkla yeni zenginler arasında bir boğuşmadır başlar. Zenginlerin toprakları gittikçe büyür. İşte bu sıralarda, toprağı için canını dişine takıp vuruşan, hakkını arayan halka karşı dağlardaki eşkıyalar da bir zor silahı olarak kullanılır. Bunlar dağlarda beslenir, yönetime karşı da korunurlar. Bu gerekli umara başvurmadık hemen hemen hiçbir ağa kalmaz. Dağlarda kendisine arka eşkıya bulamayan ağalar da, yeni eşkıyalar çıkarırlar dağa. Bu yüzden Toroslar eşkıyayla dolup taşar. Ovadaki, ağaların çıkarları bu sefer de dağlarda birbirleriyle çarpışmaya başlar. Dağlardaki çeteler birbirlerine düşüp habire birbirlerini, fukara halkı öldürürler. Ağaların toprakları büyür (Kemal, 2022, s. 288).

Dağda çetelerin köylülerin karşısında olan ağaların çıkarları uğruna birbirleriyle çatıştığı dönemde eşkıya olan Memed'in arzusu, halkın hakkını gözetmektir. Toprakları ve hayvanları köylülere dağıtıp ölene kadar da bu kuracağı yeni düzeni korumaya karar vermiştir. Kulluk devri bitecek ve herkesin kazandığı herkesin olacaktır (Kemal, 2022, s. 304).

İnce Memed'in eylemlerinden huzursuz olan Abdi Ağa'nın ana meselesi, eşkıyaların varlığından ziyade topraklarını kaybetme korkusudur:

Bugün banaysa, yarın sana. Beni bu korkutuyor işte. Dağda eşkıya mı var, istediği kadar olsun. Eşkıya da nedir ki... Ama bu! Bu korkutuyor beni. Toprak meselesi... Bir aklına düşerse köylünün, önüne geçilmez. Öldürüleceğimden değil, bundan korkuyorum... Bu oğlan eşeğin aklına karpuz kabuğu düşürdü. Gün geçirip fırsat verme zamana... (Kemal, 2022, s. 388).

Halkta bu tür düşünceler yayılırsa ağaların toprak hakimiyetine zarar gelebileceğini düşünmektedir. Bu nedenle de Memed'in öldürülmesini ve bunun konunun unutulmasını istemektedir. Hem kendi iktidarının korunması hem de bu düzenin bozulmaması için eşkıyalık faaliyetlerinin bastırılması gerektiğini düşünmektedir.

Köylerde ağa veya bey gibi toprakların çoğunluğuna sahip olanların sahip oldukları mallar ve hayvanlar onları diğer köylülerden ayırmaktadır. İkinci romanda, Ali Safa Bey'e hediye olarak verilen at bu durumu göstermektedir:

Ali Safa Beye bu atı iki yaşında bir tayken, soyluk kağıdıyla birlikte çok sevdiği bir arkadaşı Urfadan göndermişti. Soyluk kağıdının yanına yağız atın soyunun olağüstü maceralarını anlatan bir de menakıpname eklemişti. At geldiğinde dillere destan olmuş, Çukurovada onu görmek için Ali Safa Beye Kozandan, Adanadan, Tarsustan ağalar beyler konuk gelmişlerdi. İşte bu yüzden de Ali Safa Bey yağız atın üstüne titriyordu (Kemal, 2021, s. 45).

Ali Safa Bey, Yobazoğlu'nun toprağını satın almak istediğinde Yobazoğlu karşılığında Ali Safa Bey'e hediye gelen en sevdiğini atını istemiştir. Kendisine ait olan asil atını bir köylünün istemesini kendisine hakaret olarak görmüştür: *"...Yobazoğlunun dileği o kadar ağına gitmişti. "Nasıl ister, nasıl ister, benim atımı nasıl ister bir köylü parçası, bir köylü iti?" diye bas bas bağırdı Ali Safa Bey. "Nasıl, nasıl buna dili varır, hem de cesaret edebilir?"* (Kemal, 2021, s. 48).

Ali Safa Bey'in Yobazoğlu'nun evini yaktığı olay sonrasında karakola kendi evini yakmakla suçlanarak götürülen Yobazoğlu'nun yaşadıkları Ali Safa Bey'in devlet desteği de alarak köylülere zulmettiğini göstermektedir: *"...Evini de bir daha yakarsan sen bilirsin. Ev yakmanın benim kanunumda suçu idamdır. Bu seferlik seni Ali Safa Beyin ricası üzerine bırakıyorum. Gelecek sefer idam edileceksin..."* (Kemal, 2021, s. 58). Karakolda Yobazoğlu ile çavuş arasında geçen diyalog devletin güvenlik güçlerinin belirli durumlarda köylüye karşı beyin yanında yer aldığını ortaya koymaktadır: *"...Bey dedi ki, ona armağan olaraktan verdiğim atı da yakıyormuş, sorun bakalım aklını mı oynatmış. Köye varır varmaz çoluğunu çocuğunu alacak Narlıkışla köyüne gideceksin. Beye de, sana ev verdi diye, her sabah, her akşam dua edeceksin..."* (Kemal, 2021, s. 59).

Çukurova'da ağaların bile çekindiği isimlerden biri Mustafa Kemal Paşa'nın yakın arkadaşı olan Arif Saim Bey'dir. Akmezar köyünden İdris Ağa'ya çektiydikleriyle köyde nam salmıştır. Ayrıcalıklı bir konuma sahip olan Arif Saim Bey, Çukurova'da otomobil sahibi olan tek kişi olarak anlatılmaktadır: *"...Otomobili de varmış. Çukurovanın tozlu yollarında hep otomobille geziyormuş Arif Saim Bey..."* (Kemal, 2021, s. 103).

İnce Memed, Abdi Ağa'yı öldürdükten sonra yerine Kel Hamza'nın geçtiğini öğrenince şaşırmıştır. Hamza'nın toprakları köylülerden geri alabileceğini ve Abdi Ağa'dan daha fazla köylülere zulmedebileceğini hesaba katmamıştır. Kel Hamza'yı da öldürürse yerine daha zalim birinin gelip gelmeyeceğini sorgulamaktadır. Süleyman Emmi ile konuşurken bu konuda akıl istemiştir ve Süleyman Emmi'nin yanıtı bu düzenin değişmeyeceği olmuştur: *"...Sular hendeğine dolar. İnsanlar doğar ölür, gün doğar batar. Ağaçlar büyür çürür. Sular akar, bulut ağar. Ağayı öldürürsün, ağa gelir yerine. Bir daha öldürürsün, bir daha gelir"* (Kemal, 2021, s. 208). Romanın genelinde de yoğunlukla işlenen İnce Memed'in düzene yönelik olarak yaşadığı karmaşanın izleri diyaloglarda görülmektedir.

Kitabın yirmi dokuzuncu bölümünde Ali Safa Bey ve Kaymakam otomobil ile Vayvay köyüne gittiklerinde köylüler, köyün dışından itibaren onları karşılamıştır. Ali Safa Bey ile Kaymakam arasında geçen diyalogda köylüleri alt sınıf olarak nitelendirdikleri ve o dönemde devletin köylüye verdiği değerden rahatsız oldukları görülmektedir: *Bunlar insan değil ki... Mustafa Kemal Paşa Hazretleri de bunlara efendimiz diyorlar... Efendimiz... Efendimiz insandan başka, başka çeşit bir mahluk...bir paçavra yığınydı insanlar. Her birisi bir kuru değneğe benziyordu. Yeşil bir sarının ölümlüğündeydi yüzleri* (Kemal, 2021, s. 221).

Kaymakam, köylüleri Ali Safa Bey'in topraklarını işgal etmek ile suçlamaktadır. Köylülerin tarlalar üzerinde hak iddia etmek için köydeki evleri birkaç günde kurduklarını ve Ali Safa Bey'in topraklarını zapt ettiklerini iddia etmektedir. Köylüler toprakların kendilerine ait olduğunu söyleyip itiraz ettiklerinde ise, köylülere *yalancılar, alçaklar, dinsizler ve imansızlar* şeklinde hakaretler etmektedir. Köyü boşaltmazlar ise, *yılan başı* gibi ezeceğini söyleyip tehdit etmektedir (Kemal, 2021, s. 223). Devlet yetkililerin yanlı olduğu ve beylerin düzeni için gerektiğinde köylüye karşı adaletsiz şekilde davrandığı görülmektedir.

İnce Memed III'de, Murtaza Ağa'nın mülk edinme yönteminin bölgede yaşayan diğer ağaların mülk edinme yöntemi ile aynı olmadığından bahsedilmektedir. Kimi ağaların haksız yollardan mülk sahibi oldukları vurgulanmaktadır:

Murtaza Ağa, Türkmen Beylerinden birinin oğluydu. Babası buralarda çok sayılan Kekeme Adem Ağaydı. Cömert, sofrası yerden kalkmayan bir adamdı. Eski kışlaklarını çiftlik olarak kapatmış, tapusunu da üstüne yaptırmıştı... Öyle ötekiler gibi hazinenin, ya da Ermenilerin topraklarına konmamıştı... Yalnız, şimdi bu oturduğu konağı, kaçarken ona Ermeni dostu Karabet Keklikyan vermişti... Konakları gasp edenler Zülfüydü, Taşkın Halil Beydi, Molla Duran Efendiydi, Mustantik Rüştü Beydi. Ötekilerdi. Bir kuruş vermeden, ne devlete ve ne de konakların sahiplerine, onlar gidince, babalarının malları gibi gelip oturmuşlardı (Kemal, 2021, s. 63).

EşkİYaların da aralarında belirli farklılıklar mevcuttur. Bazı eşkıya çetelerinin dokunulmazlığı olduğu belirtilmektedir. Ağalar ve beyler tarafından tutulan eşkıyaların kimsesiz eşkıyalara göre daha ayrıcalıklıdır. Kimsesiz olan eşkıyalarsa ne köylülerden ne ağalardan destek bulamadıkları için uzun süre eşkıyalık yapamamaktadır. İnce Memed de ağalardan destek almamasına rağmen köylü tarafından korunduğu için *kimsesiz* olarak nitelendirilen eşkıyalardan bu yönüyle ayrılmaktadır (Kemal, 2021, s. 81).

Serinin son eserinde, bölgede yaşayan zengin beylerden bahsedilmektedir. Çukurova’da zengin beyler bulunmaktadır. Kurtuluş Savaşı kahramanı Taşkın Bey’in kökeni, fakir bir Türkmen ailesinden gelmektedir. Alt gelirli bir kesimde yer alırken kısa zamanda Zülfü ve Arif Saim Bey’in desteğiyle zenginleşmiştir. Murtaza Ağa’da Adana’nın en zengin ağalarından biridir (Kemal, 2021, s. 80).

Eserde, bölgenin kadınlarının düzenlediği günlerde de kadınlar arasındaki ayrışmadan bahsedilmektedir: “*Kasabanın bütün kadınlarının hepsinin bir günü yoktu. Her mahallenin, her tabaka kadınlarının ayrı ayrı günleri vardı. Kadınlar haftanın her gününde bir başka evde toplanıyorlar, yiyip içiyor, eğleniyorlardı...*” (Kemal, 2021, s. 208).

Seride, ağaların genellikle aileden zengin oldukları ve toprakları gasp ederek daha da zenginleştiklerinden bahsedilmiştir. Ağalık sistemi gereğince köyde en üst tabakada ağa bulunmakta ve köylüler ağanın yönetiminde yaşamlarını sürdürmektedirler. Ağaların konumunu korumak için birbiriyle yardımlaşmaları sıklıkla rastlanılan bir durumdur. Alt sınıf olarak nitelendirilen köylülerin ağalardan birine karşı olan isyanı bile bölgedeki bütün ağaların ortak sorunu olmakta ve birlikte çözüm bulmaya çalışmaktadırlar. Seri boyunca ezilen ve ezen sınıf çatışması devam etmiş ve İnce Memed ezilen sınıfın kurtarıcısı olarak nitelendirilmiştir.

5.6 Devlete Bakış Açısı ve Siyasi İlişkiler

Romanda Abdi Ağa’nın yeğeni vurulduktan sonra ağa köylüleri de yalancı şahitlik yapmaya zorlayarak suçu Hatice’ye atmıştır. Hatice’nin tutuklanma sürecinde annesinin çaresizce devlet kurumlarına ulaşmaya çalıştığı görülmektedir. Dilekçelerde Hatice’nin suçsuzluğunu anlattığında hükümetin acıyıp Hatice’yi serbest bırakacağını düşünmektedir (Kemal, 2022, s. 151).

Köylerde artan çetelerin etkinliği nedeniyle, Abdi Ağa topraklarına sahip çıkabilmek için çareyi hükümete dilekçeler yollamakta bulmuştur. Herkese de eşkıyaların ayrı bir hükümet kurduğundan, topraklarını köylüye dağıttığından bahsetmektedir. Fakat bu konuda nüfuzlu biri olan Ali Safa Bey tarafından uyarılmıştır. Köyün ipe sapa gelmez sorunları için hükümeti meşgul etmek ve köyün adını kötüye çıkarmak gereksiz görülmektedir (Kemal, 2022, s. 387). Abdi Ağa’nın dilekçelerinin hükümete gönderilmesini Ali Safa Bey engellemiştir:

Kaymakam: Gözlerin aydın Abdi Ağa. Hükümetten bu kadar şikayet ediyordun. Ali Safa Bey olmasa kasabanın adını rezil edecektin. Bereket Ali Safa Bey telgraflarını çektirmemiş... Gitseydi o telgraflar seni de asarlardı, beni de... Sen delirdin mi? Ankaraya öyle telgraf çekilir mi?

Abdi Ağa düşündü. Sonra kahkahayla gülmeye başladı: İyi ki gitmemiş Kaymakam Bey. Asabiyet. Kasabamızın gül adı beş paralık olurdu. İyi ki... (Kemal, 2022, s. 423).

Köyün sorunları mümkün olduğunca köyün içinde halledilmektedir. Hükümetten ve devlet güçlerinden yardım talep edilmemektedir. Köyde meydana gelen bir güvenlik sorunundan dolayı köyde görevli olan devlet yetkilileri suçlu konuma gelmekten korkmaktadırlar.

İnce Memed II romanında, köyde Yobazoğlu'nun evin yanmasıyla köylüler ve bey arasında bir dizi olay başlamıştır. Yobazoğlu'nun evi yandığı için uğradığı maddi kayıp hakkında kendi aralarında konuşan köylüler, Yobazoğlu'nun derdini çavuşa anlatmasında ve çavuşun bu olaya çare bulacağı konusunda hemfikirdir (Kemal, 2021, s. 55). Fakat Yobazoğlu karakola suçlu olarak götürülür ve çavuş köyden gitmesi için Yobazoğlu'nu zorlar. Karakolda Ali Safa Bey'in haklı bulunduğunu gören Yobazoğlu, hükümet ile başa çıkılmayacağını anlayıp köyü terk etme kararı verir (Kemal, 2021, s. 59).

Ali Safa Bey'in köylüleri korkutmak için köyü kurşunlamasından sonra köylüler aralarında konuşurken Seyfali ve Ferhat Hoca yaşanan olayları karakola gidip anlatma fikrini belirtmişlerdir. Koca Osman ise, karakola gitme fikrini komik bulmuş ve kimi kime şikayet edeceğiz diye karşı çıkmıştır. Koca Osman, devlet yetkililerinin köylülerin başına gelen olaylar karşısında Ali Safa Bey'in tarafında olacağını düşünmektedir (Kemal, 2021, s. 86).

Yobazoğlu'nun evinin yanmasıyla devam eden süreçte aynı zamanda olayın mağduru olan Yobazoğlu başta olmak üzere köy halkı, jandarmaların kendilerinin yanında olmayacağını düşünmektedir. Yıllardır süregelen güçlünün yanında yer alan hükümet anlayışı nedeniyle köylüler adalete olan güvenlerini kaybetmişlerdir.

Birkaç köylü köyde olan biten olayları Kemal Paşa'ya telgraf çektirmişlerdir. Telgrafta Ali Safa Bey'in köylüye yaptığı baskılardan, hükümetin ağalara destek olduğundan bahsetmektedirler: "...Ne yazdı Mustafa Kemal Paşaya, söyle Hocam, söyle de bilsin Haşan. Sen bu vatani böyle mi kurtardın? Candarmalar, çavuşlar, hem de

derebeylerin kalıntıları her gece köyümüzü basıp kurşunlasınlar, ırzımızı, namusumuzu payımal etsinler diye mi kurtardın...” (Kemal, 2021, s. 96).

Çukurova topraklarına sahip olmak isteyen Arif Saim Bey, bir *Çerkes parçası* olarak nitelendirdiği İdris Bey’in topraklarını vermemesine ve kendisi gibi bir savaş kahramanına karşı gelmesine oldukça içerlenmektedir. Sıradan bir insan olarak gördüğü İdris Bey kendisinde bu cüreti bulduğu için Mustafa Kemal Paşa’ya sinirlenmektedir:

...İnsan da bu kadar kendisini vatana millete verir mi? İnsan da bu kadar idealist olur mu? Biz kanımızı bunun için mi, aç susuz sürünelim, şöyle bir Çerkesoğluna oyuncak olalım diye mi akıttık? Kellemizi koltuğa alıp bunun için mi bu vatani kurtardık? Kanun, nizam... Anladık, iyi güzel. Çocuklarımız aç kalacak, dileneceğiz Paşam, dileneceğiz. Ulan Çerkesoğlu, sana bir kahramanı yedirmeyeceğim. Paşa da isterse kellemi kessin... (Kemal, 2021, s. 185).

Arif Saim Bey, İdris Bey’den kurtulmak için adamlarından birine bir insanı öldürtüp cesedi İdris Bey’in ahırına gömdürtmüştür. İhbar sonrasında jandarmalar cesedi İdris Bey’in evinde bulunca İdris Bey’i tutuklamışlardır. İdris Bey ise, kasabaya götürülürken jandarmaların elinden kaçmıştır. Bu olaydan dolayı, yirmi dört yıl hapis cezası alan İdris Bey öfkelenmiş ve kasabaya inip mahkemeyi ateşe vermiştir. Sonrasında ise, İdris Bey dağlara kaçmıştır (Kemal, 2021, s. 189). İdris Bey’in devletin karşısında suçlu duruma düşmesi ve mahkemeyi yakması ile Arif Saim Bey’in isteği gerçekleşmiştir. Böylece hem topraklar sahipsiz kalmıştır hem de İdris Bey devlet tarafından suçlu ilan edilmiştir.

Arif Saim Bey, Milli Mücadele içerisinde yer almış olması nedeniyle köylülerin topraklarına el koyma hakkını kendisinde görmektedir. Hükümetin köylülere mülkiyet hakkı tanımasını gereksiz bulmakta ve gerektiğinde suç işleyerek köylüleri baskılamaktadır. Ayrıca dönemin şartlarından dolayı hükümetin köylülerle olan iletişimsizliğin verdiği avantajı da kullanarak köy halkı üzerinde tahakküm kurmaktadır.

Kemal’in romanlarında, devletin köylüler üzerindeki yansıması olaylar ve karakterler üzerinden gösterilmektedir. İnce Memed serisinin üçüncü romanında, İnce Memed’in öldüğü sanıldığında köylüler devlet yetkililerin arkasında kutlamalara katılmıştır. Abdi Ağa, Ali Safa Bey ve Kel Hamza’yı öldürdüğü zaman İnce Memed’i destekleyen köylüler, İnce Memed umutlarının bittiğini fark ettiklerinde devleti destekleyici bir konumda yer almışlardır. Kutlama sırasında köylüler, yüzbaşı yaklaştığında “*Yaşasın*

Faruk Yüzbaşı”, “*Yaşasın Türkiye Cumhuriyeti*”, “*Kahrolsun İnce Memed*” diye sloganlar atmışlardır (Kemal, 2021, s. 156). Köyden dışarı adım atamayan köylüler üzerinde de otoriteler arasında devlet en üst konumda yer almaktadır.

Zülfü Bey, diğer beylerin İnce Memed ile mücadelede yetersiz kalmasına sinirlenmektedir. Zülfü Bey, toprakların hazineye ya da kasabayı hiç bilmeyen Kurtuluş Savaşı kahramanlarına dağıtılmasını önlemiş ve beylerin toprak sahibi olmasını sağlamıştır. Bu emeklerine karşılık beylerin sessiz kalmasını içlerindedir. Zülfü Bey, diğer beyler ile anlaşıp Arif Saim Bey’in çiftliğini Cabbar’a soydurmaya karar vermiştir. Cabbar, İnce Memed adıyla çiftliği soyacak ve Arif Saim Bey can korkusuna düşüp İnce Memed konusunda harekete geçecektir (Kemal, 2021, s. 370-374). Beyler arasında mücadelelerde eşkıyalığı bırakmış kimseler kullanılabilmektedir. İnce Memed ile mücadele edilirken başka eşkıyalarla iş birliği içinde olmuşlardır.

5.7 Din ve Halk İnançları

Seride, köylüler arasında insanlara veya hayvanlara birtakım doğaüstü özellikler yüklemek yaygın görülen bir durumdur. Köylüler İslam dinine mensup olup İslam’da adı geçen isimleri kendi aralarında geçen konuşmalarda geçirmektedir. Din adamlarına saygı duyulmakta ve hocalar sözü dinlenecek kimseler olarak değerlendirilmektedir.

Köyde saygı duyulan dini figürler vardır ve yaşadıkları olayların sonuçlarının inandıkları uygulamalardan etkilendiği düşünmektedirler: “...*Birinde beni bir dövüdü, bir dövüdü... Bir ay yataktan kalkamadım. Herkesi döver ya, beni çok döver. Anam diyor ki, Sarı Hocanın muskası olmasaymış, ben ölmüşüm...*” (Kemal, 2022, s. 23).

Ali Safa Bey’in baskılarından çaresiz kalan köylülerin bazıları köyü terk etmiş bazıları ise kalmaya devam etmiştir. Köyü terk etmeyip mücadele etmeyi seçenlerden biri olan Koca Osman, Ferhat Hoca ile sohbet ederken köylülerin yılgın tavrından şikâyet etmektedir. Köyde din adamı olarak bilinen Ferhat Hoca ise, yılgınlık içinde olan insanların Allah’ın en sevmediği kullarından olduğunu belirtmektedir: “...*Allahın en edna kulu korkmuş adamdır, korkmuş adam insanlığın yüz karasıdır...*” (Kemal, 2021, s. 88). Romanda insanların tutumları ve yaşanan olaylar sıklıkla dini söylemlerle açıklanmaktadır. Söz konusu konuşmalara bakılarak kırsal kesimde dinin önemli bir etkisinin olduğundan söz etmek mümkündür.

Köylülerin içine düştükleri umutsuzluk karşısında, Ali Safa Bey'in zulmünden kurtulacaklarına inanan köylüler de vardır, Allah'ın mutlaka onlara yardım edeceğine inanmaktadırlar: “*Yusufu kuyudan çıkararak Mevla, hiçbir zaman iyi kullarım darda koymaz...*” (Kemal, 2021, s. 97). Köylüleri ikna etmek için Ferhat Hoca köylülerin topraklarına dönmelerini destekleyici ayetler okumuştur. Fakat yaptıkları konuşmalar köylüleri ikna etmemiştir. Bu duruma öfkelenen Koca Osman, köylülerin “*Allahın laneti*”ni üzerine aldıklarını söylemiştir (Kemal, 2021, s. 100).

Köyün hocası olan Ferhat Hoca, köye ilk yerleştiğinde köylüler ondan çekinmiştir. Ferhat hocayı büyülü bir insan olarak nitelendirmişlerdir. Ağalar da ilk geldiği zamanlar Ferhat Hoca ile ilgilenmiş fakat sıradan biri olduğunu görünce unutmışlardır. Ferhat Hoca'ya başka köylerden bile muska yazdırmak için gelenler olmuştur ve hoca muskaların karşılığında bir ücret almamıştır. Böylece ünü bütün Çukurova'ya yayılmıştır (Kemal, 2021, s. 104). Ferhat Hoca'nın köylülerde korkuyla karışık bir saygı uyandırdığı anlaşılmaktadır. Dini konulara hâkim olan Ferhat Hoca köyde sevilen ve sayılan bir insandır. Kırsal kesimde dini bilgisi köylülerden fazla olan insanlar, köylülerin fikir danışabileceği bir makamda görülmektedir.

Yobazoğlu'nun evini yakan adamlardan biri olan Adem ahırın yandığı anı unutamamaktadır. Ahır anında alevler içinde kaldığı halde yağız atın yangından kaçıp kurtulmuş olmasını mucizevi bir olay görmekte ve bir *hikmeti hüda* olarak nitelendirmektedir (Kemal, 2021, s. 134). Köyde anlaşılmayan olaylar meydana geldiğinde genellikle Allah'ın hikmeti olarak açıklanmaktadır. Olayların abartılı biçimde tasvir edilmesi ise, edebiyatın konuları ele alış tarzıyla ilgilidir.

Ali Safa Bey'in adamlarının Vayvay köyünü kurşunladığı günlerden birinde, köylülerin atları çalınmış ve öldürülüp dereye atılmışlardır. Bu olayın üzerine, köylülerin bir kısmı köyü terk etmeye karar vermiştir. Ferhat Hoca ise, köylülerin köyü terk etmemesi için dini örneklerle onları vazgeçirmeye çalışmaktadır: “*Zulme karşı koymamak kafirliktir,*” diyordu. “*Çocuğunun rızkını, baba yurdunu korumamak, bırakıp gurbet ellere düşmek kafirliktir. Zulme karşı koymamak zalime ortak olmaktır... Allah zulme karşı koyanlarla her zaman birlik olmuştur. Yoksa yeryüzünde zulüm bu kadar azalır mıydı?*” (Kemal, 2021, s. 181).

Köylülerin İnce Memed ile ilgili yaşanmışlıklardan bahsederken sıklıkla dini kavramları kullandıkları görülmektedir. Topal Ali, İnce Memed'in öldürdüğü Abdi

Ağa'dan bahsederken *Hazreti Ali* benzetmesi yapmakta ve İnce Memed'in dört kitapta da katlinin vacip olduğundan bahsetmektedir (Kemal, 2021, s. 47).

İnce Memed, halk nezdinde çoğu zaman itibar edilen ve sevgi gören bir eşkıyadır. Köylüler, zor zamanlarında umutlarını İnce Memed'e bağladıkları için Memed'in kusursuz, mükemmel ve insan üstü biçimde tasvir edildiği görülmektedir:

İnce Memed Düldül dağındaki Kırk Ölmezlerin arasına götürülmüş... Malı çok olandan alıp, malı olmayanlara verecekmış. Zuhur ve huruç ettikten sonra Çukurovada, ve hem de koca Toroslarda kurt ile kuzu birlikte yayılacaktı. Herkes çalışacak, herkes eşit kazanıp, eşit yiyecekti... O İnce Memed zuhur ve de huruç edince değil insanın insanı en küçük bir biçimde incitmesi, en küçük bir biçimde de kimse kimsenin gönlünü bile kırmayacaktı. O, zuhur ve huruç edince insan değil insanı, yerdeki karıncayı bile incitmeyecekti (Kemal, 2021, s. 193).

Ayrıca İnce Memed'e dini semboller aracılığıyla yakıştırmalar yapılmaktadır. İnce Memed'in alnında *Peygamber mührü* bulunduğu ve ona kurşun geçmediğine inanılmaktadır (Kemal, 2021, s. 210).

Arif Saim Bey'in ölümü ile ilgili kendi aralarında konuşan ağalardan biri İnce Memed'in halk üzerinde söz sahibi olduğundan ve halkı örgütlediğinden yakınmaktadır: "Bu can düşmanı, ırz, mal düşmanı İnce Memed de kendisini bilumum Toros dağın üstüne hükümdar ilan etti. İnce Memedi bundan sonra ne bir bölük, ne bir tabur, ne de bir alay durdurabilir. Bütün halk tabakası ve de bilumum baldınçiplak, ayağı yalın taifesi onun buyruğunda. Şu düşmana karşı kurtardığımız vatani payimal ettiler. Duyduğuma göre de yakında Adanayı işgal edecekler, bütün şehri yağmalayıp taş üstünde taş, kelle üstünde baş bırakmayacaklar... (Kemal, 2021, s. 310).

Romanda insanların tarihi olaylarda geçen kişilerin inançlarından ve dinle ilgili söylemlerden etkilendikleri görülmektedir. Murat Paşa'nın nasıl dini bütün bir insan olduğu anlatılan bir hikâyede buna rastlanmaktadır: "*Murat Paşa elhamdülillah Müslüman adam, dini bütün adam, o savaşta, tepeden tırnağa kana batmış çıkmışken bile bir kerecik olsun namazını kazaya bırakmamış. Murat Paşa öyle dini bütün bir Müslümanmış ki bir kuyuya kadınla erkeği bir arada gömdürmezmiş*". (Kemal, 2021, s. 53).

Yöre insanları, İnce Memed'in yağız atının afsunlu olduğu düşünmektedir. Köylüler arasında at hakkında birçok hikâyeye dolaşmaktadır. At hakkında anlatılanların bir kısmı mübalağa ve hurafelerden oluşmaktadır. Tazı Tahsin adında bir köylünün İnce Memed'in atını gördüğünde ata söyledikleri:

Biliyorum, vicdansız bir atsin, ama sen soylu bir atsin, soylu atlar da ölümsüzdürler, sonra kıyamet kopunca da cennete giderler. Onlara orada Peygamber, huriler, melekler binerler. Ama bugün burada bir kan işler de, Allahın yaptığı güzel yapıyı yıkarsan Allah da seni, senin gibi bir kanlıyı cennetine sokar mı? Sen cennetini, bir beni öldüreceksin diye cehenneme çevirme. Cehennem yerinde hiç ateş yoktur, isteyen ateşini buradan götürsün. Sen kendi ateşini buradan götürme (Kemal, 2021, s. 423).

Köylüler arasında hurafelere bağlanma oldukça yaygındır. Romanda İnce Memed ve Müslüm'ün misafir olduğu evin sahibi olan Zeynep'in sözlerinde köyler arasında yayılan söylentilerde bu durum görülmektedir:

...Seni bilmeyen mi var şu dünyada! Bu dünyada senin incığını, cıncığını yediden yetmişe herkes bilir. Senin bir de, Köroğlunun Kıratı, Alinin Düldülü, adı güzel Muhammedin Burağı gibi bir de atın varmış. Tılsımlı, büyüdü, erişmiş bir atmış. Yedi düvel bir olmuş da onu ne yakalayabilmiş, ne de öldürebilmişler. Diyorlar ki senin canın o attaymış, o at yakalanmadan, öldürülmeden kimse senin canına dokunamazmış. Senin atın var ya, o da Köroğlunun Kın gibi bengi su içmiş, kıyamete kadar yaşayacakmış. Şunun sorduğu şeye bak hele, bütün dünya, fakir fıkara seni konuşuyor, yediden yetmişe yavrum... (Kemal, 2021, s. 67).

Ağalar aralarında konuşurken İnce Memed'in atının hikmetinden bahsetmektedirler. Atın yakalanmadan İnce Memed'in yakalanmayacağını düşünmektedirler. Taşkın Halil Bey, Köroğlu'nun atını örnek göstermiş ve onun da atının ölmediği için efsaneleştiğini belirtmiştir. Ona göre, at efsaneleri köylülerin uydurmuş olduğu hikayelerden oluşmaktadır. Köylülerin ağalara güçleri yetmediğinde atı iti, börtü böceği, kurdu çakalı ölümsüzleştirdiğini düşünmektedir (Kemal, 2021, s. 89-90). Köylüler, at üzerine anlattıkları hikayelerde dini figürlerden de yararlanmaktadır. Kör Haydar Usta adında bir köylü Memed'in atını Hazreti Ali'nin atıyla aynı safta olduğundan bahsetmektedir:

...Hazreti Alinin Düldülü orayı mekan tutmuştur. Her ayın on beşinde Düldülün sivri kayasının üstünde, ay ışığı yelelerine yağmur gibi dökülürken, Düldül atı orada dimdik durur. Şimdi İnce Memedin atını da götüreceğim, o Düldülün yanına bırakacağım. İki at kıyamete kadar kötülerle, zalimlerle, hak yiyicilerle savaşıacaklar... (Kemal, 2021, s. 129).

At hakkında anlatılan hikayelerde, atın etrafında duran yedi bin ceren ile birlikte yayıldığı, atın bulunduğu yerde fırtınalar koptuğu ve kanatlı bir atın gökten indiği, afsunlu atın ağzını açtığında çevreye ışıklar saçıldığı yönünde benzeri rivayetler sıklıkla geçmektedir (Kemal, 2021, s. 221-222).

Bir başka sohbetinde de eşkıyaların kerametlerinden bahsedilmektedir. Yüzbaşı, İnce Memed'in üzerindeki kurşun geçirmez olan Selahaddin Eyyubi'nin kutsal gömleğinin ve yüzüğünün geçmişte Çakırcalı adlı bir eşkıyada da olduğundan bahsetmektedir:

...Onda da böyle bir yüzük, böyle bir gömlek olduğu söyleniyordu. Çünkü o bin kişiyi öldüren Çakırcalı zenginleri soyuyor, fıkara obalara, köylere para dağıtıyordu tıpkı Koroğlu gibi. Sonunda Çakırcalıyı vurdular, ölüsünü de kasabanın çarşısında bir ağaca ayaklarından çırılçıplak astılar. Sonra, ona kurşun geçmeyeceğine inanmış halk, onun ölüsünü aldı, ovaya, dört yol ağzındaki bir çınarın altına gömdü. Altı ay geçmeden Çakırcalının mezarı evliya mezarı ilan edildi. Bütün köylüler gece onun mezarına, dağlardan bir top ışığın süzülerek indiğini, gelip Çakırcalının başucuna oturduğunu gördüler. Bundan sonra da Çakırcalının mezar toprağı bütün dertlere deva oldu... (Kemal, 2021, s. 175-176).

Ferhat Hoca, köylülerin umutsuzluğunu verdiği dini vaaz üzerinden eleştirmiştir. Allah'ın insanlara zulme boyun eğmeyip baş kaldırmasını emrettiğini söylemiştir. Allah'ın yarattıklarına boyun eğenler, isyan edenleri de suçlamışlar ve boyun eğmeyi bir yaşam tarzı haline getirmişlerdir. Ferhat Hoca, Allah'ın insanlara umut verdiğini ve onları başkaldırmaları için yarattığını anlatmıştır (Kemal, 2021, s. 348-349). Köylüleri eleştirmek veya bir konuda hareket geçirmek amacıyla din bir araç olarak kullanılabilir.

5.8 Eşkialık

Romanda eşkıyalık, köylünün günlük yaşantısında yer alan bir kavramdır. Tanıdıkları insanlardan eşkıya olup dağa çıkanlar, eşkıyalarla ilgili anıları olanlar ve hikayeler anlatanlar mevcuttur. Klasikleşmiş eşkıya tiplerinin yanı sıra efsaneleşmiş eşkıya tipleri de bilinmektedir. Köylünün gözünde efsaneleşmiş olan eşkıya; suçlulardan başka kimsenin canına kastetmeyen, yol kesmeyen, zenginlerde korku yaratan, yoksullara yardım eden, hak yemeyen ve halka zulmetmeyendir (Kemal, 2022, s. 69). İyi olarak anılan eşkıyalar olduğu gibi halkın gözünde kötü olarak görülen eşkıyalar da vardır. Romanda namı kötü yayılmış bir eşkıyadan bahsedilirken bu durum tasvir edilmektedir: *“Beş yıldır da dağdaydı. Yakmadığı ev, yıkmadığı yuva kalmamıştı... Yollardan kimse geçemez olmuştu. Yakaladığını, nesi var; nesi yok, çırılçıplak soyuyor bırakıyordu. Dostluk, ahbaplık bilmezdi Deli durdu”* (Kemal, 2022, s. 122-123). Hobsbawm'ın ortaya koyduğu eşkıya tipleri arasında Deli Durdu tarzında kanun dışı ve keyfi cinayetlere imza atan, utanç verici eylemlerde bulunan eşkıyalar bulunmaktadır (Hobsbawm, 1995, s. 39).

Eşkîyaların kendi namlarını duyurmak için imza niteliği taşıyan davranışları bulunmaktadır. Deli Durdu olarak bilinen eşkıya da yaptığı eylemlerle yöre halkı nezdinde kötü bir imaja sahiptir. Eşkîya için ise, bu durum övünç kaynağıdır. Romanda Deli Durdu'nun yolda önünü kestiği insanların üstündeki bütün kıyafetlerini çıkarttırması sonucu Memed ile aralarında geçen konuşmada bu durumu anlatılmaktadır: “*Şan olsun memlekete diye, alıyoruz donlarını, dedi. Deli Durdudan başka eşkıya don almaz. Bilsinler ki bu soyulanları Deli Durdu soydu...*” (Kemal, 2022, s. 139).

Köylünün eşkıya algısı uzun boylu, iyi yarı, korkutucu ve güçlü bir insan tipidir. Memed'in fiziksel yapısı bu tanımlamaya uymadığı için çoğunlukla yadırganmaktadır:

Herkes ne sanıyor İnce Memedi, gören de görmeyen de iri, iki adam boyunda bir adam azmam sanıyorlar. Böyle daha iyi. Kimse bu fıkara oğlanın İnce Memed olduğuna inanmaz. Antlar içsek kimseyi inandıramayız. O da saklanır, zamanı gelince de ağaları öldürüp, top top ışık patlayan Alıdağına yürür, hem de ala karlı Düldülün sıvrisine. Hem de doruğuna. Adamın küçüğü iyi olur, alıcı kuşun küçüğü gibi (Kemal, 2021, s. 31).

Koca Osman, İnce Memed'i dağdaki diğer eşkıya çetelerinden ayıran özelliğın, İnce Memed'in insanlığı olduğunu düşünmektedir:

...Onda bu insanlık var da, işte bu sebepten ağaların da hükümetin de ondan ödü kopuyor. Ödü, ödü kopuyor. Dağda beş yüz tane eşkıya vardı, eşkıya vardı da aldırılmıyordu hükümet. Neden? O eşkıyalarda insanlık yoktu. Şimdi bir tek İnce Memed için bak bak, dağı taşı asker almış. Koca ağalar, ulu hükümet yer götürmez asker ile yürüyor şu fıkaranın üstüne... (Kemal, 2021, s. 31).

Ali Safa Bey köylüleri yıldırma amacıyla Vayvay köyünü kurşunlattığı sırada Koca Osman köylülerin ne kadar sindiğini ve yakında köyü bile terk edebileceklerini içinden geçirir. Köylülerin İnce Memed'in köyde olduğundan haberleri olsaydı Ali Safa Bey'e karşı direneceğini ve bir umutları olacağını düşünmektedir: “*...Bilseler ki, İncemin köyde olduğunu bilseler, hepsinin kanı şahlanır, ne Ali Safa dinlerler, ne bir şey...*” (Kemal, 2021, s. 79). İnce Memed, köy halkı için kurtarıcı bir figür olmuştur. İnce Memed'in olmadığı dönemlerde umutları tamamen tükenmekte ve köyde yas havası hâkim olmaktadır.

Koca Osman'ın ve Ferhat Hoca'nın arasında geçen bir sohbette İnce Memed, “*yiğit*”, “*bir top ışık*”, “*ak kuş*” gibi sıfatlarla kahramanlaştırılmaktadır (Kemal, 2021, s. 101). Koca Osman'ın İnce Memed'e hayranlığı o kadar fazladır ki Ferhat Hoca'ya İnce Memed'i anlatırken heyecanı konuşmalarına yansımaktadır:

Evde bir oğul göreceksin ki çok kahır çekmiş. Evde bir şahin göreceksin ki Çukurovanın yakışığı. Evde bir arslan göreceksin ki safi yürek, evde bir yiğit göreceksin ki, insan ki insan. Evde bir insan göreceksin ki dost... Hem de kardeş. Mor kayaların alıcı kartalma benziyor Hoca... Yumuşak, pamuk gibi bir adam. Ondan İsmet Paşanın, bizim ordu kumandam Yavuz İsmetin bile ödü kopuyor. Yavuz İsmet yürekli adamdır, kimseden korkmaz. Mustafa Kemal bile ondan akıl sorar. Ordunun akli İsmet, kılıcı Mustafa Kemaldir... (Kemal, 2021, s. 116).

İnce Memed güçlü, yenilmez, tecrübeli bir eşkıya olarak nitelendirilmektedir: “*O bir orduyla dövüşür. Hem de tek başına. Aynen bir şahin gibidir o. Öyle atiktir ki, dövüşürken yüzünü göremezsin. Şimdi hurdaysa, göz açıp kapayıncaya kadar ordadır. Yoksa bu kadar düşmanın içinde carımı koruyamaz...*” (Kemal, 2021, s. 124-125).

İnce Memed’in yeniden ortaya çıktığı haberi yayıldığında, Ali Safa Bey onun ortadan kaldırılması gereken tehlike olarak nitelendirmiştir. İnce Memed, Abdi Ağa’nın tabiriyle eşeğin aklına karpuz kabuğu düşürmektedir (Kemal, 2021, s. 259-260). İnce Memed’in köylünün yanında yer alan kahraman imajı, ağaların düzenine karşı bir tehdit olarak görülmektedir. İnce Memed’in Abdi Ağa’yı öldürmesi ve toprakları köylülere dağıtması köylülerin de ağalara karşı mücadele etmesinde bir rehber görevi görmektedir.

Kemal’in romanlarında, eşkıyalık efsanevi özelliklerle tasvir edilmektedir. Romanın üçüncü kısmında, İnce Memed her şeyi gören ve bilen biri olarak nitelendirilmektedir. Her şeyi öğrenebilecek güçte ve hayvanların dahi haber ilettiği bir kimsedir. Baktığında dağların arkasını görebildiği söylenmektedir (Kemal, 2021: 45). Köylüler, İnce Memed’i üstün bir konumda görmektedir. İnce Memed’e yükledikleri anlam eşkıyalıktan öteye geçmektedir: “*...İnce Memed, yiğitler yiğidi İnce Memed, ona düşmanları bile ağlıyor, Mustafa Kemal Paşa bile duysa ağlar ona. Kim ağlamaz ki bu babayiğide? Yedi ülkelik koca Toros dağları bile ağlıyor yiğide, ana kuzusuna...*” (Kemal, 2021, s. 154).

Kemal’in İnce Memed serisinde, ağaların ve mevcut ağalık sisteminin korunması taraftarı olan kaymakam, belediye başkanı, vali ve jandarma gibi devleti temsil eden yetkililerin İnce Memed’i tehlikeli biri olarak köylülere yansıttığı anlatılmaktadır. Belediye başkanının İnce Memed’i Cumhuriyet’in getirdiği kazanımları yok etmeye çalışan bir hain olarak nitelendirdiği konuşmasında bu durum görülmektedir:

...Bir Ali Safa Beyi öldürecekler, soylu kanımız bin Ali Safa Bey, on bin, yüz bin, yüz milyon Ali Safa Bey yetiştirecektir. Biz, biz, biz bu batmış devletin temelini kanımızla yuğurduk... Biz,

bugün imtiyazsız sınıfsız kaynaşmış bir kütleyiz. Bizim eşitliğimizi bozan İnce Memed nam kafir gibisileri de kanımızda, alın terimizde boğacağız (Kemal, 2021, s. 160).

Murtaza Ağa'nın ziyaret ettiği eski bir eşkıya olan Bayramoğlu, köylülerin bugüne kadar efsaneleşmiş eşkıyalar da dahil olmak üzere hiçbir eşkıyayı bu kadar benimsemediğini belirtmiştir. Bayramoğlu'na göre, İnce Memed'in aksine eğer bir eşkıya eğer eşkıyalığı bırakıp dağdan inerse ya insanların diline düşmektedir ya da öldürülmektedir. (Kemal, 2021, s. 327). Bu düşüncesine örnek verdiği Çakırcalı'ya ait olduğu iddia ettiği “Eşkıya dünyaya hükümdar olmaz” sözünü şu şekilde açıklar:

...Dağda her an bir çalının dibinden, bir candarma kuşatmasından, ya da bir arkadaşından kurşun beklersin. İnsan dağdayken her an kelle koltuğundadır. Eğer ben silahtı elimden bıraktığımda Çukurovaya inseydim, bir çiftlik, mal mülk sahibi olsaydım, millete karışsaydım, birkaç yıl içinde dağa çıkmak zorunda, erinde gecinde kalırdım... Ben düze inseydim, insanlara karışsaydım, bir kişi bir kişiye haksızlık etmez miydi, ederdi. İşte o zaman milletin gözü de benim üstüme dikilirdi... Bu dünya zulüm dünyası oldukça, böylece de kaldıkça milletin gözü eşkıyalığa bulaşmış, haksızlıklara, zulme dayanamadıklarına inandıkları kişilerin üstünde olur her zaman (Kemal, 2021, s. 328).

Murtaza Ağa ile konuşmalarının devamında Bayramoğlu, halk desteklese bile bir eşkıyanın dağda çetesi olamadan hayatta kalamayacağını belirtmiştir: “...Yüz bini tapar, bir tanesi düşman olur, işte o zaman yandı. Bir eşkıyanın bütün otlar, çiçekler, kuşlar, her çalı, her yaprak gözü olmalı. Kırk günlük yolda yaprak kıpırdasa, o burada duymalı, hile kapmalı. Köroğlu böyleydi de sonuna kadar yaşadı” (Kemal, 2021, s. 329).

İnce Memed'in ağaları öldürdükten sonra ağalık düzeninin aynı şekilde süregelmesinden kaynaklı sorgulamaları devam etmektedir. Abdi Ağa'yı öldürdükten sonra yerine Kel Hamza gelmiştir, Kel Hamza'yı öldürdükten sonra yerine Ali Safa Bey gelmiştir, Ali Safa Bey'in ölümünden sonra da başka birinin geleceğini düşünmektedir (Kemal, 2021, s. 396). Battal Ağa, İnce Memed'in bu düşüncesine yanıtı şu şekilde olmuştur:

İnce Memed öldürülecek onun yerine Ali Memed gelecek, o da öldürülecek onun yerine Hasan Memed gelecek... O da öldürülünce Veli Memed gelecek... Her insanın içinde bir mecbur kurdu, bir İnce Memedlik, bir Köroğluluk kurdu var. Köroğlu gitti İnce Memed geldi. İnsanoğlunun içinde bu kurt oldukça insanoğlu ne olursa olsun yenilmeyecek Sen insanoğlunun içindeki kurtsun, ne olursan ol, nereye gidersen git. İşte insanoğlunun içindeki bu kurt yiterse, insanlık da işte o zaman insanlıktan çıkar. İnsanoğlu içindeki bu kurdunu yitirmeyecek, ona kıyamete kadar gözü gibi, yüreği gibi bakacak. O kurt insanoğlunun

şahdamarı, atan yüreğidir. Senin içindeki kurt da, işte insanlığın bu kurdudur (Kemal, 2021, s. 397).

Battal Ağa, ağalık sistemi devam ederken ağalık sistemine karşı çıkacak eşkıyalarında daima var olacağını düşünmektedir. İnce Memed öldükten sonra da aynı düşüncelerde olan başka eşkıyalar Memed'in yerine geçecektir. Haksızlığa karşı duruşun insanlığın içinde her zaman var olacağını ifade etmektedir.

Ağalar, İnce Memed'i bitirmek için köylüleri ona düşman etme fikrini tartışmaktadırlar. İnce Memed'in manevi değeri halk nezdinde karşılığını yitirirse Memed'den kurtulmanın yolu açılmış olacaktır. Böylece, Memed'in ağaları öldürmesi önlenmiş olacaktır (Kemal, 2021, s. 87). Ağalar, zor kullanmanın yanı sıra çeşitli oyunlara başvurma yoluyla da köylüyü idare etmeye çalışmaktadır.

Şakir Bey ve Muallim Zeki Nejad arasında eşkıyalar üzerinden bir tartışma yaşanmıştır. Şakir Bey, eşkıyaların vatan haini olduğunu söylemiştir. Zeki Nejad ise, eşkıyaların vatan haini olamayacağını söylemiştir. Muallim Zeki Nejad'ın eşkıyalık hakkında sözleri: “...*Gizik Duran, büyük eşkıya, Haçın cephesinde ben onunla yan yana düşmana karşı çarpıştım... Kara yılan, Kürt Süleyman ... Siz benden iyi bilirsiniz. Ben Antep'te onlarla da diz dize kurşun salladım düşmana. Karayılan yanımda şehit düştü ...* (Kemal, 2021, s. 178). Eşkıyalık, beyler tarafından hainlik olarak görülmekte iken, halk tarafından sahip çıkılan bir meseledir. Kişilerin çıkarları doğrultusunda, eşkıyalığa bakış açıları da şekillenmektedir. İnce Memed, mevcut düzene karşı bir tehdit olduğu için zenginler tarafından düşmanlaştırılmıştır. Ezilen insanları hakkını savunan İnce Memed'e halk arasında genellikle sempati duyulmaktadır.

Eric Hobsbawm'ın tanımlamasına göre İnce Memed, sosyal eşkıyalık sıfatına yakın özellikler taşımaktadır. Sosyal eşkıya, ağaların gözünde yasa dışı işleri olan kimseler iken, köylüler açısından kahraman, adalet savaşçısı, aynı toplumsal sınıftan olan yoldaş ve kurtarıcıdır (Hobsbawm, 1995, s. 11). İnce Memed, sosyal eşkıya özelliklerinin birçoğunu taşımaktadır. Hobsbawm'ın erdemli eşkıya özelliklerine bakılacak olursak otoritelerin suç olarak kabul ettiği durumlardan hüküm giymek, adaletsizlikle savaşmak, zenginden alıp fakire vermek, köylüden destek görmek ve kendisine insanüstü özellikler atfedilmek gibi maddeler sıralanmaktadır (Hobsbawm, 1995, s. 34). İnce Memed'in söz konusu özelliklere sahip olduğunu seri incelemesinde görmekteyiz.

5.9 Genel Değerlendirme

İnce Memed I romanının başlarında, ana karakter olan İnce Memed'in çocukluğunu anlatılmaktadır. Çocuklar da dahil olmak üzere köylülerin emeğini sömüren bir ağa tipi görülmektedir. Köylüler ağadan çekinmekte ve karşı gelememektedir. Elde ettikleri ürünlerin çoğunluğuna ağa el koymaktadır. Köyün ağası zenginlik içerisinde yaşarken köylüler yoksulluk içinde yaşamaktadır. Köyün ana geçim kaynağı tarım ve hayvancılıktır. Köydeki tabakalaşmanın ağalık ve köylülük üzerinden kurulduğu görülmektedir. Ağanın siyasi anlamda üstünlüğü de köylüyü tehdit eden bir başka unsurdur. Romanda ağanın Hatice ile yaşadığı olayda jandarma ağanın tarafında yer almış ve köylüler de ağanın lehine ifade vermek zorunda kalmıştır.

Eserin ilerleyen kısmında, İnce Memed artık bir genç olmuş ve sevdiği Hatice'yi Abdi Ağalara gelin gitmemesi için kaçırmıştır. İnce Memed'in Abdi Ağa'nın yeğeni ile yaşadığı kız davası sonrası dağda eşkıyalığa evrilen süreci anlatılmaktadır.

Romanda anlatılan iki eşkiya tipi bulunmaktadır. Bunlardan ilki; köylünün kurtarıcısı olan, herkes tarafından sevilen, zenginden alıp fakire dağıtan, zulmün karşısında olan efsaneleşmiş eşkiya tipidir. İkincisi ise; halk tarafından seilmeyen, zalim, güçlünün yanında yer alan, soyguncu ve acımasız eşkiya tipidir.

Zenginler, köylülerin elinden toprakları alabilmek için zora, kanuna ya da rüşvete başvurmaktadırlar. Baskılar sonucu köylüler topraklarını ağalara vermekte ve ağalarda zenginliklerine zenginlik katmaktadırlar. Halkın da sömürüye ve derin bir yoksulluğa hapsediği görülmektedir. Ağaların dağlarda beslediği eşkıyalar bulunmaktadır. İhtiyaç olduğunda eşkıyaların köylüleri korkutmak ve yıldırım için kullanıldığı sıkça görülmektedir. Eşkıyalar ağalara sahip çıkmakta ve böylece ağa tarafından yönetime karşı da korunmaktadır. Ağaların arka çıktığı eşkıyalar dağlarda birbirleriyle de çatışmaktadır. Neticeye bakılırsa söz konusu düzende zarar gören halk olmaktadır. Köylüler topraklarını, evlerini ve mallarını kaybetmektedir. Çatışmanın içinde öldürdükleri de zamanlar da olmaktadır (Kemal, 2022, s. 292).

İnce Memed'in dağlara çıkışı eşkıyalar arasında çatışmaların yoğun yaşandığı bir döneme denk gelmektedir: "*İnce Memedin dağa çıkışı bu zamana, ağaların çıkarılan uğruna dağlarda eşkıyaların birbirlerini yedikleri, Çukurovada, toprağı zorla elinden alınmış köylülerin inim inim inledikleri zamana rastlar*" (Kemal, 2022, s. 294). Söz

konusu eşkıyaların karşı tarafında köylüyü kurtarmaya çalışan ve haksızlıkla savaşan eşkıya tipleri de bulunmaktadır.

İnce Memed'in köylüler açısından konumu seri boyunca netleşmemektedir. Özellikle birinci ciltte, eşkıyalığının ilk dönemlerinde olan İnce Memed, köylü tarafından sevilmemekte ve küçük görülmektedir. İnce Memed, Abdi Ağa'yı öldürdükten sonra bir süre ezilmekten kurtulan köylülerin İnce Memed'i kahraman ilan ettiği görülmektedir. Eserde, köylülerin değişken düşünce ve tutumlarından yola çıkarak ikili oynadıkları ve çıkarları doğrultusunda hareket ettikleri gözlemlenmektedir. Bunun yanı sıra köylüler üzerinde ağanın yoğun baskısı bulunmaktadır. Ayrıca mevcut düzenin bozulması sonrası geleceklerinde oluşacak belirsizlik köylülerde korku yaratmakta ve bu nedenle ağaya karşı gelme cesareti gösterememektedirler.

Romanın ilerleyen kısımlarında İnce Memed'in asıl amacı, ağayı öldürmekten toprakların ve malların köylülere eşit biçimde dağıtılmasına evrilmektedir. Herkesin ettiği toprak ve hayvanlarından elde ettikleri ürünler kendisine ait olacaktır (Kemal, 2022, s. 311). Abdi Ağa'nın toprak dağıtılma meselesinin köylünün aklına düşmesinden korktuğu görülmektedir. Abdi Ağa'nın bu noktada korkusu öldürülmek değil, köylünün hakkını arama ihtimali olmaktadır.

Yaşar Kemal, İnce Memed karakterini yaratırken tüm dünyada yaygın olan soylu eşkıya tipinden yararlanmıştır. Zalim beylere ve ağaları karşı yoksul halkı koruyan bir kahraman yaratmıştır. Dünyada söz konusu eşkıya tipinin ortak noktalarını Hobsbawm özetlemiştir: Soylu eşkıya, zulme uğradığı zaman dağa çıkar ve adaletsizliği düzeltir, zenginden alıp fakire verir, intikam için adam öldürür, halkın arasına döner, halkın desteğini alır (Moran, 2001, s. 103-104).

Romanda, köy içinde meydana gelen olaylar ve yaşanan problemler mümkün oldukça köy içinde çözülmektedir. Devlet görevlileri köyde yaşanan sorunları hükümete bildirmemekte ve kendi yöntemleri ile çözmeye çalışmaktadırlar. Kırsal kesimde devlet görevlileri ve ağa iş birliği içinde yer almakta ve söz konusu durum köylülerin aleyhine olmaktadır. Köyde bir suç işlendiğinde adalet mağdurdan yana değil, güçlüden yana yer almaktadır.

Eserin başından itibaren *çakırdikenlik* kavramı kullanılmaktadır. Çukurova'da yaygın bir bitki türü olan çakırdikenlik tarlalarda bulunmakta ve tarla sürülürken insanların yaralanmasına neden olmaktadır. Çakırdikenliğin yarattığı olumsuzluk şu şekilde

tasvir edilmektedir: “Çakırdikenlikte, bıçak gibi ayazda, ayaklarını, bacaklarını dikenler yiye yiye çift sürüşü geliyordu. Ayazda, dikenlerin yırttığı yerler ateş düşmüş gibi cayır cayır yanar, adamın yüreğine işler” (Kemal, 2022, s. 231). Abdi Ağa öldükten sonra İnce Memed’in köylülere çakırdikenlikleri yaktığı anlatılmaktadır. Çakırdikenlik baskının ve sefaletin simgesi olarak işlenmektedir. Köylüler zulümden kurtulduklarında sevinçlerini çakırdikenliği ateşe vererek yaşamaktadır.

Serinin ikinci kitabında, birinci kitabın sonunda kaybolan İnce Memed yeniden ortaya çıkmaktadır. İnce Memed’in macerası ikinci eserde Vayvay köyünde başlamaktadır. İnce Memed, yılgınlık ve bunalım içerisindedir. Abdi Ağa’dan sonra başka ağalarında köylüleri sömürmeye devam ettiğini gören İnce Memed, bakış açısını ve amaçlarına sorgulamaktadır. Bir ağa gittiğinde yerine başka bir ağa gelecekse ağaları öldürmenin ne anlamı kaldığını düşünmektedir. Romanın büyük bir kısmında da İnce Memed yılgın ve umutsuz bir ruh halinde işlenmektedir. Toplumsal bir sorun olan adaletsizlik karşısında tek başına savaşan İnce Memed, bulduğu çözümlerin kendi hayatıyla sınırlı olduğunu düşünmektedir. Tek başına verdiği mücadelenin yetersizliğini fark etmiş ve bu nedenle çıkmaza girmiştir. Yazarın ilk kitabında efsanevi özellikler yüklediği eşkıya İnce Memed’in kahramanlık özelliğinin bir parça köreldiği ve daha gerçekçi bir insan modeline evrildiği görülmektedir. İnce Memed, köylüye ve köylünün sıkıntılarına gerçekçi bir perspektiften bakmaya başlamıştır. Söz konusu durumda, karakterin kendi iç dünyasında çelişkiler içinde boğulmasına neden olmuştur.

Ali Safa Bey, köyün bütün topraklarına sahip olma isteği nedeniyle köylülere zulmetmektedir. Ali Safa Bey, topraklara sahip olma isteğinin köylüleri uyandırmasından ve haklarını istemelerine yol açmasından endişe duymaktadır. Köylülerin çoğu baskılar karşısında pasif kalırken beye karşı direniş gösteren köylüler de bulunmaktadır. Romanda, direnen köylülerin umutsuz olan köylüleri beye karşı direnişe örgütlemeye çalıştığı görülmektedir.

İkinci eserde de ezen ve ezilen ikilemi sürmektedir. Beyler ve köylüler arasında ekonomik anlamda derin bir farklılık bulunmaktadır. Beyler, köylüleri aşağılamakta ve hükümetin köylülere verdiği değerden rahatsız olmaktadır. Köylüler, beyler tarafından yönetilmesi gereken insanlar olarak görülmektedir.

Köyde, din adamlarına karşı saygı duyulmakta ve sözlerine güvenilmektedir. Din adamları, güvenilir kimseler olarak görülmektedir. Vayvay köylüsü, köyelerine gelen

Ferhat Hoca'dan ilk başta çekinmiş fakat sonrasında kendisine alışmaya başlamışlardır. Komşu köylerden Ferhat Hoca'ya muska yazdırmaya gelenler olmaktadır.

Romanda, ideal eşkıya fiziksel özellikleri güçlü, yapılı, uzun boylu olarak tasavvur edilmektedir. Köylüler, İnce Memed'in dış görünüşünü yadırgamakta ve Memed'i eşkıyalığa yakıştıramamaktadırlar. İnce Memed'in sıradan fiziksel görüntüsü ve davranışları, köylülerin kalıplaştırdığı eşkıyalık nitelikleriyle örtüşmemektedir.

Serinin üçüncü cildinde de bir süre kayıplara karışmış olan İnce Memed yeniden ortaya çıkmaktadır. İnce Memed'in karşısında isimleri değişmiş fakat aynı düzeni devam ettiren ağalar bulunmaktadır. Köylüler ekonomik açıdan zorlanmakta ve ettikleri ürünlerden verim alamamaktadır. Ayrıca köyü kurşunlayıp köylüleri yıldırırmaya çalışan eşkıya çeteleri de başlarına bela olmaktadır.

Murtaza Ağa, İnce Memed hakkında düşünmekte ve onu durdurma yolları aramaktadır. Köylüleri de İnce Memed ile bir tutmakta ve onları düşmanı olarak görmektedir. Romanda artık esas meselenin İnce Memed'in varlığını aşip köylüleri düzene karşı isyana teşvik edecek bir simgeye dönüşmesi ihtimali olduğu gözlemlenmektedir. Köylülerin umutları, direnişleri, mutlulukları İnce Memed'den kaynaklanmaktadır. Murtaza Ağa için köylüler, fırsatını bulduklarında isyan edebilecek niteliktedirler.

Ağaların zenginliği genellikle aileden gelmektedir. Ağa ölünce ağalık ağanın çocuğuna veya akrabasına geçmekte ve ağalık sistemi yıllar boyunca sabit bir aile ile devam etmektedir. Romanda beylerden bazılarının Ermenilerin göçten sonra arkalarında bıraktıkları mallara el koyarak zengin olduğundan bahsedilmektedir.

Köylüler günlük hayatlarında dini terimler ve dini hikayeler sıklıkla yer almaktadır. Ayrıca eserde, köylülerin İnce Memed'in atının büyüğü olduğunu düşündükleri görülmektedir. At üzerinden doğa olayları, efsaneler ve dini hikayeler anlatılmaktadır. Köylüler tarafından İnce Memed'e de doğa üstü nitelikler yüklenmektedir. İnce Memed hakkında mübalağa edilerek bahsedilen hikayeler efsaneleşerek insanlar arasında yayılmaktadır. Köylüler, İnce Memed'i bir eşkıyadan fazlası görmekte ve onu korumaktadır. Köylüler tarafından benimsenmiş olan İnce Memed'e kurtarıcı gözüyle bakılmaktadır.

İnce Memed'in düzenin değişmeyeceği yönündeki karamsar düşüncelerine karşılık olarak Battal Ağa, ağaların yerine ağalar geleceği gibi İnce Memedler yerine de başka İnce Memedler geleceği düşüncesini Memed' e anlatmıştır. Kişiler ölse de mücadele devam etmektedir. Söz konusu anlayışa göre, tarih boyunca zulmedenler ve zulme karşı direnenler olmaya devam edecektir.

İnce Memed'in ritüel haline gelmiş kaybolduktan sonra tekrar ortaya çıkma davranışı, serinin son eserinde de görölmektedir. Köylülerin tarlalarda düşük bir ücret karşılığında ağır şartlar altında çalıştırıldığı görölmektedir. Romanda köylüler çeltik tarlalarında çalıştırılmaktadır. Bey çeltik tarlalarını yerleşim yerlerinin yakınında işletmekte ve bu durumdan rahatsız olan insanların şikayetlerinin hükümete ulaşmasını engellemektedir.

İnce Memed serisinde, beyler çoğunlukla devlet yetkilileri ile dayanışma halinde olmaktadır. Devlet temsilcileri, ağaları korumak adına haksızlıklar yapabilmekte ve köylülerin haklarını aramasına engel olmaktadır.

Eserde, İnce Memed'in köylülerin uzun yıllar zulme maruz kaldığından dolayı fırsatını bulduklarında zalimleşebileceklerini düşündüğu aktarılmaktadır. Ağaların konuşmalarında ise, köylülerden ser verip sır vermeyen, İnce Memed'e sahip çıkan ve ne işkence edilirse edilsin konuşmayan insanlar olarak söz edilmektedir.

Köylüler hükümete ve siyasi liderlere karşı saygı duymaktadırlar. Eserde, Hürü Ana'nın beylere toprak dağıttığı gerekçesiyle Mustafa Kemal'e sitem ettiği belirtilmektedir. Köyden dışarı çıkamayan ve dış dünya ile bağlantısı olmayan köylülerde haklarını aramak için devlet kurumlarına ulaşma bilincinin zayıf olduğu görölmektedir. Hükümet ile iletişimi kontrollerinde tutan beyler, köyde yaşanan olumsuz durumların Ankara'ya ulaşmasını engellemektedir. Beylerin de çıkarlarına aykırı olarak hükümetten gelebilecek yaptırımlardan çekindikleri görölmektedir. İnce Memed ile güçlerini birleştirerek mücadele etmişler ve hükümete İnce Memed ile ilgili dilekçe göndermekten kaçınmışlardır.

Son eserde ise, İnce Memed'e ve Memed'in atına yüklenen efsanevi özellikler sürmektedir. İnce Memed'in varoluşu atın yaşamına dayandırılmakta ve at öldüğünde İnce Memed'in de öleceğine inanılmaktadır. Söz konusu düşüncede atın simgeleştirildiği ve bu nedenle İnce Memed'in ölümsüzleştirildiği aktarılmaktadır. Bunun yanı sıra İnce Memed ermiş mertebesine yükseltilmektedir.

Parlatır'a göre Kemal, eserinde köylüyü ve köylünün sorunlarını incelikle işlemiştir. Yazar okuyucuya uçsuz bucaksız ve bakımsız Çukurova'yı ince ayrıntılarına kadar betimlemiştir. Çukurova denilince akla gelen bereketli toprakların aksine romanda, çakırdikenliğin vurduğu çorak topraklar ve bu topraklar üzerinde yaşayan kendi kaderine terk edilmiş köy halkı tasvir edilmiştir. Çukurova köylüsünün trajik hayatını işleyen yazar, Türk edebiyatına da kalıcı bir tip kazandırmıştır: İnce Memed (Parlatır, 2019, s. 170).

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Toplumsal yapı araştırmaları, dönemin tarihsel ve toplumsal gelişimlerine ışık tutmaktadır. Toplumsal araştırmalarda yararlanılabilecek alanlardan olan edebiyat, okuyucuya toplum hakkında bilgi sunmaktadır. Yaşar Kemal, romanlarında Anadolu insanını gerçekçi bir biçimde betimlemiştir. Toplumsal gerçekçi yazarlardan biri olan Kemal, eserlerinde köy ve köylü hakkında çıkarımlarını akıcı bir dille okuyucuya göstermiştir. Kemal, köy edebiyatı alanında adını duyurmuş ve söz konusu alanda birçok eser vermiştir. Türk köylüsünü tanımak ve köyün toplumsal yapısını anlayabilmek adına köy edebiyatı önemli bir kaynaktır. Köy edebiyatı yazarları arasında Köy Enstitüsü çıkışlı olanlar yer aldığı gibi köy hayatından gelmiş yazarlar da bulunmaktadır. Köy edebiyatında esas nokta, dönemin köylüsünü ve köylünün sorunlarını esere aktarabilmek olmuştur. Köylüyü geliştirmeyi ve değiştirmeyi hedefleyen romanları ana temaları birbirleriyle benzerlik göstermiştir. Anadolu'nun her yerinde köylünün sorunları aynı olmuştur. Bu nedenle anlatılan köyler farklı bölgelerde olsa da sorunlar benzerdir.

Kemal, romanlarında karakterlerini ayrıntılı bir şekilde işlemiştir. *İnce Memed* serisinde İnce Memed karakterinin çocukluktan halk kahramanlığına evrildiği bir süreç aktarılmıştır. Serinin ilk kitabında bir çocuk olan İnce Memed, serinin sonraki kitaplarında ağalık sistemi ile mücadele eden bir eşkıyaya dönüşmüştür. Köylerin yönetiminde ağa ya da bey olarak adlandırılan kişiler söz sahibidir. Köyün idaresi, köylülerin bireysel yaşamları, kanunların uygulanması ve mülkiyet hakkı tamamen ağaların kararlarına bağlıdır. Köylüler ağanın himayesi altında yaşamakta ve söz hakları bulunmamaktadır. Köylülerin sefalet içinde süregelen yaşamlarında İnce Memed bir kurtarıcı olarak görülmüştür. Köylülerin düzene karşı umutları İnce Memed'e bağlanmıştır. Seride köylülerin tavrı değişkenlik göstermektedir. İnce Memed'e hayranlık duydukları zamanların yanı sıra düşman oldukları dönemlerde olmuştur. Köylerde süregelen ağalık sistemi ile köylüler, sınırlı dünyaları içerisinde mücadele etme şansı bulabilmektedir. Kapalı bir toplum olan köylerde, köylüler köy hayatı dışında bir hayat bilmemekte ve sahip oldukları haklardan mahrum kalarak

yaşamaktadır. Ağalar, köylülerin bilgisizliği ve hükümet ile olan bağlantıları sayesinde düzenleri devam ettirebilmektedir. Hükümetin otoritesi köylerde zayıflamış durumdadır. Erken Cumhuriyet Döneminde Ankara hükümeti ile kırsal kesim arasındaki kopukluk, ağaların kurdukları düzeni istedikleri biçimde sürdürebilmelerini kolaylaştırmıştır. İnce Memed, söz konusu düzen içinde ağalık sistemine karşı çıkmış ve ağasız bir düzen hayali kurmuştur. Köylünün toprak sahibi olduğu ve emeğinin karşılığını tamamen kendisinin aldığı bir düzen kurmak istemiştir. Köylünün yalın tavrına rağmen Memed, tek başına da olsa mücadele etmekten vazgeçmemiştir. Köylülerin efsanelerinde iyi eşkıya olarak yer edinmiştir.

Cumhuriyetin kurulma aşamalarında savaştan yeni çıkmış olmanın yarattığı ekonomik ve toplumsal bunalım insanları çeşitli zorluklara mahkûm etmiştir. Cumhuriyetin ilk seneleri ülkenin iyileşme ve yeniden ayağa kalkma dönemidir. Bu nedenle Cumhuriyet kurulduktan sonra da ülkede sıkıntılar devam etmiştir. Yaşar Kemal'in eserlerinde toplumsal sorunların insanlar üzerinde yarattığı baskı ve psikolojik sıkıntı gerçekçi biçimde yansıtılmıştır. Yazar, romanlarında doğa betimlemelerine çok önem vermiştir ve anlattığı coğrafyayı ayrıntılı betimlemeleriyle okuyucuya sunmuştur.

Yazarın topluma dair düşünceleri, kurguladığı eserlere de yansımıştır. Kemal, yaşamı boyunca ülkesinin bütünlüğü ve dayanışması için çabalamıştır. Her kesimden insanın insanca yaşama hakkını savunmuş ve yöneticilerin toplumu ayrıştırmasına karşı çıkmıştır. Köylülerin sorunlarını edebi eserlerinde tüm açıklığıyla anlatmış ve toplumun bu konuya dikkatini çekmeye çalışmıştır. Dünya görüşlerini insanlara anlatmaya çalışan Kemal, eleştirilerini bir süzgeçten geçirmeden ve sonuçlarını düşünmeden yapmıştır. Bu sebeple, fikirlerinden dolayı yaşamı zorluklarla geçmiştir. Yazarın başarısı eserlerinde hem toplumsal düzen eleştirisini açıklıkla dile getirebilmesi hem de insanların duygu ve düşüncelerini derinliğine inerek okuyucuya verebilmesi olmuştur. Yazarın köylüye dair çıkarımları Türk toplumunun kent insanının hayatını da etkileyebilecek düzeydedir. Yazar, insanları ayırmadan kendilerini geliştirmeleri için çabalamış ve romanlarında da bunu anlatmaya çalışmıştır. Eserlerinde insanların haksızlığa karşı mücadele etmeleri ve toplumsal düzendeki sorunları düzeltmeleri için sorumluluk almaları gerektiğini öğütlemiştir. Toplumun birlik ve beraberlik duygusu içerisinde sorunlarla başa çıkabileceğine inanmış ve yazarlık hayatında da özel hayatında da bu düşüncesini insanlara aşlamak amacıyla çabalamıştır. Edebiyatı, insanlara sesini duyurmak için bir araç olarak

kullanmış ve romanları aracılığıyla toplumsal düzenin yanlışlarını okuyucuya anlatmıştır. Türkiye coğrafyasına ve insanına karşı sevgi, saygı ve umudunu hiçbir zaman yitirmemiştir. Ülkenin çağdaş medeniyetler seviyesine gelebilmesi için yaşamı boyunca mücadele içinde olmuştur. Toplumun ilerlemesine dair kaygılarını eserlerinde yoğun biçimde yansıtan Kemal, Türk edebiyatına toplumun yaşantısından izler taşıyan romanlar kazandırmıştır. Yazarın çalışmaları arasında Türk toplum yapısı hakkında fikirler verebilecek olan ve aynı zamanda çalışmamın konusunu oluşturan *İnce Memed* eseri edebiyat, sinema, tiyatro, müzik, sosyoloji gibi belirli alanlarda işlenmiştir.

Bu çalışmada, Yaşar Kemal'in İnce Memed serisinden yararlanılarak Erken Cumhuriyet dönemi çerçevesi içerisinde Çukurova bölgesinin toplumsal yapısına dair bulgular elde edilmiştir. Kemal'in edebi metinlerinde kırsal yaşam, sosyal ilişkiler, toplum ve toplumsal tarih hakkında önemli çıkarımlara ulaşmak mümkündür. Çalışma, edebiyat sosyolojisi alanına katkı sağlamayı amaçlamıştır. Gelecek yıllarda yapılacak olan çalışmalarda, edebi eserlerin sosyolojik açıdan ele alınması edebiyat sosyolojisi alanının zenginleşmesine olanak tanıyacaktır.

KAYNAKLAR

- Akbayır, S.** (2011). *Orhan Pamuk-Yaşar Kemal Zamansız Bir Karşılaşma*. İstanbul: Ferfir Yayınları.
- Aksoy, Y.** (2009). İzmir İktisat Kongreleri Işığında Küreselleşme ve Dünya Krizi. *EGİAD Yarın Dergisi*, 2009/23, 17-25.
- Akşin, S.** (2016). *Kısa Türkiye Tarihi*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Anık, M.** (2006). Bir Modernleş(tir)me Projesi Olarak Köy Enstitüleri. *Divân İlmî Araştırmalar Dergisi*, 2006/1, 279-309.
- Atılğan, G.** (2017). Türkiye' de Toplumsal Sınıflar: 1923-2010. F.A (Ed.), B.D (Ed.), *1920'den Günümüze Türkiye'de Toplumsal Yapı ve Değişim* (ss. 323-366). Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Aydın, E.** (2022). *Edebiyat Teori ve İncelemeleri*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Baltacı, A.** (2019). Nitel Araştırma Süreci: Nitel Bir Araştırma Nasıl Yapılır?. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(2), 368-388.
- Başaran, M.** (1990). *Özgürleşme Eylemi: Köy Enstitüleri*. Çağdaş Yayınları: İstanbul.
- Berkes, N.** (2018). *Türkiye'de Çağdaşlaşma*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Demir, İ.** (2021). Yaşar Kemal Yazar İnceleme, *Yazı-Yorum Kültür Sanat ve Edebiyat Dergisi*. 3(34), 6.
- Efe, H., ve Bibar, D.** (2022). Erken Cumhuriyet Döneminde Cumhuriyet Halk Partisi'nin Batılılaşma Politikaları. K. Okudan Dernek (Ed.), F. Kemahlı Garipoğlu (Ed.), *Erken Cumhuriyet Dönemi Türkiye* (ss. 57-88). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Giddens, A.** (2005). *Sosyal Teorinin Temel Problemleri*. (Tatlıcan, Ü. Çev.), İstanbul: Paradigma Yayıncılık
- Giddens, A. ve Sutton, P. W.** (2018). *Sosyolojide Temel Kavramlar*. (Esgin, A. Çev.), Ankara: Phoenix Yayınları.
- Gökçen, A.** (2011). Cumhuriyetten Günümüze Türkiye'de İktisat Politikaları ve Ekonomik Gelişme. M.Z. (Ed.), *Dünden Bugüne Türkiye'nin Toplumsal Yapısı* (ss. 332). İstanbul: Dora Yayınları.
- Gürsel, N.** (2008). *Yaşar Kemal Bir Geçiş Dönemi Romancısı*, İstanbul, Doğan Yayınları.
- Hobsbawm, E. J.** (1995). *Sosyal İsyancılar*. İstanbul: Sarmal Yayınevi.
- İnalçık, H.** (2016). *Atatürk ve Demokratik Türkiye*. İstanbul: Kırmızı Yayınları.

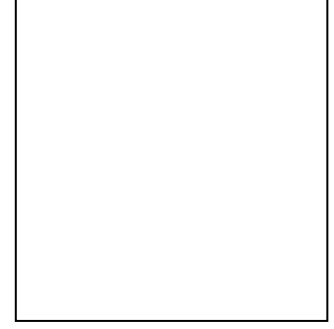
- Kabacalı, A.** (1992). *Çağımızın Büyük Romancısı Yaşar Kemal*. İstanbul: TÜYAP Yayınevi.
- Kabacalı, A.** (2004). *A'dan Z'ye Yaşar Kemal*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Karpat, K.** (1962). *Türk Edebiyatında Sosyal Konular*. İstanbul: Varlık Yayınları.
- Kemal, Y.** (2020). *Yolda*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Kemal, Y.** (2021). *İnce Memed II*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Kemal, Y.** (2021). *İnce Memed III*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Kemal, Y.** (2021). *İnce Memed IV*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Kemal, Y.** (2022). *İnce Memed I*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Kemal, Y.** (2022). *Yaşar Kemal Kendini Anlatıyor Alain Bosquet ile Görüşmeler*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Kolcu, A. İ.** (2008). *Edebiyat Kuramları – Tanım - Tenkit – Tahlil*. Ankara: Salkımsöğüt Yayınları.
- Kudret, C.** (1990). *Türk Edebiyatında Hikâye ve Roman*. İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Livaneli, Z.** (2016). *Gözüyle Kartal Avlayan Yazar Yaşar Kemal*. İstanbul: Doğan Yayınları.
- Macherey, P.** (2019). *Edebi Üretim Teorisi*. (Ergüden, I. Çev.), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Mermer, A., Timur, K., Arık, Ş., Yeşildal, Ü. Y., ve Bayram, Y.** (2019). *Edebiyat Bilgi ve Kuramları*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Moran, B.** (2002). *Edebiyat Kuramları ve Eleştiri*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Moran, B.** (2001). *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış 2*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Naci, F.** (1990). *100 Soruda Türkiye'de Roman ve Toplumsal Değişme*. İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Orhan, G., ve Pelek, D.** (2024). Tarım Sorununa Bugünden Bakmak: Güncel Tartışmalar, Yeni Perspektifler. A. İ (Ed.), *Toplumsal Yapı - Türkiye'de Eşitsizlik, Tahakküm, Değişim* (ss. 201-226). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Oyan, O.** (2016). *Feodalizmden Kapitalizme, Osmanlı'dan Türkiye'ye*. İstanbul: Yordam Yayınevi.
- Özdemir, E.** (1980). *Türk ve Dünya Edebiyatı*. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.
- Özgentürk, N.** (1951, 3 Temmuz). Yaşar Kemal efsanesi. *Cumhuriyet*, s. 8.
- Özatalay, C.** (2024). Toplumsal Yapı Nedir?. A. İ (Ed.), *Toplumsal Yapı - Türkiye'de Eşitsizlik, Tahakküm, Değişim* (ss. 19-58). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Özatalay, C.** (2024). Türkiye'de Sermaya Birikimi-Toplumsal Yapı İlişkisi: Tarihsel ve Kavramsal Arkaplan. A. İ (Ed.), *Toplumsal Yapı - Türkiye'de Eşitsizlik, Tahakküm, Değişim* (ss. 59-83). İstanbul: İletişim Yayınları.

- Pamuk, Ş.** (2022). Cumhuriyetin Devraldığı Osmanlı İktisadi Mirası. M. Ö. Alkan (Ed.), *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Süreklilik ve Değişim: Zafer Toprak Armağanı* (ss. 65-80). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Parlatır, İ.** (2019). *Türk Romanında Tipler*. Bursa: Ekin Yayınevi.
- Parla, J.** (2011). *Türk Romanında Yazar ve Başkalaşım*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Parsons, T.** (2015). *Toplumsal Eylemin Yapısı I.* (Tatlıcan, Ü, Çev.) İstanbul: Paradigma Yayıncılık.
- Sakaoğlu, N.** (2003). *Osmanlı'dan Günümüze Eğitim Tarihi*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Sapiro, G.** (2014). *Edebiyat Sosyolojisi* (E, C. Gürcan, Çev.) Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Sencer, M.** (1982). *Osmanlı Toplum Yapısı*. İstanbul: May Yayınları.
- Seyrek, A.** (2019). *Köy Enstitüleri*. Ankara: Dorlion Yayınları.
- Sungur, Z.** (2014). Toplumsal Yapıyı Açıklayan Kavram ve Kuramlar. Z.S (Ed.), *Türkiye'nin Toplumsal Yapısı* (ss. 2-27). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Şen Altın, N.** (2017). Limits In The Sociology Of Literature. *International Journal of Social Inquiry*, 10(2), 37-57.
- Tabakoğlu, A.** (2011). Osmanlı İçtimai Yapısının Ana Hatları. M.Z. (Ed.), *Dünden Bugüne Türkiye'nin Toplumsal Yapısı* (ss. 42-45). İstanbul: Dora Yayınları.
- Tayhani, Y.** (2009). Türkiye Cumhuriyeti'nin Temeli: Laiklik. *Atatürk Yolu Dergisi*, 43(11), 517-529.
- Tharaud, B. C.** (2017). *Çukurova – Yaşar Kemal Edebiyatının Temelleri*. (Çulhaoğlu, T, Çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Timur, T.** (1991). *Osmanlı-Türk Romanında Tarih, Toplum ve Kimlik*, İstanbul: AFA Yayınları.
- Tuna, S.** (1995). *Türkiye'de 1923-1938 Dönemi Ekonomi Politikalarının Oluşturulmasının Yol ve Yöntemleri* (Yüksel Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İstanbul.
- Üster, C.** (1951, 3 Temmuz). Bin çiçekli kültür bahçesi. *Cumhuriyet*, s. 11.
- Yakut, K.** (2019). Ekonomi Politikası Arayışları ve Yeniden İnşa (1923-1929). K. Yakut (Ed.), *Türkiye Cumhuriyeti İktisat Tarihi* (ss. 39-74). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Yavuz, H.** (1977). *Roman Kavramı ve Türk Romanı*. Ankara: Bilgi Yayınları.
- Yazıcı, H.** (2021). Edebiyat Sosyolojisinin Bölümleri ve Konuları. *Folklor Akademi Dergisi*, 4(1), 40-55.
- Yenal, O.** (2010). *Cumhuriyet'in İktisat Tarihi*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Zürcher, E. J.** (2020). *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*. (Saner, Y. Çev.), İstanbul: İletişim Yayınları.

Url-1 32. Gün. (6 Ekim, 2022). Yaşar Kemal 32. Gün'de | 1997 | 32. Gün Arşivi.
<Youtube. <https://www.youtube.com/watch?v=gKhFmJF0Nd8>>

ÖZGEÇMİŞ

Ad-Soyad : Başak YALIN

Doğum Tarihi ve Yeri :

E-posta :

ÖĞRENİM DURUMU:

- **Lisans** : 2020, Gaziantep Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü
- **Yüksek Lisans** : 2024, Bursa Teknik Üniversitesi, Sosyoloji Anabilim Dalı, Tezli Yüksek Lisans Programı